

Ετήσια Επιστημονική Έκδοση της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση
Τεύχος 13, 2015

Μουσικοπαιδαγωγικά

ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

E.E.M.E.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

**Συνδεδεμένο μέλος και
Εκπρόσωπος στην Ελλάδα της**

Διεθνούς Ένωσης για τη

Μουσική Εκπαίδευση (ISME)

Ερμού 7, ΤΚ 54625, Θεσσαλονίκη.

Τηλ. / Fax: 2310 858658

email: info@eeme.gr

Web site: <http://www.eeme.gr>

ΜΟΥΣΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

Ετήσια Επιστημονική Έκδοση της

Ελληνικής Ένωσης για τη

Μουσική Εκπαίδευση

ISSN 17901618

Τεύχος 13, 2015

**Αφιέρωμα στο ψηφιακό μουσικό
ανθολόγιο Εντέρη**

Διευθύντριες Σύνταξης

Ζωή Διονυσίου, Μαίη Κοκκίδου

Επεξεργασία-σελιδοποίηση:

Κώστας Τσούγκρας

Εξώφυλλο

Χρήστος Μητσάκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ολυμπία Αγαλιανού

Πολύβιος Ανδρούτσος

Μαρία Βαρβαρίγου

Πέτρος Βούβαρης

Δημήτρης Γιάννου

Ζωή Διονυσίου

Κωνσταντίνα Δογάνη

Νίκος Ζαφρανάς

Νίκος Θεοδωρίδης

Παναγιώτης Κανελλόπουλος

Λευκοθέα Καρτασίδου

Μαίη Κοκκίδου

Γιάννης Μυράλης

Νατάσα Οικονομίδου-Σταύρου

Ιουλία Παπαγεώργη

Θεοχάρης Ράπτης

Αήδα Στάμου

Γεωργία Τσερπέ

Νικόλας Τσαφταρίδης

Κώστας Τσούγκρας

Αθηνά Φυτίκα

Σμαράγδα Χρυσοστόμου

Ντόρα Ψαλτοπούλου

Jere Humphreys

Graham Welch

Εκτύπωση: **COPYCITY**, Ν. Κ. Επισκόπου 7, Θεσσαλονίκη - www.copycity.gr

Τιμή τεύχους: 15 €

Το τεύχος εκδίδεται και διανέμεται δωρεάν στα μέλη της ΕΕΜΕ. Η συνδρομή για βιβλιοθήκες και οργανισμούς είναι 30 € για ένα αντίτυπο κάθε τεύχους και 45 € για δύο αντίτυπα κάθε τεύχους.

Όλα τα παλαιότερα τεύχη των Μουσικοπαιδαγωγικών διατίθενται από την Ε.Ε.Μ.Ε. Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε μαζί μας στα τηλ. 6939560404 και 2310858658 ή επισκεφθείτε την ιστοσελίδα της Ε.Ε.Μ.Ε.

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους.

Απαγορεύεται η ανατύπωση και κάθε είδους χρησιμοποίηση του

υλικού του περιοδικού χωρίς τη γραπτή έγκριση της

Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση

© Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση

MUSICAL PEDAGOGICS

Annual Scientific Edition of the
Greek Society for Music Education,
Vol. 13, 2015

MUSICAL PEDAGOGICS

ISME National Affiliate

7 Ermou Str., 54625, Thessaloniki.

Tel. / Fax: +30 2310 858658

email: info@eeme.gr

Web site: <http://www.eeme.gr>

MUSICAL PEDAGOGICS

*Annual Scientific Edition of the
Greek Society for Music Education*

ISSN 17901618

Vol. 13, 2015

Editors

Zoe Dionyssiou, May Kokkidou

DTP

Costas Tsougras

Cover Design

Christos Mitsakis

SCIENTIFIC COMMITTEE - REVIEW PANEL

Olympia Agalianou

Polyvios Androutsos

Smaragda Chrysostomou

Zoe Dionyssiou

Konstantina Dogani

Athina Fytika

Jere Humphreys

Panayotis Kanellopoulos

Leftothea Kartasidou

May Kokkidou

Yannis Myralis

Natasa Oikonomidou-Stavrou

Ioulia Papageorgi

Theocharis Raptis

Lelouda Stamou

Georgia Tserpe

Nicholas Tsaftaridis

Costas Tsougras

Dora Psaltopoulou

Nikos Theodoridis

Maria Varvarigou

Petros Vouvaris

Demetre Yannou

Graham Welch

Nikos Zafranas

Musical Pedagogics is published yearly and distributed free
to all members of the Greek Society for Music Education.

The authors are responsible for the English texts.

Price: 15 €

© Greek Society for Music Education

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σημείωμα των διευθυντριών σύνταξης	4
Ζωή Διονυσίου: Το τραγούδι στο σχολείο μέσα από το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο <i>Ευτέρπη</i>	9
Μαίη Κοκκίδου: Ο άξονας της διαθεματικότητας στο ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο <i>Ευτέρπη</i>	27
Νίκος Θεοδωρίδης: Μουσικά σύνολα στο σχολείο: προτάσεις εφαρμογής του μουσικού ανθολογίου <i>Ευτέρπη</i>	47
Στεφανία Μεράκου, Βάλια Βράκα, Γιώργος Μπουμπούς, Βέρα Κριεζή: Ο ρόλος της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη» στη διάχυση της εκπαιδευτικής πληροφορίας και η προσφορά της στην ελληνική μουσική εκπαίδευση με το πρόγραμμα <i>Ευτέρπη</i>	63
Σμαράγδα Χρυσοστόμου: Η αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής	75
Παράρτημα: Δύο δείγματα από το ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο <i>Ευτέρπη</i>	83

CONTENTS

Editorial	4
Zoe Dionyssiou: Singing at school through the <i>Euterpe</i> digital music repository	9
May Kokkidou: Interdisciplinary concepts in the <i>Euterpe</i> digital music anthology	27
Nikos Theodoridis: Music groups in the classroom: tips and tricks (suggestions) based on songs from the digital music anthology <i>Euterpe</i>	47
Stephanie Merakos, Valia Vraka, George Boumpous, Vera Kriezi: The impact of the Music Library of Greece in the promotion of educational information and its contribution to music education in Greece: The <i>Euterpe</i> repository	63
Smaragda Chrysostomou: Digital technology in the music classroom	75
Appendix: Two samples from the <i>Euterpe</i> digital music anthology	83

Το παρόν τεύχος των Μουσικοπαιδαγωγικών είναι αφιερωμένο στο ψηφιακό μουσικό αποθετήριο «Ευτέρπη». Τα τέσσερα από τα πέντε άρθρα που φιλοξενεί το τεύχος προέρχονται από μέλη της ομάδας εργασίας του *Ευτέρπη*, και καταθέτουν το σκεπτικό, τον τρόπο εργασίας, και τη φιλοσοφία των δύο φορέων που συνεργάστηκαν για τη δημιουργία του. Το πέμπτο άρθρο παρουσιάζει μία γενικότερη εικόνα της χρήσης της τεχνολογίας στη μουσική εκπαίδευση στην ελληνική πραγματικότητα. Στόχος του τεύχους είναι να παρουσιάσει μέρος της δουλειάς που φιλοξενείται στο αποθετήριο Ευτέρπη με κριτική διάσταση σε σχέση με θέματα και προβληματισμούς της σύγχρονης μουσικοπαιδαγωγικής βιβλιογραφίας.

Το αποθετήριο «Ευτέρπη: Τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση – Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο» είναι η μοναδική ελληνική διαδικτυακή συλλογή τραγουδιών για εκπαιδευτική χρήση. Περιλαμβάνει τραγούδια που προτείνονται για εκπαιδευτική χρήση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, συνοδευόμενα από μουσικολογικά και μουσικοπαιδαγωγικά μεταδεδομένα. Το αποθετήριο αναπτύχθηκε με τη συνεργασία της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) και της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας «Λίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου «Οι Φίλοι της Μουσικής», μετά από τη βράβευση των δύο φορέων με το Διεθνές Βραβείο ISME-Gibson Award 2012. Η βράβευση πραγματοποιήθηκε στο 30ό Παγκόσμιο Συνέδριο της ISME που διοργανώθηκε από την Ε.Ε.Μ.Ε. στη Θεσσαλονίκη τον Ιούλιο του 2012.

Μέσα από το αποθετήριο της *Ευτέρπης* οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να αναζητήσουν τραγούδια (σε παρτιτούρες Musenscore ή Finale), τα οποία συνοδεύονται από μουσικοπαιδαγωγικές και μουσικολογικές πληροφορίες και εκπαιδευτικές προτάσεις εφαρμογής. Στο *Ευτέρπη* περιλαμβάνονται: α) τραγούδια που προέρχονται από ιστορικές πηγές και σπάνια ελληνικά μουσικά ανθολόγια του 19ου και του πρώτου μισού του 20ού αιώνα, β) ελληνικά παραδοσιακά τραγούδια και παραδοσιακά τραγούδια άλλων χωρών, γ) παιδικά τραγούδια, και δ) τραγούδια που συνέθεσαν Έλληνες συνθέτες και μουσικοπαιδαγωγοί. Επιπλέον, ένα μέρος του υλικού (50 επιλεγμένα ελληνικά τραγούδια, παρτιτούρες και μεταδεδομένα) έχει μεταφραστεί στην αγγλική γλώσσα. Αυτό προσφέρει τη δυνατότητα στο αγγλόφωνο κοινό να έχει ελεύθερη πρόσβαση στο υλικό και να έρθει σε επαφή με τον ελληνικό μουσικό πολιτισμό.

Το αποθετήριο *Ευτέρπη* στη σημερινή του μορφή δημιουργήθηκε από τη συνεργασία των δύο φορέων με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (Ε.Κ.Τ.). Στην ομάδα εργασίας της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση συμμετείχαν: η Ζωή Διονυσίου (επιστημονική υπεύθυνη, επιλογή υλικού, μουσικοπαιδαγωγική επεξεργασία), η Μαίρη Κοκκίδου (επιλογή υλικού, μουσικοπαιδαγωγική επεξεργασία), ο Νίκος Θεοδωρίδης (επιλογή υλικού,

μουσικοπαιδαγωγική επεξεργασία) και η Σοφία Αγγελίδου (διαχείριση υλικού, μουσικολογική επεξεργασία). Στη μορφολογική επιμέλεια συμμετείχε η Χαρά Κατσώχη, και στη μορφοποίηση των μουσικών κειμένων οι Ιωάννης-Διονύσιος Κυριακούλης, Χρήστος Ματζίρης και Αθανάσιος Αναγνωστόπουλος. Στην ομάδα εργασίας της Μουσικής Βιβλιοθήκης «Λίλιαν Βουδούρη» συμμετείχαν: η Στεφανία Μεράκου (ιδέα, σχεδιασμός, συντονισμός υλοποίησης έργου), η Βάλια Βράκα (διαχείριση υλικού, διαλεύκανση πνευματικών δικαιωμάτων), ο Γιώργος Μπουμπούς (επεξεργασία και αντιστοίχιση μεταδεδομένων) και η Βέρα Κριεζή (σχεδιασμός και δημιουργία αποθετηρίου). Στο αποθετήριο συνεργάστηκαν αρκετοί φοιτητές του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, τους οποίους με αφορμή αυτή την έκδοση ευχαριστούμε θερμά. Επίσης ευχαριστούμε θερμά τους συνθέτες, στιχουργούς και εκδότες, που ευγενικά παραχώρησαν το δικαίωμα χρήσης των έργων τους για τους εκπαιδευτικούς σκοπούς του αποθετηρίου *Ευτέρπη*. Το αποθετήριο είναι προσβάσιμο από το κοινό στη διεύθυνση: <http://euterpe.mmb.org.gr/>

Η ομάδα εργασίας εκ μέρους της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση ανέλαβε την επιλογή του μουσικού υλικού, τη μορφοποίηση μουσικών κειμένων και τη συγγραφή όλων των μουσικολογικών και μουσικοπαιδαγωγικών μεταδεδομένων. Η ομάδα εργασίας εκ μέρους της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης ανέλαβε την εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων από τους δημιουργούς, τη δημιουργία και την παραμετροποίηση της βάσης δεδομένων καθώς και τη μερική καταχώρηση των δεδομένων. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης συνεργάστηκε με τους δύο φορείς για την ένταξη του αποθετηρίου *Ευτέρπη* στην υπηρεσία SaaS εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την εικαστική αναβάθμιση του τελικού αποτελέσματος, τη συνεχή τεχνική υποστήριξη της βάσης δεδομένων, την υψηλή ασφάλεια και διατήρηση ψηφιακών αρχείων, καθώς και την καλύτερη προβολή του αποθετηρίου στην κοινότητα μέσω του δικτύου του Ε.Κ.Τ.

Στις 28 Φεβρουαρίου 2015 πραγματοποιήθηκε μία επιστημονική ημερίδα αφιερωμένη στο αποθετήριο *Ευτέρπη* με τίτλο: «Ευτέρπη: Ένα ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο για το τραγούδι στο σχολείο». Η ημερίδα φιλοξενήθηκε στο κτήριο του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης στην Αθήνα και την παρακολούθησαν εκπαιδευτικοί μουσικής του νομού Αττικής, μουσικοί και άλλοι ενδιαφερόμενοι. Ευχαριστούμε τη σύμβουλο μουσικής Γεωργία Μαρχέα για τη συνεργασία της και τη διευκόλυνση των εκπαιδευτικών στη συμμετοχή τους στην ημερίδα. Ευχαριστούμε τη Σμαράγδα Χρυσοστόμου, αναπλ. καθηγήτρια του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για τη συμμετοχή της, και φυσικά τη Εύα Σαχίνη και τους συνεργάτες της στο Ε.Κ.Τ. για την φιλοξενία τους. Τα πλήρη βίντεο όλων των παρουσιάσεων και φωτογραφίες της ημερίδας, διατίθενται ανοικτά από το Ε.Κ.Τ. στις παρακάτω διευθύνσεις:

mediaEKT - Πολυμεσικό Υλικό Επιστήμης & Πολιτισμού:

<http://media.ekt.gr/imerida-efterpi-ena-psifiako-mousiko-anthologio-gia-to-tragoudi-sto-sxoleio/>

Ήλιος - Αποθετήριο Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών:

<http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/14653>

Στο πρώτο άρθρο του τεύχους με τίτλο «Το τραγούδι στο σχολείο μέσα από το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Ευτέρπη*», η Ζωή Διονυσίου παρουσιάζει την προσέγγιση της ομάδας συγγραφής του *Ευτέρπη* για το τραγούδι ως φιλοσοφία, ως κεντρική δραστηριότητα και ως καθημερινή πρακτική στη σχολική μουσική εκπαίδευση. Το άρθρο καταθέτει κάποια από τα ερωτήματα και θέματα που απασχόλησαν την ομάδα συγγραφής του υλικού κατά τη δημιουργία του αποθετηρίου, καθώς και τις απόψεις για τις σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές τάσεις και πρακτικές για τη σχολική μουσική εκπαίδευση. Χωρίς η συγγραφέας να ενστερνίζεται την άποψη ότι το τραγούδι είναι η πιο σημαντική δραστηριότητα στη μουσική αγωγή, αναλύει πώς το υλικό του *Ευτέρπη* έχει σχεδιαστεί για να πλαισιώσει το τραγούδι στο σχολείο, επιδιώκοντας μια ολιστική και κριτική μουσική εκπαίδευση. Επιδίωξη του *Ευτέρπη* είναι μέσα από τις προτεινόμενες δραστηριότητες να αναπτυχθούν όχι μόνο οι μουσικές δεξιότητες των μαθητών (μέσα από το τραγούδι, την εκτέλεση οργάνων, τις ενορχηστρώσεις, την κίνηση, κλπ.), όσο και δεξιότητες κριτικής σκέψης, δεξιότητες για την κοινωνική, συναισθηματική, αισθητική και ηθική τους ανάπτυξη. Αυτές και άλλες φαινομενικά θεωρητικές στάσεις, αντανακλώνται στο μουσικό αποθετήριο *Ευτέρπη* μέσα από τις προτεινόμενες εφαρμογές και τα μεταδεδομένα.

Η Μαίη Κοκκίδου στο άρθρο της με τίτλο «Ο άξονας της διαθεματικότητας στο ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο *Ευτέρπη*» παρουσιάζει την έννοια της διαθεματικότητας ως μία διδακτική φιλοσοφία κατά την οποία τα περιεχόμενα διδασκαλίας διαχέονται σε πολλά διδακτικά αντικείμενα μέσα από άξονες που αφορούν έννοιες, δεξιότητες ή θεματικά πεδία. Παρουσιάζεται η βασική φιλοσοφία των διαθεματικών προγραμμάτων σπουδών, κατά την οποία η γνώση δεν εμφανίζεται περιχαρακωμένη στα όρια του πεδίου των διδακτικών αντικειμένων, αλλά ενοποιημένη, συσπειρωμένη γύρω από ερωτήματα, ζητήματα και προβλήματα. Η συγγραφέας καταθέτει κάποια από τα πολλά θετικά αποτελέσματα της χρήσης της μεθοδολογίας της διαθεματικότητας στα σχολικά μαθήματα και συγκεκριμένα στο μάθημα της μουσικής. Δίνονται παραδείγματα από διαθεματικές έννοιες, όπως εμφανίζονται στο αποθετήριο *Ευτέρπη*, καθώς και παραδείγματα για την αξιοποίηση των διαθεματικών εννοιών στην επιδιωκόμενη επέκταση ενός μαθήματος μουσικής εντός των παραδοσιακών ορίων του και πέραν αυτών.

Το άρθρο του Νίκου Θεοδωρίδη με τίτλο «Μουσικά σύνολα στο σχολείο: προτάσεις εφαρμογής στο μουσικό ανθολόγιο *Εντέρπη*» εισάγει τους αναγνώστες σε δυνατότητες εφαρμογών και δραστηριοτήτων που μπορούν να πραγματοποιηθούν με μουσικά σύνολα στο περιβάλλον του σχολείου. Με αφορμή τις προτεινόμενες δραστηριότητες του *Εντέρπη*, ο συγγραφέας συζητά για τα μουσικά σύνολα, την ορχήστρα και τα μουσικά όργανα στο σχολείο. Ορίζει την ενορχήστρωση σε εκπαιδευτικό μουσικοπαιδαγωγικό πλαίσιο ως μελωδική/αρμονική συνοδεία, ως ρυθμική συνοδεία, ως περιγραφική συνοδεία του τραγουδιού, ή ως ρυθμική συνοδεία κατά την ακρόαση ηχογραφημένης μουσικής. Προτείνει κάποιες βασικές αρχές για την οργάνωση μαθητικών μουσικών συνόλων κατά την εκτέλεση τραγουδιών, δίνοντας τεκμηριωμένες προτάσεις και παραδείγματα από το υλικό του *Εντέρπη*.

Στο άρθρο με τίτλο «Ο ρόλος της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης “Λίλιαν Βουδούρη” στη διάχυση της εκπαιδευτικής πληροφορίας, η προσφορά της στην ελληνική μουσική εκπαίδευση με το πρόγραμμα *Εντέρπη*», η Στεφανία Μεράκου, η Βάλια Βράκα, ο Γιώργος Μπουμπούς και η Βέρα Κριεζή παρουσιάζουν τον ρόλο των ψηφιακών βιβλιοθηκών στη διάχυση της εκπαιδευτικής πληροφορίας. Η συμβολή της ομάδας εργασίας της Βιβλιοθήκης για το Αποθετήριο *Εντέρπη* ήταν η διασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων, η δημιουργία και παραμετροποίηση της βάσης δεδομένων καθώς και η μερική καταχώρηση των δεδομένων. Οι συγγραφείς στο παρόν άρθρο παρουσιάζουν τις διαδικασίες διασφάλισης πνευματικών δικαιωμάτων καθώς και τον τρόπο μετάβασης του υλικού προς την υπηρεσία SaaS, που παρέχεται μέσα από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και αφορά την οργάνωση, τη διαχείριση, τη διάθεση και την αποθήκευση του ψηφιακού περιεχομένου σε επιλεγμένους φορείς. Το αποθετήριο *Εντέρπη* φιλοξενείται στις υποδομές Νέφους του Ε.Κ.Τ., ενώ το περιεχόμενο και τα δεδομένα του αποθετηρίου διατίθενται στον τελικό χρήστη μέσα από γραφικό περιβάλλον προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις των δύο συνεργαζόμενων φορέων. Μέσα από την υπηρεσία αποθετηρίων SaaS, οι δύο βασικοί φορείς (Ε.Ε.Μ.Ε. και Βιβλιοθήκη) εξασφάλισαν σημαντική μείωση του κόστους σε τεχνολογικές υποδομές και τεχνική υποστήριξη για τη διαφύλαξη, τη διάθεση και ανάδειξη του περιεχομένου του αποθετηρίου, καθώς και τη διευκόλυνση της πρόσβαση του κοινού σε αυτό.

Στο άρθρο με τίτλο «Η αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής» η Σμαράγδα Χρυσοστόμου προτείνει κάποιους τρόπους με τους οποίους οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενσωματώσουν την τεχνολογία στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στην εποχή μας που ο ψηφιακός γραμματισμός θεωρείται αυτονόητος, η χρήση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση φαίνεται να είναι συνυφασμένη με τη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση, και ειδικά στη μουσική εκπαίδευση, μπορεί να δημιουργήσει νέες προοπτικές στη διδασκαλία και τη μάθηση της μουσικής. Μέσα από τους ιστοχώρους του *Ψηφιακού Σχολείου*, του

Φωτόδεντρον, της Ψηφιακής Εκπαιδευτικής Πλατφόρμας «e-me», της Εμμέλειας, της Μελοδύσσειας, και της Ευτέρπης, ο εκπαιδευτικός μουσικής μπορεί να προσφέρει ουσιαστικές μουσικές εμπειρίες στους μαθητές του, να εμπλουτίσει το μάθημα της μουσικής και να συμβάλλει σε μια πιο αποτελεσματική διδασκαλία-μάθηση της μουσικής.

Ελπίζουμε το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Ευτέρπη* να γίνει ένα χρήσιμο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού και να τον βοηθήσει ουσιαστικά στη βελτίωση της διδασκαλίας-μάθησης της μουσικής στο σχολείο. Μέσα από το παρόν τεύχος καλούμε τους εκπαιδευτικούς μουσικής να συμβάλλουν ώστε να συνεχιστεί το έργο και να διευρυνθεί τόσο σε μουσικό υλικό όσο και σε ιδέες διδασκαλίας. Η ομάδα εργασίας του *Ευτέρπη* είναι ανοιχτή σε σχόλια και προτάσεις της εκπαιδευτικής μουσικής κοινότητας.

Οι διευθύντριες σύνταξης

Ζωή Διονυσίου & Μαίη Κοκκίδου

Το τραγούδι στο σχολείο μέσα από το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Εντέρπη*

Ζωή Διονυσίου

Το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο Εντέρπη αφορά τη δημιουργία μιας ψηφιακής βάσης δεδομένων με τραγούδια προτεινόμενα για εκπαιδευτική χρήση, που αποτελούνται από παρτιτούρες και μουσικοπαιδαγωγικές προτάσεις. Στο παρόν άρθρο εξετάζουμε το πώς η ομάδα συγγραφής προσεγγίζει το τραγούδι ως φιλοσοφία, κεντρική δραστηριότητα και καθημερινή πρακτική στη σχολική μουσική εκπαίδευση, σύμφωνα και με όσα αποτυπώνονται στο αποθετήριο Εντέρπη. Επιδιώκουμε να περιγράψουμε τη φιλοσοφία μας, τα ερωτήματα και θέματα που μας απασχόλησαν κατά τη δημιουργία του αποθετηρίου, καθώς και τις απόψεις μας για τις σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές τάσεις και πρακτικές γύρω από τη σχολική μουσική εκπαίδευση, που πιστεύουμε ότι αντανακλώνται στο μουσικό αποθετήριο Εντέρπη. Θεωρώντας το τραγούδι ως κεντρική δραστηριότητα στη σχολική μουσική εκπαίδευση και μέσο για την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών, αναπτύξαμε ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων με μουσική, χωρίς μουσική και μέσω της μουσικής. Επίσης καθώς το αποθετήριο εντάσσεται στο πλαίσιο της σύγχρονης μουσικής πληροφόρησης, διερευνούμε τη δυνατότητα δημιουργικότητας που καλλιεργείται για τους δυνητικούς χρήστες μέσω της μουσικής πληροφόρησης που παρέχεται στο υλικό του Εντέρπη.

Εισαγωγή

Το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Εντέρπη* είναι ένα μουσικοπαιδαγωγικό υλικό που προσφέρεται για χρήση από τους εκπαιδευτικούς με σκοπό να εμπλουτίσει τη διδασκαλία της μουσικής και το υλικό που οι ίδιοι χρησιμοποιούν στη διδασκαλία τους. Δεν πρόκειται για ένα ψηφιακό αναλυτικό πρόγραμμα ή μία εναλλακτική διδακτική μεθοδολογία που θα αντικαταστήσει τις υπάρχουσες πρακτικές. Αντίθετα, μέσα από οδηγίες, εκπαιδευτικές δραστηριότητες και προτάσεις διδασκαλίας το *Εντέρπη* επιχειρεί να ενδυναμώσει τον εκπαιδευτικό στο έργο του, να εμπλουτίσει το μάθημα της μουσικής, να στηρίξει τη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης και φυσικά να συμβάλει στη μουσική ανάπτυξη των μαθητών στο τραγούδι και σε άλλους τομείς ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους. Το *Εντέρπη* είναι ένα μέσο που δύναται να εκπαιδεύσει τους μαθητές μέσω της μουσικής (με κοινωνικο-συναισθηματικούς στόχους, παιδαγωγικούς στόχους, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας, της αυτοεκτίμησης, κλπ.), για τη μουσική (μουσικές ικανότητες, μουσική αντίληψη, αισθητική εμπειρία) και σχετικά με τη μουσική (μουσική ως τέχνη, ιστορία της μουσικής, είδη μουσικής, μουσική και κοινωνία, κλπ.). Αφορά πρωτίστως τον

εκπαιδευτικό μουσικής, τον εκπαιδευτικό μουσικής με ειδίκευση στη διδασκαλία οργάνου, καθώς επίσης τον εκπαιδευτικό γενικής παιδείας, ή τον εκπαιδευτικό κάθε ειδικότητας με ενδιαφέρον στη ενσωμάτωση μουσικού υλικού στη διδασκαλία του.

Οι στόχοι του ψηφιακού μουσικού αποθετηρίου *Εντέρπη* όπως διαμορφώθηκαν από την ομάδα συγγραφής του υλικού είναι:

- να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς μουσικής και εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας μουσικό υλικό για εκπαιδευτική χρήση και ειδικότερα βοήθεια μέσα από παρτιτούρες, εκπαιδευτικές ιδέες και προτάσεις διδασκαλίας μουσικής στην τάξη (π.χ. να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να παρουσιάσουν τη διδασκαλία τους με τρόπο που ενεργοποιεί τη μάθηση και συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα),
- να ανανεώσει το ρεπερτόριο του σχολείου με νέα τραγούδια,
- να παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε υλικό και οδηγίες σε όσους επιθυμούν να διευρύνουν την άποψή τους για τη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής,
- να προτείνει νέες ενημερωμένες μεθόδους διδασκαλίας, ανοιχτές σε διαθεματικές συνδέσεις και συνδέσεις με άλλα σχολικά μαθήματα,
- να αποτελέσει μια βάση τραγουδιών με προοπτική να εμπλουτίζεται με υλικό από ελληνικά τραγούδια και τραγούδια από άλλους μουσικούς πολιτισμούς για εκπαιδευτική χρήση,
- να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει τον μη ειδικό εκπαιδευτικό (δάσκαλο, νηπιαγωγό, ή εκπαιδευτικό άλλης ειδικότητας) και τον ειδικευμένο εκπαιδευτικό μουσικής στην εκπαιδευτική χρήση της μουσικής και του τραγουδιού χρησιμοποιώντας το υλικό και τις προτάσεις του *Εντέρπη*.

Οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η επιλογή και επεξεργασία του υλικού περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω:

- Όλα τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν μέσα από τη μουσική, και όλα τα παιδιά μπορούν να το πετύχουν, εάν βρεθούν στο κατάλληλο περιβάλλον και με την κατάλληλη καθοδήγηση.
- Οι μαθητές πρέπει πρωτίστως να *κάνουν* μουσική – να τραγουδούν, να παίζουν μουσικά όργανα, να χορεύουν, να δημιουργούν – πριν λάβουν οποιεσδήποτε γνώσεις μουσικής θεωρίας. Η μουσική εκτέλεση - δημιουργία - πράξη είναι ο κεντρικός πυρήνας του μαθήματος της μουσικής, και φυσικά το τραγούδι αποτελεί κεντρική δραστηριότητα της μουσικής αγωγής στο σχολείο.
- Στη διδασκαλία-μάθηση του τραγουδιού αξίζει να δίνουμε έμφαση στην κατανόηση των εννοιών (μουσικών και γνωστικών) και να αποφεύγουμε τη μετάδοση πληροφοριών.

- Όταν η μάθηση είναι εμπειρική και βιωματική, οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν πολύ πιο περίπλοκο υλικό, από όταν η μάθηση περιορίζεται σε μία παθητική μετάδοση πληροφοριών.
- Στο μάθημα της μουσικής οι μαθητές πρέπει να έχουν τις ευκαιρίες να αναγνωρίσουν τις δικές τους μουσικές προτιμήσεις, αξίες, ενδιαφέροντα, στάσεις, και να εκτιμήσουν ανάλογα τις προτιμήσεις, τις αξίες, τα ενδιαφέροντα και τις στάσεις των άλλων. Έτσι διαμορφώνονται οι μουσικές τους ταυτότητες και η κριτική τους σκέψη.

Επιλογή κατάλληλου υλικού και φιλοσοφικά ζητήματα

Ως προς την επιλογή υλικού, ο προβληματισμός μας επικεντρώθηκε στο ποια τραγούδια είναι κατάλληλα για εκπαιδευτική χρήση. Φυσικά αυτό είναι ένα μεγάλο ερώτημα που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε καθημερινά. Ενεργήσαμε με γνώμονα την εμπειρία μας σε διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε το υλικό να ενεργοποιεί τη μάθηση (ρυθμική και στιλιστική ποικιλία, τραγούδια από διάφορα μέρη της Ελλάδας, με ιδιωματικό λόγο, για διάφορες ηλικίες, διαφορετικής δυσκολίας, κλπ.). Ποια τραγούδια πρέπει να επιλεγούν ώστε να συμβάλλουν στη μουσική μάθηση; Πρέπει να διδάσκουμε τραγούδια με κεντρικό γνώμονα να ψυχαγωγούν και να χαροποιούν τα παιδιά, ακόμα κι αν η μουσική, αισθητική και πολιτισμική τους αξία είναι αμφισβητήσιμη; Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να χρησιμοποιούν τα τραγούδια με σοφία σε διάφορες περιστάσεις στο σχολείο και γενικότερα στη ζωή τους; Πώς μπορούμε να προάγουμε ηθικές αξίες μέσω της διδασκαλίας τραγουδιού; Πώς θα αποφύγουμε την παθητικότητα των μαθητών και συχνά την αδιαφορία τους στις δραστηριότητες που σχετίζονται με το τραγούδι; Πώς θα καλλιεργήσουμε τη διάθεση να μάθουν οι μαθητές μας νέα τραγούδια; Πώς θα ενθαρρύνουμε τη σύνδεση ανάμεσα στο τραγούδι που λαμβάνει χώρα στο σχολείο (σχολικό τραγούδι) και τις προσωπικές τους προτιμήσεις εκτός σχολείου; Με τι είδους δραστηριότητες μπορούμε να ωθήσουμε τους μαθητές μας να έχουν κριτική στάση, να ερευνούν και να έχουν άποψη για τα κοινωνικά και ηθικά ζητήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι;

Το ρεπερτόριο του αποθετηρίου αποτελείται από ελληνικά παραδοσιακά τραγούδια, παραδοσιακά τραγούδια από άλλους μουσικούς πολιτισμούς, παιδικά τραγούδια, παιχνιδοτραγούδα, θρησκευτικά, πατριωτικά/εθνικά, μουσικο-παιδαγωγικά, δημοφιλή, χορωδιακά τραγούδια, νανουρίσματα και σύγχρονα τραγούδια.

Ο σχεδιασμός και η συγγραφή του υλικού του *Ευτέρπη* διαπνέονται από τους φιλοσοφικούς στοχασμούς της ομάδας δημιουργίας του υλικού για τη μουσική εκπαίδευση, οι οποίοι παρατίθενται στη συνέχεια:

- Η δημιουργική διδασκαλία της μουσικής μπορεί να αρχίζει από το τραγούδι και να διαχέεται σε πολλές άλλες δραστηριότητες της μουσικής αγωγής, όπως στη μουσική ακρόαση, την εκτέλεση οργάνων, την κίνηση, το χορό, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση και την κατανόηση της μουσικής. Ο βασικός στόχος του αποθετηρίου *Ευτέρπη* είναι να υποστηρίξει τους μαθητές στη χαρά και στο ταξίδι της μουσικής δημιουργίας, διευκολύνοντας την ενασχόληση ή το μάθημα προς όλες τις κατευθύνσεις.
- Αυτό που θεωρούμε «καλό τραγούδι» είναι πάντα θέμα ανοιχτό για συζήτηση, και μάλλον θέμα αρκετά υποκειμενικό. Παρ' όλα αυτά θεωρούμε πιο σημαντικό το πώς κάθε εκπαιδευτικός διδάσκει το τραγούδι για να πετύχει τους μουσικούς και εξωμουσικούς στόχους που έχει θέσει. Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιεί το κάθε τραγούδι και την κάθε δραστηριότητα για να αναπτύξει τη μουσικότητα των μαθητών του (Hallam, 2006) και να προάγει μία καλή ροή στις μουσικές εμπειρίες μέσα στην τάξη (Csikszentmihalyi, 1993). Η μουσικότητα δεν ισοδυναμεί με μουσικές επιδόσεις, δεξιότητες, ή ταλέντο. Είναι η μουσική καλλιέργεια, η δεκτικότητα, η ευαισθησία, η αντίληψη και φυσική αντίδραση κάποιου στη μουσική, που σχετίζεται με βιολογικές και γνωστικές δομές (Honig et.al., 2015).
- Η διδασκαλία-μάθηση της μουσικής μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να εξελιχθούν μουσικά και με πολλούς τρόπους. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι σχεδιασμένες για να στηρίξουν και μουσικούς στόχους (μέσα από το τραγούδι, τη μουσική ακρόαση, την εκτέλεση, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση, την κίνηση, την ενορχήστρωση, κλπ.) και γενικούς παιδαγωγικούς στόχους. Αυτούς τους γενικούς παιδαγωγικούς στόχους τους ονομάσαμε ψυχοπαιδαγωγικούς, και αφορούν την ψυχοκινητική, συναισθηματική, κοινωνική και αισθητική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς και γενικά παιδαγωγικά θέματα. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί το τραγούδι για να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν τις γνωστικές τους ικανότητες, και για να στηρίξει τη συναισθηματική, κοινωνική, κιναισθητική και αισθητική τους ανάπτυξη. Η ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της αποκλίνουσας σκέψης και της συναισθηματικής νοημοσύνης είναι βασικά ζητούμενα στη σύγχρονη παιδαγωγική.
- Υιοθετούμε τις αρχές της βιωματικής μάθησης, της διάδρασης και επικοινωνίας ανάμεσα στους μαθητές μεταξύ τους και ανάμεσα στον μαθητή και τον εκπαιδευτικό. Πιστεύουμε ότι είναι πολύ σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να δημιουργήσει ένα υποστηρικτικό περιβάλλον διδασκαλίας-μάθησης, τόσο για τον ίδιο όσο και για τους μαθητές του, που θα προάγει τη γνώση μέσα από διαδικασίες πειραματισμού, ανακάλυψης και παιχνιδιού.
- Ο εκπαιδευτικός της μουσικής πρέπει να ενεργεί ως εμπνευστής της μάθησης και όχι ως πάροχος της γνώσης. Η γνώση δεν μεταδίδεται, η γνώση

- κατακτάται μέσα από την κοινή αναζήτηση εκπαιδευτικού και μαθητών, που είναι μοναδική για κάθε τάξη και μπορεί να είναι πολύ διαφορετική ακόμα και για ίδιες ηλικιακές ομάδες.
- Το μάθημα δεν προσχεδιάζεται από τον εκπαιδευτικό μέσω ενός ημερήσιου πλάνου. Το μάθημα συνδιαμορφώνεται από κοινού με τους μαθητές ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, τις προηγούμενες γνώσεις τους, τις αδυναμίες ή τις επιθυμίες τους για ιδιαίτερη εστίαση σε κάτι. Το ημερήσιο πλάνο είναι χρήσιμο και απαραίτητο για τον σχεδιασμό του μαθήματος, αλλά ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι ταυτόχρονα ανοιχτός στις ανάγκες των μαθητών του. Το αποθετήριο *Εντέρπη* δεν προσφέρει έτοιμα ημερήσια πλάνα, προσφέρει μία ποικιλία δυνητικών στόχων, εκπαιδευτικών σεναρίων και δραστηριοτήτων που προσφέρουν στον εκπαιδευτικό ένα εύρος δυνατοτήτων για να αξιοποιήσει κατά το μάθημα, στηρίζοντας το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα.
 - Υιοθετούμε τις αρχές της διαθεματικότητας και της διάδρασης των τεχνών για να υποστηρίξουμε το αναλυτικό πρόγραμμα και τη μάθηση των μαθητών. Οι αρχές αυτές υποστηρίζουν μια δυναμική ανταλλαγή απόψεων και πρακτικών ανάμεσα σε μαθητές, δασκάλους, τον κόσμο της τέχνης, του βίντεο, των πολυμέσων και δημιουργικές πρακτικές εφαρμογές (Κοκκίδου, 2015).
 - Συμβαδίζουμε με τις αρχές της διαπολιτισμικότητας, καθώς διαπολιτισμικότητα δεν σημαίνει απλά διεύρυνση ρεπερτορίου και γνωριμία με διάφορα είδη μουσικής ή μουσικούς πολιτισμούς· διαπολιτισμικότητα σημαίνει κατανόηση του άλλου, του διαφορετικού, κατανόηση του δικού μας μουσικού κόσμου, ή με άλλα λόγια «μας επιτρέπει να κατανοούμε τους τρόπους με τους οποίους άτομα και ομάδες διαμορφώνουν τους μουσικούς τους κόσμους» (Swanwick, 1988: 102-119).
 - Μέσα από το τραγούδι οι μαθητές πρέπει να καλλιεργούνται μουσικά, αισθητικά, ψυχοκινητικά, κοινωνικά και σε διάφορα ειδικότερα θέματα. Για αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το *Εντέρπη* καλεί τον εκπαιδευτικό να διδάξει μόνο τραγούδι, αλλά του ανοίγει δρόμους για να διδάξει τα πάντα μέσα από το τραγούδι. Τον καλεί επίσης να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες γνώσεις και πρακτικές με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, συνδέοντας τις εμπειρίες του κάθε μαθητή με το κάθε μάθημα.

Αυτοί είναι κάποιοι από τους βασικούς φιλοσοφικούς παιδαγωγικούς στοχασμούς της ομάδας εργασίας του *Εντέρπη*, στους οποίους στηριχτήκαμε κατά τη συγγραφή του περιεχομένου. Όπως έγινε εμφανές παραπάνω, η άποψή μας δεν είναι ότι το τραγούδι ξεπερνά σε σημασία τις άλλες δραστηριότητες μουσικής αγωγής, ούτε ότι προσφέρει περισσότερα στη μουσική ανάπτυξη του μαθητή. Η προσέγγισή μας είναι ολιστική: μέσα από το τραγούδι μπορούν να διδαχθούν τα

πάντα. Το *Εντέρπη* ξεκινά από το τραγούδι, αλλά προσεγγίζει τα πάντα. Παρακάτω αναλύουμε γιατί αποφασίσαμε να στηρίξουμε τον κεντρικό ρόλο του τραγουδιού στη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής στο σχολείο.

Ο κεντρικός ρόλος του τραγουδιού στη μουσική διδασκαλία – μάθηση της μουσικής μέσα από το αποθετήριο Εντέρπη

Σε όλους τους μουσικούς πολιτισμούς, οι άνθρωποι τραγουδούν για πολλούς λόγους: ενδυνάμωση της φιλίας, μετάδοση γνώσεων, έκφραση του θρησκευτικού αισθήματος, έκφραση της χαράς, της αγάπης κλπ. (Levitin, 2008). Εδώ και πολλούς αιώνες το τραγούδι έχει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των ανθρώπων, στο να μεταδώσει τη γλώσσα, τον πολιτισμό, τους τρόπους ζωής (Custodero & Chen-Hafteck, 2008: 4). Από βιολογική άποψη, όσο πιο πολύ τραγουδάμε τόσο περισσότερο ενώνουμε τους δεσμούς ανάμεσα στο δεξί και το αριστερό ημισφαίριο (Pascalle, 2005). Ειδικότερα στη βρεφική και νηπιακή ηλικία, η έκφραση μέσω του μουσικού λόγου είναι απαραίτητο και βιολογικό στάδιο για την ανάπτυξη του λόγου, των κοινωνικών δεσμών ανάμεσα στους γονείς και το παιδί, και το στενότερο οικογενειακό περιβάλλον, είναι απαραίτητο στάδιο για την ανάπτυξη της μουσικότητας, της γλωσσικής επικοινωνίας και του κινητικού συντονισμού του παιδιού (Malloch & Trevarthen, 2009: 4-5· Trevarthen, 2000: 157· Malloch, 2000).

Η διδασκαλία-εκμάθηση του τραγουδιού είναι από τις πιο σημαντικές και διαδεδομένες δραστηριότητες στη μουσική αγωγή (Campbell, 1998). Το τραγούδι θεωρείται ο πιο δυνατός, προσωπικός και ευχάριστος τρόπος ενασχόλησης με τη μουσική στο σχολείο. Το τραγούδι δεν είναι απλά ένα μουσικό προϊόν, έχει τη δύναμη να συγκινήσει, να εκπαιδεύσει, να περιγράψει, να μεταδώσει πληροφορίες, ιδέες, και φυσικά την πολιτιστική κληρονομιά κάθε λαού. Μπορεί να ενεργοποιήσει για σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, να βοηθήσει τους ανθρώπους να νιώσουν ομάδα (O'Neill, 2012· Welch, 2005· Acker, 2010· Nichols & Honig, 1997· Katsch & Merle-Fishman, 1985). Είναι ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους για να εμπλέξει τους μαθητές ενεργά στο μάθημα της μουσικής, να τους βοηθήσουν να αντιληφθούν τη μουσική ως κοινωνικό φαινόμενο, ως πολιτισμικό αγαθό, να διευρύνουν τη μουσική τους αντίληψη, και να νιώσουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και τα κοινά στοιχεία των πολιτισμών. Το τραγούδι είναι μια εμπειρία που μας μεταμορφώνει (O'Neill, 2012). Ο Heyingn (2011) υποστηρίζει ότι το να τραγουδά ο εκπαιδευτικός με τους μαθητές του, να διδάσκει στους μαθητές τραγούδι και να τους βοηθά να αναπτύξουν την επιθυμία τους για τραγούδι είναι τρία από τα πιο σημαντικά πράγματα που ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει.

Η πλειοψηφία των σχολικών αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής είναι τραγουδο-κεντρικά (Kokkidou, 2009). Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να περιορίσουμε την εμπειρία του τραγουδιού στην αναπαραγωγή τραγουδιών στο σχολείο, ή στην εκμάθηση και απόδοση της μουσικής σημειογραφίας. Αυτό θα ήταν μία αρκετά περιοριστική άποψη για το τραγούδι στη μουσική εκπαίδευση. Το τραγούδι μπορεί να προσφέρει από μόνο του χαρά, αλλά μπορεί να είναι ένα παιδαγωγικό εργαλείο αρκετά πολύπλοκο και ευρύ (Foley, 2006). Άλλωστε το τραγούδι είναι πολύ σημαντικό για τη γνωστική, την κοινωνική, τη συναισθηματική και τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού (O'Neill, 2012· Vuckovic, 2006· Welch, 2005· Pascale, 2005· Nyland, Ferris & Deans, 2010· Campbell, 1998· Murphy, 1992). Οι Thurman και Welch (2000) υποστηρίζουν ότι το τραγούδι εμπεριέχει γνωστικές και φυσιολογικές ικανότητες του ανθρώπου: «σώμα-σκέψη/ bodymind».

Τα μικρά παιδιά ανταποκρίνονται ιδιαίτερα θετικά στο τραγούδι: διασκεδάζουν να τραγουδούν με διάφορους τρόπους, να αλλάζουν στίχους και μουσική, να δημιουργούν δικά τους τραγούδια τα οποία συχνά τα μεταφέρουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον στο σχολικό και το αντίθετο. Όταν έρχονται στο σχολείο έχουν ήδη ένα πολύ ευρύ ρεπερτόριο τραγουδιών και δεξιότητες να δημιουργούν τραγούδια, που μάλλον οι δάσκαλοι δε λαμβάνουν υπ' όψη τους στη διδασκαλία. Τα παιδιά έχουν επίσης την ικανότητα να δημιουργούν, να εφευρίσκουν τραγούδια στη στιγμή (Campbell, 1998). Από την ηλικία του νηπιαγωγείου τα παιδιά έχουν αγαπημένα τραγούδια, τα οποία εκτελούν με μεγάλη ζωντάνια και εμπλοκή κινήσεων του σώματος (Acker, 2010· Marsh, 2002). Άλλωστε τα παιδιά σε μικρότερες ηλικίες είναι πολύ πιο δεκτικά σε όλα τα μουσικά ακούσματα με μεγαλύτερο εύρος προτιμήσεων, από τα μεγαλύτερα παιδιά (Papapanayiotou, 1998). Η εμπειρία του τραγουδιού είναι πάντα θετική για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη κάθε μαθητή, καθώς επίσης για την κινητική ανάπτυξη και το συντονισμό του σώματος (συγχρονισμό αναπνοής, συγχρονισμό στο ρυθμό, κλπ.). Το τραγούδι στη σχολική τάξη καλλιεργεί στους μαθητές τη χαρά του ομαδικού τραγουδιού, και σε συνδυασμό με άλλες ομαδικές δραστηριότητες, όπως την εκτέλεση οργάνων και το χορό, καλλιεργεί την αίσθηση της κοινότητας και της ομαδικότητας στη σχολική τάξη (Welch, 2005).

Ένα από τα πιο αναγνωρισμένα προγράμματα, αντίστοιχης χρησιμότητας με το *Εντέρπη*, ήταν το Sing Up, πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε το 2007 από το Υπουργείο Παιδείας του Ηνωμένου Βασιλείου ως εθνικό πρόγραμμα τραγουδιού, σύμφωνα με το Μανιφέστο Μουσικής που ανακοινώθηκε την ίδια χρονιά. Πρόκειται για μία τράπεζα τραγουδιών για εκπαιδευτική χρήση που απευθύνεται σε δημοτικά σχολεία και περιλαμβάνει περίπου 500 τραγούδια και μουσικοπαιδαγωγικά μεταδεδομένα, η οποία δεν είναι βάση ελεύθερης πρόσβασης, αλλά προϋποθέτει ετήσια συνδρομή για την πρόσβαση κάθε σχολείου στο υλικό. Ο στόχος της ομάδας δημιουργών του ήταν να προτείνουν το τραγούδι

ως την καρδιά του μαθήματος μουσικής με μουσικούς και παιδαγωγικούς στόχους. Σύμφωνα με την αξιολόγηση του Sing Up Project που πραγματοποίησαν ο Graham Welch και οι συνεργάτες του (2009) κατέληξαν ότι οι επιδόσεις των μαθητών στο τραγούδι μέσα από τις πρακτικές του προγράμματος αναπτύχθηκαν σημαντικά. Ιδιαίτερη βελτίωση έδειξαν τα κορίτσια, έναντι των αγοριών, και οι μαθητές που προέρχονταν από μαύρη και λευκή φυλή, έναντι των Ασιατών. Κάποια από τα αποτελέσματα της αξιολόγησης είναι ότι τα κορίτσια ήταν πιο θετικά και σημείωσαν περισσότερη αυτοπεποίθηση σε σχέση με τα αγόρια, καθώς και ότι τα αγόρια μικρής ηλικίας ήταν πιο δεκτικά και ενθουσιώδη με το τραγούδι από τα αγόρια μεγαλύτερης ηλικίας. Σε γενικές γραμμές τόσο οι μαθητές, όσο και οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι το Sing Up έδωσε πολλές δυνατότητες να βελτιωθούν οι δυνατότητες των μαθητών στο τραγούδι και να δώσουν στο τραγούδι μια πιο κεντρική θέση στο πρόγραμμα του σχολείου (Welch, et al., 2009).

Διδακτικές προσεγγίσεις του ομαδικού τραγουδιού που υποστηρίζονται στο αποθετήριο *Ευτέρπη*

Μεγάλος όγκος βιβλιογραφίας και πλήθος απόψεων διερευνούν το πώς πρέπει να διδάσκεται το ομαδικό τραγούδι στο σχολείο (Hedden, 2012· Atterbury, 1992). Σύμφωνα με έρευνα των Klinger, Campbell, & Goolsby (1998) μία προσέγγιση υποστηρίζει την εκμάθηση του τραγουδιού ανά στροφή, δηλαδή φράση – φράση, ενώ η άλλη προσέγγιση υποστηρίζει την ολιστική εκμάθησή του ως μία ενότητα (ο δάσκαλος το τραγουδά μία φορά – ή γίνεται μουσική ακρόαση από ηχογραφημένη πηγή – και οι μαθητές μαθαίνουν το τραγούδι μέσω επανάληψης και μίμησης. Ενώ η πρώτη μέθοδος έχει αποδειχτεί ότι βοηθά τα παιδιά στην τονική ακρίβεια, φαίνεται να τους αποπροσανατολίζει ως προς την εκμάθηση και απομνημόνευση των στίχων του τραγουδιού και την ολιστική προσέγγιση του τραγουδιού. Η εκμάθηση ολόκληρου του τραγουδιού βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τη μελωδία του τραγουδιού, να βελτιώσουν την ερμηνεία τους, να κατανοήσουν το νόημα των στίχων του τραγουδιού και να είναι σε θέση να το θυμούνται εύκολα ακόμα και μετά από καιρό. Αντίθετα, η εκμάθηση του τραγουδιού φράση – φράση τους προσφέρει καλύτερη τονική ακρίβεια και ακρίβεια στην απόδοση διαστημάτων, αλλά κοστίζει περισσότερα λάθη στο να θυμούνται οι μαθητές όλες τις στροφές του τραγουδιού, καθώς και τη μελωδική γραμμή (contour), τον τόνο, το ρυθμό και τα λόγια (Klinger et.al., 1998: 24-33). Φυσικά είναι προτιμότερο το τραγούδι να παρουσιάζεται σε ζωντανή ερμηνεία/εκτέλεση από τον εκπαιδευτικό, αλλά κατανοούμε ότι αυτό δεν είναι πάντα εφικτό.

Η απόδοση των μαθητών στο τραγούδι σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου επηρεάζεται από την αρμονική συνοδεία. Όσο πιο «παραδοσιακή» είναι η εναρμόνιση, χωρίς τη χρήση χρωματικών κινήσεων, διάφωνων συγχορδιών και

ιδιαίτερα πολύπλοκων εναρμονίσεων, τόσο περιορίζονται τα τονικά λάθη των παιδιών. Έρευνες που μελέτησαν τη διδασκαλία τραγουδιών με και χωρίς αρμονική συνοδεία σε μαθητές πρώτων τάξεων Δημοτικού σχολείου, διαπίστωσαν ότι οι τάξεις που διδάχθηκαν τη μελωδία χωρίς καθόλου αρμονική συνοδεία είχαν καλύτερα αποτελέσματα από τις τάξεις που διδάχθηκαν τα τραγούδια με αρμονική συνοδεία (Stauffer, 1985).

Πολλά έχουν γραφτεί για το αν το ομαδικό τραγούδι είναι χορωδία. Φυσικά ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει στοιχεία από τη μεθοδολογία της διεύθυνσης χορωδίας, αλλά οι στόχοι μας στη σχολική εκπαίδευση αφορούν την επαφή όλων των παιδιών με το τραγούδι, την καλλιέργεια της βιωματικής σχέσης των μαθητών με τη μουσική, και το δικαίωμά τους στην αισθητική έκφραση, τη φωνητική καλλιέργεια και εν τέλει στη βιωματική ή προαξιακή μουσική εκπαίδευση. Στο ομαδικό τραγούδι δεν μπορούμε να κάνουμε επιλογή παιδιών, ούτε διαχωρισμό της τάξης σε παιδιά υψηλής ή χαμηλής απόδοσης. Ο εκπαιδευτικός μέσα από την πείρα του μπορεί να χωρίσει το τμήμα σε ομάδες παιδιών έτσι όπως κρίνει ότι θα βοηθήσει περισσότερο τους μαθητές του κάθε φορά. Φυσικά και υπάρχουν παιδιά με διαφορετικές ικανότητες και χαρίσματα σε κάθε τάξη, που μπορούν να αξιοποιηθούν σε δεδομένη στιγμή, αλλά σίγουρα όλα τα παιδιά και όλοι οι άνθρωποι έχουν κάποια χαρίσματα που το σχολείο καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει. Είναι σίγουρο ότι πολλές ιδέες και προτάσεις μεθοδολογίας για το ομαδικό τραγούδι είναι κοινές με την φωνητική εξάσκηση κατά την πρόβα χορωδίας (όπως ζέσταμα φωνής, ζέσταμα σώματος, φωνητικές ασκήσεις, μεθοδολογία πρόβας, κινησιολογία διεύθυνσης, κλπ.), με γνώμονα φυσικά ότι στόχος μας είναι η μουσική για όλους και η μουσική για την καλλιέργεια κάθε παιδιού.

Οι ασκήσεις ελέγχου της αναπνοής μπορούν να αλλάξουν κατά πολύ τη φωνητική έκταση των παιδιών και την τονική τους ακρίβεια στο τραγούδι (Phillips, 1991). Επίσης, όταν ο δάσκαλος κατά τακτά διαστήματα ενημερώνει τους μαθητές για τα αποτελέσματα της ποιότητας της απόδοσής τους στο τραγούδι, υπάρχει σημαντική βελτίωση στην πρόοδό τους (Welch, 1985). Έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά ωφελούνται περισσότερο ως προς τη μελωδική τους ακρίβεια από το ομαδικό τραγούδι σε ουνίσονο (unison), παρά από το ατομικό τραγούδι κατά μόνας, δηλαδή κάθε παιδί χωριστά (Goetze, 1989· Green, 1994). Επίσης σε έρευνα της Green (1990) που αξιολόγησε τις απαντήσεις 282 παιδιών σχετικά με το τι φωνή προτιμούν να ακούν το τραγούδι ως μοντέλο, βρήκε ότι οι περισσότεροι προτιμούν να ακούν το τραγούδι τραγουδισμένο από παιδική φωνή, ακολούθως από γυναικεία και τελευταία από ανδρική φωνή. Η χρήση της κίνησης, ο ρυθμός με το σώμα και οι κινήσεις των χεριών βοηθούν σημαντικά τα παιδιά στο τραγούδι, ειδικά όταν γίνονται συστηματικά σε μία τάξη, με επανάληψη και συνέπεια (Papago, 2015).

Η προτεινόμενη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη συγγραφή των ψηφιακών τεκμηρίων δεν ακολουθεί μία συγκεκριμένη μεθοδολογία. Αντίθετα, αντλεί στοιχεία από τις σύγχρονες τάσεις της έρευνας στη μουσική παιδαγωγική και την ψυχολογία της μουσικής. Ενσωματώνει στοιχεία από πολλές διδακτικές προσεγγίσεις (Orff, Kodály, τεχνικές εκμάθησης με το αυτί, αισθητική προσέγγιση, κλπ.) χρησιμοποιώντας σε κάθε τραγούδι ό,τι θεωρήσαμε καταλληλότερο και με γνώμονα τις ανάγκες, ενδιαφέροντα και επίπεδο των μαθητών.

Οι μεθοδολογικές πρακτικές που χρησιμοποιούμε είναι σε μεγάλο βαθμό μαθητο-κεντρικές, προωθούν τη βιωματική μάθηση, τον αναστοχασμό, τη συνεργασία και τον πειραματισμό. Κάποιες προτάσεις διδασκαλίας είναι δομημένες γύρω από ένα κεντρικό θέμα, μουσικούς στόχους (δυναμικές, φόρμα, μουσικά χαρακτηριστικά), παιδαγωγικούς στόχους (κοινωνικοποίηση, ομαδικότητα, δημιουργικότητα, συγκέντρωση), ή διαθεματικές έννοιες (επικοινωνία, αντίθεση, παράδοση, συμβολισμό, σύγκριση, ταξινόμηση, κλπ.). Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για να επαναλαμβάνουν οι μαθητές το τραγούδι αρκετές φορές κατά την εκμάτησή του, με δημιουργικότητα, φαντασία και χαρά, έχοντας κάθε φορά και κάποιον άλλο στόχο, ώστε να μην επαναλαμβάνεται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Κάθε φορά θέτοντας και έναν άλλο στόχο, όπως: ακρόαση, αυτοσχεδιασμό, τραγούδι με ρυθμική συνοδεία, ενορχήστρωση, απόδοση του τραγουδιού με χρωματισμούς, αλλαγές στο τέμπο, αλλαγές στη δυναμική (*forte-piano*), συνδυασμό με κίνηση, με χορό, με θεατρική αναπαράσταση, να ακολουθεί συγγραφή κειμένου, σύνθεση μουσικής ή αυτοσχεδιασμός, να γίνεται συζήτηση, αφήγηση, δημιουργία γραφικής παρτιτούρας ή εικαστικού έργου από τους μαθητές, κλπ. Αυτή η εξερεύνηση μπορεί να γίνει από όλες τις ηλικίες παιδιών, με διαφοροποιήσεις στις οδηγίες ανάλογα με την ηλικία.

Οι μαθητές καλούνται να κάνουν κάθε τραγούδι δικό τους, να το επεξεργαστούν με διάφορους τρόπους, να σκεφτούν τις προεκτάσεις του, και να το αλλάξουν με δημιουργικό τρόπο εάν επιθυμούν. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές θα αναζητήσουν πιο ουσιαστικά την κρυμμένη αξία κάθε τραγουδιού, θα πειραματιστούν με την τραγουδιστική τους φωνή, θα εξοικειωθούν με βασικά μουσικά στοιχεία, θα δοκιμάσουν τις γνώσεις τους, θα εκφραστούν και θα επικοινωνήσουν με την ομάδα τους μέσω της μουσικής. Όλα αυτά είναι απολύτως θεμιτά στη διδασκαλία του τραγουδιού που υποστηρίζει το *Ευτέρπη*.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να μελετήσει το υλικό του ανθολογίου, να το προσαρμόσει στις δικές του ανάγκες, να το αλλάξει αν χρειαστεί. Άλλωστε γι' αυτό υπάρχει και η παρτιτούρα σε 3 μορφές (*finale* ή/και *musescore*, *.xml*, και *.pdf*). Ο εκπαιδευτικός καλείται να λάβει υπόψη του το επίπεδο της τάξης, τις προηγούμενες γνώσεις τους, ώστε το υλικό που προτείνει στην τάξη να είναι

πάντα μία μικρή πρόκληση για τους μαθητές, και συνάμα μια έκπληξη, κάθε φορά λίγο παραπάνω από τις δυνατότητές τους, σύμφωνα με τη ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης του Βιγκότσκι (Kozulin, et.al., 2003). Θα προσθέσει δραστηριότητες, θα αλλάξει πολλές από τις προτεινόμενες, έτσι ώστε το μάθημα να γίνει πιο ενδιαφέρον για τους μαθητές του. Δεν αναμένουμε από τον εκπαιδευτικό να είναι ένας χαρισματικός μουσικός, ένας καταπληκτικός εκτελεστής, και ένας ταλαντούχος μουσικοπαιδαγωγός ταυτόχρονα. Το ζητούμενο είναι να είναι μεθοδικός, εργατικός, να αγαπά τη διδασκαλία-μάθηση και να την αντιμετωπίζει ολιστικά, γιατί τότε μόνο μπορεί να κατανοήσει το ρόλο του και τους μαθητές του. Να είναι ένας εκπαιδευτικός που μαθαίνει μαζί με τους μαθητές του, που ενεργοποιεί τη μάθηση στην τάξη, που μπορεί να αναμορφώνει το μάθημα ανάλογα με τις εκάστοτε απαιτήσεις και συνθήκες, να δίνει χρόνο, χώρο και περιθώρια στους μαθητές του για να συνδιαμορφώσουν το μάθημα, να κάνει τα παιδιά κριτικούς ακροατές, δημιουργικούς ανθρώπους, ανθρώπους που θα τολμούν και θα αναζητούν τη δική τους αλήθεια και χαρά στο σχολείο (Κοκκίδου, 2014). Ο εκπαιδευτικός επίσης είναι απαραίτητο να ελίσσεται, να είναι σε θέση να αλλάξει το πλάνο του, να αναμορφώσει το μάθημά του στο λεπτό που θα αισθανθεί την έκδηλη ανάγκη των μαθητών του. Άλλωστε, το μάθημα δεν προδιαγράφεται, το μάθημα προσχεδιάζεται, έχοντας πάντα αρκετά περιθώρια για αλλαγή και εξέλιξη.

Όλα τα παραπάνω είναι κάποιες από τις αρχές στις οποίες στηρίξαμε το κεντρικό ρόλο του τραγουδιού στο μάθημα της μουσικής, όπως διαφαίνεται στο *Ευτέρπη*. Είναι εμφανές ότι υποστηρίζουμε τον εκπαιδευτικό που συνεχώς αναζητά και τολμά να ανατρέπει την πεπατημένη οδό κάθε φορά που το κρίνει χρήσιμο.

Το *Ευτέρπη* ως παράδειγμα δημιουργικότητας στη μουσική πληροφόρηση και τη μουσική εκπαίδευση

Το αποθετήριο *Ευτέρπη* δεν είναι ένα ψηφιακό αναλυτικό πρόγραμμα. Χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες και τη μουσική πληροφόρηση για να προσφέρει εναλλακτικές ιδέες, εκπαιδευτικά σενάρια και προτάσεις στους εκπαιδευτικούς μουσικής, τους νηπιαγωγούς και τους εκπαιδευτικούς που τολμούν να επανεξετάσουν και να διευρύνουν τη διδασκαλία τους (Kokkidou & Dionyssiou, 2016). Ένας από τους στόχους της εκπαίδευσης του 21ου αιώνα είναι η πρόσβαση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων σε μία μεγάλη γκάμα πληροφοριών, προϊόντων, ιδεών και υλικού που θα κάνουν τη διδασκαλία τους πιο ευχάριστη και σύγχρονη (Lee, Messom, & Yau, 2013· Xia, 2011). Η τεχνολογία προσπαθεί να παρέχει μέσα και υλικά για μεγαλύτερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, συχνά με τη χρήση διεπιστημονικών τεχνολογιών και παιχνιδιών

περιβάλλοντος, συνδυάζοντας την εκπαίδευση με τη διασκέδαση σε αυτό που αποδίδει ο σύγχρονος όρος *edutainment* (Deliyannis, Giannakouloupoulos, & Varlamis, 2011· Green, & McNeese, 2007). Η τεχνολογία μπορεί και διασφαλίζει σχετικά ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση, μπορεί να αγγίζει και να επηρεάζει μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών σε πολλά μέρη του κόσμου. Παρόλο που τα πιο δημιουργικά περιβάλλοντα θεωρούνται τα Web 2 (διαδραστικά περιβάλλοντα), εμείς προτείνουμε ότι και το Web 1 (περιβάλλοντα πληροφόρησης) είναι ένα δημιουργικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό. Η δημιουργικότητα του *Ευτέρπη* έγκειται σε πολλούς παράγοντες, κάποιοι από τους οποίους παρουσιάζονται παρακάτω.

Επιχειρούμε να δώσουμε πολλές εναλλακτικές προτάσεις δραστηριοτήτων για κάθε τραγούδι και να αποφύγουμε τη μία οπτική, δηλαδή συνήθως προσφέρουμε πολλαπλές αναγνώσεις και τρόπους διδασκαλίας του υλικού, από τους οποίους ο εκπαιδευτικός θα επιλέξει ποιοι τον ενδιαφέρουν περισσότερο. Έχουμε επιδιώξει να υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία στο ρεπερτόριο (τραγούδια παραδοσιακά, σύγχρονα, θρησκευτικά, παλιά, ξένα, κλπ.), κάτι που θεωρούμε ότι διευρύνει τους μουσικούς ορίζοντες των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Αξιοποιήθηκαν κατά το δυνατόν περισσότερο οι σύγχρονες τάσεις της έρευνας στη μουσική παιδαγωγική και την ψυχολογία της μουσικής (κριτική σκέψη, βιωματική μάθηση, διαθεματικότητα, διαπολιτισμικότητα, κριτική προσέγγιση του ρόλου της μουσικής στην κοινωνία, σύνθεση και αυτοσχεδιασμός, μουσικά βίντεο, κλπ.). Ακολουθούνται μεθοδολογικές πρακτικές μαθητοκεντρικές που προωθούν τη βιωματική μάθηση, τον αναστοχασμό, τη συνεργασία και τον πειραματισμό, θέτοντας και έναν διαφορετικό στόχο κάθε φορά. Οι μαθητές καλούνται να κάνουν κάθε τραγούδι δικό τους, να το επεξεργαστούν με διάφορους τρόπους, να σκεφτούν τις προεκτάσεις του, να το αλλάξουν, καλλιεργώντας έτσι τη δική τους δημιουργική προσέγγιση στο υλικό. Φυσικά, το μάθημα δεν προδιαγράφεται από τον εκπαιδευτικό· το μάθημα προσχεδιάζεται, αλλά συνδιαμορφώνεται με τους μαθητές, αφήνοντας πάντα αρκετά περιθώρια για αλλαγή και εξέλιξη. Τέλος, το αποθετήριο ευελπιστούμε να γίνει ανοιχτό για εμπλουτισμό υλικού μέσα από συνεργατικές δομές που προσπαθούμε να αναπτύξουμε, κάτι το οποίο πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει στον εμπλουτισμό του υλικού και των παιδαγωγικών προσεγγίσεων που προωθούνται μέσα από αυτό.

Μέρος του υλικού (τραγουδιών και μεταδεδομένων) έχει μεταφραστεί στην αγγλική γλώσσα, κάτι που προσφέρει τη δυνατότητα στο αγγλόφωνο κοινό να έχει ελεύθερη πρόσβαση στο υλικό και να γνωρίσει ελληνικά τραγούδια. Το τραγούδι σε μια ξένη γλώσσα προσφέρει ευκαιρίες στους μαθητές να εκτιμήσουν μία άλλη γλώσσα, έναν πολιτισμό και να διευρύνουν την άποψή τους για τον κόσμο (Kramer, 2001). Άλλωστε κάθε ξένο τραγούδι είναι σημαντικό να τραγουδιέται στην πρωτότυπή του γλώσσα κάτι που διευκολύνει τους μαθητές ώστε να

γνωρίζουν αυτόν τον πολιτισμό (Campbell, 2004· Campbell et.al., 2005). Με αυτό τον τρόπο προσφέρει αυθεντικές πολιτιστικές ανταλλαγές γιατί επιτυγχάνεται γνωριμία με υλικό που προέρχεται από άλλες περιοχές και διαφορετικά είδη πηγών.

Φυσικά είναι πιθανό ο χρήστης να μην αντιληφθεί τη μουσικοπαιδαγωγική διάσταση του αποθετηρίου και να το θεωρήσει ως ένα αποθετήριο δωρεάν τραγουδιών σε ηλεκτρονική μουσική παρτιτούρα. Επίσης υπάρχει ο κίνδυνος ο χρήστης/εκπαιδευτικός να μην αντιληφθεί την αποκλίνουσα σκέψη που διατρέχει όλο το μουσικοπαιδαγωγικό υλικό και να το θεωρήσει ως συνταγή για πιστή αναπαραγωγή – εκτέλεση. Υπάρχει ακόμα η πιθανότητα να θεωρηθεί το υλικό δύσκολο, μη ενδιαφέρον, δύσκολο για παιδαγωγική αξιοποίηση. Αυτές και άλλες απόψεις είναι πιθανόν να δημιουργηθούν, κάτι το οποίο είναι απολύτως θεμιτό στην ανοιχτού τύπου μουσική πληροφόρηση που υποστηρίζουμε. Ελπίζουμε ο κάθε εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει το *Ευτέρπη* με όποιον τρόπο θεωρεί καταλληλότερο για τη δική του εκπαιδευτική πράξη, στηρίζοντας τη διδασκαλία – μάθηση της μουσικής με τον δικό του προσωπικό τρόπο.

Σκέψεις για το μέλλον

Ελπίζουμε ότι η εκπαιδευτική κοινότητα θα αγκαλιάσει το *Ευτέρπη*. Εμείς περιμένουμε από τους εκπαιδευτικούς να δοκιμάσουν το υλικό, να λάβουμε την ανατροφοδότησή τους, και τις δικές τους προτάσεις. Επιδιώκουμε να στηρίξουμε τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή στο δημιουργικό τους ταξίδι στη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής, στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και στην ανάπτυξη της μουσικότητας. Ελπίζουμε ότι συμβάλλουμε έτσι στην αναβάθμιση της μουσικής εκπαίδευση στη χώρα μας και στην προώθηση της ελληνικής μουσικοπαιδαγωγικής σκέψης σε παγκόσμια κλίμακα.

Βιβλιογραφία

- Acker, A. (2010). Early childhood, music and diversity: Exploring the potential of music for three and four year olds. *Proceedings of the CDIME Conference 2010* (pp. 6-14). Sydney, Australia: Sydney Conservatorium of Music.
- Atterbury, Betty W. (1992). "Research on the teaching of elementary general music". In Colwell, R. (Ed.) *Handbook of Research on Music Teaching and Learning* (pp. 594-601). New York: Schirmer Books.
- Campbell, P. S. (1998). *Songs in their heads: Music and its meaning in children's lives*. New York, NY: Oxford University Press.
- Campbell, P. S. (2004). *Teaching Music Globally*. New York: Oxford University Press.

- Campbell, P. S., Drummond, J., Dunbar-Hall, P., Howard, K., Schippers, H., & Wiggins, T. (Eds.) (2005). *Cultural Diversity in Music Education: Directions and challenges for the 21st century*. Australian Academic Press.
- Csikszentmihalyi, M. (1993). *Flow: The evolving self*. New York: HarperCollins.
- Custodero, L. A. & Chen-Hafteck, L. (2008). Harmonizing research, practice, and policy in early childhood music: a chorus of international voices (Part 2). *Arts Education Policy Review*, 109(3), 3-8.
- Deliyannis, I., Giannakouloupoulos, A., & Varlamis, I. (2011). Utilising an Educational Framework for the Development of Edutainment Scenarios. Paper presented at the *5th European Conference on Games Based Learning*, ECGBL 2011.
- Foley, M. B. (2006). The music, movement and learning connection: A review. *Childhood Education*, 82(3), 175-176.
- Goetze, M. (1989). A comparison of the pitch accuracy of group and individual singing in young children. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 99, 57-73.
- Green, G. A. (1990). The effect of vocal modeling on pitch-matching accuracy of elementary schoolchildren. *Journal of Research in Music Education*, 38, 225-231.
- Green, G. A. (1994). Unison versus individual singing and elementary students' vocal pitch accuracy. *Journal of Research in Music Education*, 42, 105-114.
- Green, M., & McNeese, M. N. (2007). Using Edutainment Software to Enhance Online Learning. *International Journal on E-Learning*, 6(1), 5-16.
- Hallam, S. (2006). *Musicality*. In G. E. McPherson (Ed.), *The child as musician: a handbook of musical development* (pp. 93-110). Oxford: Oxford University Press.
- Hedden, D. (2012). An Overview of Existing Research About Children's Singing and the Implications for Teaching Children to Sing. Update, Applications of Research in Music Education, 30(2), 52-62. doi: 10.1177/8755123312438516
- Heyning, L. (2011). "I can't sing!" The concept of teacher confidence in singing and the use within their classroom. *International Journal of Education & the Arts*, 12(13). Retrieved 7/11/2013 from <<http://www.ijea.org/v12n13>>.
- Honing, H., ten Cate, C., Peretz, I., & Trehub, S. E. (2015). Without it no music: cognition, biology and evolution of musicality. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 370: 20140088. DOI: 10.1098/rstb.2014.0088
- Katsch, S., & Merle-Fishman, C. (1985). *The Music within You*. New York: Simon and Schuster.
- Klinger, R., Campbell, P. S., & Goolsby, T. (1998). Approaches to Children's Song Acquisition: Immersion and Phrase-by-Phrase. *Journal of Research in Music Education*, 46, 24-34.

- Kokkidou, M. (2009). *European Music Curriculum: philosophical orientations, trends, and comparative validation* (bilingual edition). Thessaloniki: Greek Society for Music Education (G.S.M.E.).
- Kokkidou, M. & Dionyssiou, Z. (2016). Euterpe: an experimental multimedia database system designed to dynamically support music teaching scenarios. In I. Deliyannis, Ch. Banou, & P. Kostagiolas (Eds.), *Experimental Multimedia Systems for Interactivity and Strategic Innovation* (pp. 146-159). Hershey, PA, USA: IGI Global.
- Kozulin, A., Gindis, B., Ageyev, V. S., & Miller, S. M., (2003). *Vygotsky's educational theory in cultural context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kramer, D. J. (2001). A blueprint for teaching foreign languages and cultures through music in the classroom and on the Web. *ADFL Bulletin*, 33(1), 29-35.
- Lee, H. J. J., Messom, C., & Yau, K. L. A. (2013). Can an electronic textbooks be part of K-12 Education?: Challenges, technological solutions and open issues. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 12(1), 32-44.
- Levitin, D. (2008). *The world in six songs*. New York, NY: Plume Publishers Group.
- Malloch, S. (2000). Mothers and infants and communicative musicality. *Musicae Scientiae* 3, *Special issue (1999-2000)*, 29-57. doi: 10.1177/10298649000030S104
- Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds.) (2009). *Communicative musicality: Exploring the basis of human companionship*. Oxford: Oxford University Press.
- Marsh, K. (2002). Children's song acquisition: an ethnomusicological perspective. In C. Stephens, D. Burnham, G. McPherson, E. Schubert, & J. Renwick (Eds.), *Proceedings of the 7th International Conference of Music Perception and Cognition* (pp. 256-268). Adelaide: Causal Productions.
- Murphy, T. (1992). *Music and Song*. Oxford: Oxford University Press.
- Nichols, B. & Honig, A. (1997). Music Teaches Children about Themselves and Others. *Early Childhood Education Journal*, 24, 213-216.
- Nyland, B., Ferris, J. & Deans, J. (2010). Young children and music: constructing meaning through a performance. *Australian Journal of Music Education*, 10(1), 5-17.
- O'Neill, S. A. (2012). Becoming a music learner: Towards a theory of transformative music engagement. In G. E. McPherson & G. Welch (Eds.), *The Oxford handbook of music education, Vol. 1* (pp. 163-186). New York, NY: Oxford University Press.
- Papapanayiotou, X. (1998). *The Acquisition of Musical Preferences: A Study of Three Age Groups in the Social and Cultural Environment of Greece*. Unpublished PhD Thesis, Institute of Education, University of London.
- Paparo, S. A. (2015). Embodying singing in the choral classroom: A somatic approach to teaching and learning. *International Journal of Music Education*, doi: 10.1177/0255761415569366

- Pascale, L. (2005). The power of simply singing together in the classroom. *Music Education Research*, 9(1), 1-15.
- Phillips, K. (1991). Research on the teaching of singing. In R. J. Colwell (Ed.), *Handbook of Research on Music Teaching and Learning: A project of the Music Educators National Conference* (pp. 568-576). New York: Schirmer Books.
- Stauffer, S. L. (1985). *An investigation of the effects of melodic and harmonic context on the development of singing ability in primary grade children*. Unpublished doctoral dissertation, University of Michigan.
- Swanwick, K. (1988). *Music, mind and education*. London: Routledge.
- Thurman, L., & Welch, G. (Eds.) (2000). *Bodymind and Voice: foundations of voice education* (2nd ed.). Iowa City, Iowa: National Center for Voice and Speech.
- Trevarthen, C. (2000). Musicality and the intrinsic motivating pulse: evidence from human psychobiology and infant communication. *Musicae Scientiae*, 3 (Special issue, 1999-2000), 155-215.
- Vuckovic, A. (2006). *Singing the tunes of the world: preschool children responses to songs in diverse languages*. Unpublished master thesis, LaTrobe University, Bundoora, Victoria, Australia.
- Welch, G. F. (2005). Singing as Communication. In D. Miell, R. Mac-Donald, & D. Hargreaves (Eds.), *Musical Communication* (pp. 239-259). New York: Oxford University Press.
- Welch, G., Himonides, E., Saunders, J. Papageorgi, I., Vraka, M., Preti, C., & Stephens, C. (2009). *Researching the second year of the National Singing Programme in England: An ongoing impact evaluation of children's singing behaviour and identity*. London: Institute of Education University of London.
- Welch, G. (1985). Variability of practice and knowledge of results as factors in learning to sing in tune, *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 85, 238-247.
- Xia, S. (2011). Interactive Design Research of Multimedia Courseware in Teaching. *Advanced Materials Research*, 271, 1472-1477.
- Κοκκίδου, Μ. (2014). *Η εμπύχωση στη διδασκαλία-μάθηση: Το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: Fagotto books.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Fagotto books.

Ζωή Διονυσίου: Η Ζωή Διονυσίου είναι Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, όπου συντονίζει παράλληλα μια σειρά μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων του Ιονίου Πανεπιστημίου στην κοινότητα (μουσική αγωγή για βρέφη και νήπια, μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα σε μουσεία, πινακοθήκες, και βιβλιοθήκες, κλπ.). Τα κυριότερα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη μουσική εκπαίδευση στη βρεφική και νηπιακή ηλικία, τη διδακτική της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, το συνδυασμό των τεχνών στη μουσική εκπαίδευση, τα παραδοσιακά παιχνιδοτράγουδα, κλπ. Είναι επιστημονική υπεύθυνη του Προγράμματος «Ευτέρπη: Ψηφιακό Μουσικό Αποθετήριο για εκπαιδευτική χρήση», που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του βραβείου ISME - Gibson Award από την EEME και τη Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη», με την υποστήριξη του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Είναι επιστημονικός συνεργάτης στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα «MusiChild - Προσχολική Μουσική Εκπαίδευση στη Μεσόγειο: Αναπτύσσοντας τη μουσικότητα των παιδιών, αξιολογώντας τη μουσική διδασκαλία-μάθηση και στηρίζοντας την προετοιμασία των εκπαιδευτικών» (Erasmus+, K.A.2, 2014-16), συν-επιμελήτρια έκδοσης του περιοδικού Μουσικοπαιδαγωγικά, και επιστημονική υπεύθυνη Πρακτικής Άσκησης για το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (2011-15).

Singing at school through the “Euterpe” digital music repository

Zoe Dionysiou

The digital music repository “Euterpe” is a digital anthology with songs and metadata designed for educational use which consists of scores of selected songs and specialised educational suggestions. In the present article it is outlined the framework for the educational use of the song as it is promoted in “Euterpe” repository. At first, we summarise our main philosophical considerations, the questions and issues we faced during the creation of the repository, and our beliefs about current music education trends and practices for school music education. Considering singing both as a core activity in school music education and as a means for students' holistic development, we developed a set of activities a] with music, b] for music, and c] through music. Finally, as the repository is a music information medium, we discuss the creativity skills that “Euterpe” offers to its users.

Zoe Dionysiou is Assistant Professor in Music Education at the Department of Music, Ionian University, where she also coordinates a series of community music educational activities organised by Ionian University (music education courses for babies and toddlers, interdisciplinary music-based educational programmes in museums, art galleries and libraries, etc). Her main research interests include early childhood music education, Greek folk music in education, interdisciplinary music and arts projects, children's traditional playsongs, etc. She is

co-ordinator for the Project “Euterpe - Digital Music Repository,” a project designed upon the receipt of ISME - Gibson 2012 award to both the Greek Society for Music Education and Lilian Voudouri Music Library, supported by the National Documentation Centre of Greece. She is partner to the programme “MusiChild - Mediterranean Early Childhood Music Education: raising children's musicality, evaluating music learning and enabling teachers' preparation” (Erasmus+, 2014-16), co-editor of the scientific journal “Musical Pedagogics”, and scientific co-ordinator of Students Internship for the Department of Music, Ionian University (2011-15).

Ο άξονας της διαθεματικότητας στο ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο *Ευτέρπη*

Μαίη Κοκκίδου

Τα τελευταία χρόνια τα παραδοσιακά μοντέλα της μουσικής διδασκαλίας-μάθησης στο σχολείο έχουν εμπλουτισθεί και αναδιαμορφωθεί υπό το φως πρόσφατων ερευνητικών ευρημάτων για την αξία της διαθεματικότητας. Η διαθεματικότητα είναι μία διδακτική φιλοσοφία κατά την οποία τα περιεχόμενα διδασκαλίας διαχέονται σε πολλά διδακτικά αντικείμενα, με άξονες συγκεκριμένες έννοιες, δεξιότητες ή θεματικά πεδία. Στα διαθεματικά προγράμματα σπουδών η γνώση δεν εμφανίζεται περιχαρακωμένη στα όρια του πεδίου των διδακτικών αντικειμένων, αλλά ενοποιημένη, συσπειρωμένη γύρω από ερωτήματα, ζητήματα και προβλήματα. Έχει διαπιστωθεί ότι η χρήση της μεθοδολογίας της διαθεματικότητας στα σχολικά μαθήματα έχει θετικά αποτελέσματα καθώς ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών για μάθηση. Στο παρόν άρθρο επιχειρείται η εννοιολογική πλαισίωση του όρου της διαθεματικότητας, περιγράφονται οι όροι εφαρμογής της διαθεματικότητας στο μάθημα της μουσικής στο σχολείο και παρουσιάζονται οι διαθεματικές έννοιες όπως εμφανίζονται στο Ψηφιακό Ανθολόγιο «Ευτέρπη». Τέλος, δίνονται πέντε παραδείγματα αξιοποίησης των διαθεματικών εννοιών για την επέκταση ενός μαθήματος μουσικής, εντός των παραδοσιακών ορίων του και πέραν αυτών.

Περί διαθεματικότητας

Τα τελευταία χρόνια τα παραδοσιακά μοντέλα της διδασκαλίας-μάθησης στο σχολείο έχουν εμπλουτιστεί και αναδιαμορφωθεί τόσο υπό το φως πρόσφατων ερευνητικών ευρημάτων όσο και από την εκ νέου εκτίμηση των ιδεών παλαιότερων φιλοσόφων της εκπαίδευσης. Ένα από τα παραδοτέα που τέθηκε υπό αμφισβήτηση είναι και ο τρόπος οργάνωσης της γνώσης σε διακριτά – αποκομμένα το ένα από το άλλο– σχολικά αντικείμενα (Gardner & Boix-Mansilla, 1994· Ornstein & Levine, 2000:453). Ειδικότερα, διαπιστώθηκε ότι οι κατακερματισμένες γνώσεις και η αποσπασματικότητα στα περιεχόμενα των μαθημάτων και στις δραστηριότητες της σχολικής ζωής έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο μορφωτικό και παιδαγωγικό έργο του σχολείου (Carr, 2007). Σε αυτή τη θεώρηση, οι σύγχρονες τάσεις εστιάζουν, μεταξύ άλλων, στη διαθεματικότητα.

Η διαθεματικότητα αναφέρεται συχνά σε σχέση με το ιδανικό της «ολιστικής» γνώσης (βλ. Ivanitskaya, et al., 2002· Klein, 2004). Η διαθεματική μάθηση, όπως ορίζεται από την Ivanitskaya και τους συνεργάτες της (2002:135), είναι αυτή όπου «δύο ή περισσότεροι κλάδοι συνδέονται, κατά προτίμηση με τέτοιο τρόπο ώστε να αλληλεπιδρούν και ο ένας να ασκεί κάποια επίδραση στις προοπτικές του άλλου».

Η Julie Thompson Klein (2004:2) ορίζει τη διαθεματική μελέτη ως «μια διαδικασία απόκρισης σε ένα ερώτημα, επίλυσης ενός προβλήματος ή αντιμετώπισης ενός θέματος που είναι υπερβολικά ευρύ ή σύνθετο για να το διαχειριστούμε επαρκώς στα όρια ενός μόνο επιστημονικού κλάδου ή επαγγέλματος». Η διαθεματικότητα συνδέεται με την αύξηση της επίγνωσης των δικτύων και των συστημάτων και με την ιδέα ότι για μια πληρέστερη κατανόηση κάθε συστήματος είναι απαραίτητο να καταστεί δυνατή η εκτίμηση των πολλαπλών προοπτικών και των πολλαπλών όψεων της γνώσης.

Οι ρίζες της ιδέας της διαθεματικότητας μπορούν να εντοπιστούν στο φιλοσοφικό λόγο του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Jean Jacques Rousseau, αλλά και στο έργο της Maria Montessori, του John Dewey, του Abraham Maslow και του Howard Gardner. Η διαθεματικότητα είναι μία διδακτική φιλοσοφία κατά την οποία τα περιεχόμενα διδασκαλίας διαχέονται σε πολλά διδακτικά αντικείμενα, με άξονες συγκεκριμένες έννοιες, δεξιότητες ή θεματικά πεδία. Στα διαθεματικά προγράμματα σπουδών η γνώση δεν εμφανίζεται περιχαρακωμένη στα όρια του πεδίου των διδακτικών αντικειμένων, αλλά ενοποιημένη, συσπειρωμένη γύρω από ερωτήματα, ζητήματα και προβλήματα (Chrysostomou, 2004· Ματσαγγούρας, 2002· Beane, 1997· Jacobs, 1989).

Πριν από 100 και πλέον χρόνια, ο John Dewey είχε προτείνει την αναδιοργάνωση των σχολικών αντικειμένων έτσι ώστε να καταστεί σαφής η αλληλεξάρτηση της γνώσης και η αλληλεξάρτηση των μαθημάτων προκειμένου να αυξηθεί η πνευματική περιέργεια και η κατανόηση των μαθητών. Σύμφωνα με τον Dewey (2001:55 και 105-106, σε επανέκδοση):

Η εμπειρία έχει τη γεωγραφική, την καλλιτεχνική και τη γλωσσική της όψη, τις επιστημονικές και ιστορικές της παραμέτρους. [...] Δεν έχουμε μία σειρά διαστρωματωμένων χώρων, όπου ο ένας είναι μαθηματικός, ο άλλος φυσικός, ο άλλος ιστορικός κ.ο.κ. [...] Ζούμε σ' έναν κόσμο όπου όλες οι πλευρές, οι παράμετροι, είναι δεμένες μαζί, σε ένα σύνολο. Όλα τα μαθήματα βασίζονται στις σχέσεις ενός μεγάλου ενιαίου κόσμου. Όταν το παιδί ζει την ποικιλία αλλά και τη συγκρότηση των ενεργών σχέσεων αυτού του κόσμου, οι σπουδές του είναι φυσικά ενιαιοποιημένες. [...] Ο δάσκαλος δεν οφείλει να αναδεικνύει όλες τις διακριτές όψεις, να βάλει λίγο αριθμητική στο μάθημα της ιστορίας κ.λπ. Αν συνδέσουμε το σχολείο με τη ζωή, όλα τα μαθήματα θα είναι συσχετιζόμενα εξ ορισμού.

Τα επόμενα χρόνια προσδιορίστηκαν με μεγαλύτερη σαφήνεια οι εκπαιδευτικές αρχές για την ενοποίηση των σχολικών αντικειμένων και τη διαθεματικότητα βάσει του έργου του James Beane (1997) της Heidi Hayes Jacobs (1989, 1997) και του Robin Fogarty (1991). Ο Beane, που έχει προτείνει ένα πλήρες ενοποιητικό μοντέλο για τα σχολικά προγράμματα σπουδών, εξηγεί:

Φανταστείτε μία στιγμή που ερχόμαστε αντιμέτωποι με κάποιο πρόβλημα ή με κάποια προβληματική κατάσταση στη ζωή μας. Πώς προσεγγίζουμε την κατάσταση; Μήπως σταματάμε για να αναρωτηθούμε ποιο μέρος της κατάστασης είναι λογοτεχνία ή μουσική ή μαθηματικά ή ιστορία ή τέχνη; Δεν νομίζω. Αντ' αυτού, διαχειριζόμαστε το πρόβλημα ή την κατάσταση, χρησιμοποιώντας όποια γνώση είναι κατάλληλη ή συναφής χωρίς να σκεφτόμαστε τα όρια στα γνωστικά αντικείμενα. (Beane 1997:7)

Η φιλοσοφία της διαθεματικότητας βρίσκει εφαρμογή και στη θεωρία του Howard Gardner (1999) με τις πολλαπλές νοημοσύνες (Fogarty & Stoehr, 2008). Ο Gardner δημιούργησε έναν ευρύτερο ορισμό της νοημοσύνης από εκείνον που χρησιμοποιείται παραδοσιακά στα σχολεία. Αντί να ορίσει τη νοημοσύνη ως έναν και μοναδικό παράγοντα και ως κάτι που θα μπορούσε να προσδιοριστεί και να αξιολογηθεί με «χαρτί και μολύβι», κατέληξε ότι η νοημοσύνη είναι η ικανότητα της επίλυσης ενός προβλήματος ή της δημιουργίας ενός προϊόντος που έχει αξία για έναν πολιτισμό. Υπάρχουν πολλά και διαφορετικά είδη προβλημάτων και προϊόντων, άρα απαιτούνται πολλά και διαφορετικά είδη ευφυΐας (πολλαπλές νοημοσύνες) για την επίλυση ή τη δημιουργία αντίστοιχα. Συνεπώς, αν θεωρήσουμε κάθε νοημοσύνη του Gardner ως μία περιοχή αντίληψης, οι πολλαπλές νοημοσύνες προσδιορίζουν ποικίλες περιοχές για την προσέγγιση της γνώσης και συνηγορούν για την αξία της διαθεματικότητας.

Με τα σημερινά δεδομένα, η έννοια της διαθεματικότητας αποκτά και νέες διαστάσεις. Το Διαδίκτυο είναι φύσει διαθεματικό. Το περιβάλλον που ζούμε είναι πολυτροπικό· εκφραζόμαστε και επικοινωνούμε μέσα από πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ο Michael Parsons (2004) εξηγεί ότι οι πρόσφατες κοινωνικές αλλαγές, καθώς οι αλλαγές στον σύγχρονο κόσμο της τέχνης, ο ταχύτερος ρυθμός της ζωής και η τεράστια ανάπτυξη της τεχνολογίας και της οπτικής επικοινωνίας, όλα αυτά απαιτούν περισσότερες πληροφορίες –καθώς και την κριτική στάση απέναντι σε αυτές– από πολλές διαφορετικές πηγές. Από αυτή την προοπτική, ένα ενοποιημένο πρόγραμμα σπουδών έχει μεγάλη σημασία, μεγαλύτερη από κάθε άλλη φορά.

Οι θεωρητικοί και οι ερευνητές της εκπαίδευσης αναφέρονται στην ιδέα της διαθεματικότητας με πολλούς όρους, οι οποίοι έχουν ουσιαστικές διαφορές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους όρους: διεπιστημονικότητα, πολυθεματικότητα, ενοποίηση προγραμμάτων, πολυκλαδικότητα, ολιστικές μεθοδολογίες, ολιστική διδασκαλία-μάθηση, υπερθεματικότητα, οριζόντια διασύνδεση των περιεχομένων των μαθημάτων, μεική μάθηση. Το παρόν άρθρο δεν είναι προορισμένο για να φιλοξενήσει τη συζήτηση για τη διαφοροποίηση των παραπάνω όρων. Εξάλλου υπάρχουν αρκετά βιβλία και άρθρα στα οποία μπορεί να προστρέξει ο αναγνώστης αν θέλει να εμβαθύνει σε αυτά τα ζητήματα (βλ. Κοκκίδου, 2008· Χρυσοστόμου, 2005· Μανταγαγούρας, 2002· Collin, 2009· Fogarty & Stoehr, 2008·

Russell & Zembylas, 2007· Ramadier, 2004· Erickson, 2003· Beane, 1997· Bresler, 1995).

Συνολικά, η εστίαση του περιεχομένου σε μια ιδέα, έννοια ή «κοινή αντίληψη», αποδεσμευμένη από τα όρια του περιεχομένου ενός μαθήματος, συνιστά μία διακριτή και σύνθετη προσέγγιση στο σχεδιασμό ενός προγράμματος σπουδών (Bresler, 2011· Burnaford, Aprill, & Weiss, 2001· Wiggins & Wiggins, 1997). Η Lana Ivanitskaya και οι συνεργάτες της (2002:97) δηλώνουν ότι η διαθεματική προσέγγιση, παρόλο που δείχνει λιγότερο αποτελεσματική από την παραδοσιακή προσέγγιση για τη δόμηση της βαθιάς γνώσης σε ένα γνωστικό αντικείμενο, δίνει έμφαση στη σκέψη ανώτερου επιπέδου (π.χ., ανάλυση, εφαρμογή, γενίκευση) και επιδιώκει διασυνδέσεις με νόημα μεταξύ των επιστημονικών κλάδων.

Κατά γενική ομολογία, ο σχεδιασμός διαθεματικών προγραμμάτων σπουδών είναι πιο απαιτητικός από αυτόν των διακριτών μαθημάτων. Επίσης, χρειάζεται προσοχή ώστε οι διαθεματικές προσεγγίσεις, ως προς το περιεχόμενο και τη μέθοδο, να έχουν νόημα και να βασίζονται σε κοινούς τόπους μεταξύ των επιστημονικών κλάδων (Chrysostomou, 2004). Ο Eisner (2002α:145), παρόλο που συνηγορεί στην ενοποίηση στα διδακτικά αντικείμενα σε ένα πρόγραμμα σπουδών, καταλήγει δηλώνοντας πως *είναι πολύ πιο εύκολο να μιλάμε για τέτοιον είδους προγράμματα παρά να τα υλοποιούμε*.

Πρόσφατα, έχει ενταθεί και συστηματοποιηθεί η προσπάθεια για την ανάπτυξη ευρύτερων μοντέλων διαθεματικής διδασκαλίας-μάθησης, που στηρίζονται σε ιδέες, διαδικασίες και εργαλεία που είναι κοινά σε όλους τους κλάδους. Το σημαντικό σε αυτά τα μοντέλα είναι ότι εστιάζουν ιδιαίτερα στην ποιότητα της γνώσης (εύρος, βάθος, δίκτυα διασύνδεσης) που μπορεί να προκύψει (Repko, 2014).¹

Διαθεματικότητα, μεταφορά της γνώσης και κατανόηση

Έχει διαπιστωθεί ότι η χρήση της μεθοδολογίας της διαθεματικότητας στα σχολικά μαθήματα έχει θετικά αποτελέσματα καθώς ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών για μάθηση (Augsburg, 2006:85). Το εγχείρημα της προσέγγισης της γνώσης και της κατανόησης από διάφορες οπτικές γωνίες, και μέσα από πολλές

¹ Στην Ελλάδα, η φιλοσοφία της διαθεματικότητας εντάχθηκε στο πρόγραμμα σπουδών του 2001. Το εν λόγω πρόγραμμα ήταν εμπλουτισμένο με διαθεματικούς στόχους για όλα τα μαθήματα και με διδακτικά παραδείγματα για τη διασύνδεση των μαθημάτων. Ο κύριος στόχος αυτού του προγράμματος ήταν η οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού με άξονες την «εσωτερική συνοχή» και την «ενιαία ανάπτυξη των περιεχομένων» (Chrysostomou, 2004). Ωστόσο, η εφαρμογή της διαθεματικότητας στα ελληνικά σχολεία περιορίστηκε μόνο στη θεματική διασύνδεση περιεχομένων των μαθημάτων (ένα κεντρικό θέμα που προσεγγίζεται από ποικίλες οπτικές γωνίες) μέσα από την υλοποίηση σχεδίων δράσης (projects), κυρίως στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης.

περιοχές, έχει αντίκτυπο στην εκπαίδευση, στις διαδικασίες διδασκαλίας-μάθησης, προάγει την ανάπτυξη δεξιοτήτων λογικής και κριτικής σκέψης, και ενισχύει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία (Erickson, 2003, 2007· Gardner & Boix-Mansilla, 1994). Οι εκπαιδευτικοί που θέλουν να βοηθήσουν τους μαθητές τους να φτάσουν στην κατανόηση πρέπει να τους βοηθήσουν να δομήσουν τα δικά τους διανοητικά συστήματα «αποθήκευσης και ανάκτησης» της γνώσης και να τους διδάξουν την εφαρμογή μεταγνωστικών στρατηγικών (Wiggins & McTighe, 2005). Σύμφωνα με τον Allen Repko (2014:191), η πιο ολοκληρωμένη κατανόηση ενός θέματος, ενός προβλήματος ή ενός ερωτήματος μπορεί να οριστεί ως μια γνωστική πρόοδος που προκύπτει από την ενσωμάτωση ιδεών και γνώσεων και παράγει ένα νέο σύνολο γνώσεων που δεν θα ήταν δυνατό να επιτευχθεί μέσα από ένα μόνο γνωστικό αντικείμενο.

Ο John Dewey (1933) είχε καταλήξει ότι η κατανόηση –η έννοια ενός πράγματος, μιας εκδήλωσης ή μιας κατάστασης– προϋποθέτει τη μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στα πράγματα. Οι σχέσεις είναι το κέντρο και η καρδιά κάθε κατανόησης. Οι Wiggins και McTighe (2005) υποστηρίζουν ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να θέτουν στους μαθητές ερωτήματα με στόχο να διεγείρουν τη σκέψη τους, να τους ωθήσουν σε έρευνα, να προκαλέσουν περισσότερες ερωτήσεις –συμπεριλαμβανομένων και των στοχαστικών– με απώτερο σκοπό να φτάσουν στην κατανόηση. Βασικά ερωτήματα αυτού του τύπου είναι εκείνα που ενθαρρύνουν και απαιτούν μεταφορά της γνώσης πέρα από ένα συγκεκριμένο πεδίο και, ως εκ τούτου, προάγουν εννοιολογικές συνδέσεις που δίνουν συνοχή στο πρόγραμμα σπουδών.

Τι είναι όμως η μεταφορά της γνώσης, και γιατί έχει σημασία; Η μεταφορά της γνώσης είναι μία ικανότητα-κλειδί για την εκπαίδευση και μία προϋπόθεση της διαθεματικότητας. Σημαίνει το να μπορούμε να αξιοποιήσουμε ό,τι μάθαμε σε ένα πλαίσιο σε άλλες, συναφείς αλλά και διαφορετικές, συνθήκες. Είναι μία ουσιαστική ικανότητα δεδομένου ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν περιορισμούς σε όσα διδάσκουν στους μαθητές. Άρα, ένα συγκεκριμένο πλήθος ιδεών, εννοιών, παραδειγμάτων και δεξιοτήτων, που διαχέεται σε ολόκληρο το φάσμα ενός προγράμματος, βοηθά τους μαθητές να διευρύνουν τη μάθησή τους, να θέτουν και να διερευνούν προσωπικά ερωτήματα και να αξιοποιήσουν λειτουργικά τους κοινούς τόπους (βλ. Κοκκίδου, 2015· Miller, 2013· Wiggins & McTighe, 2005· Bransford, Brown, & Cocking 2000· Gardner & Boix-Mansilla, 1994).

Με άλλα λόγια, η κατανόηση σχετίζεται άμεσα με τη μεταφορά της γνώσης, με την ικανότητα να μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ό,τι γνωρίζουμε, δημιουργικά και με ευχέρεια, σε διαφορετικές συνθήκες ή προβλήματα. Η μεταφορά δεν είναι απλώς η σύνδεση των προηγούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων με τις νέες. Είναι ένας σημαντικός δείκτης της προσαρμοστικής, ευέλικτης μάθησης. Είναι η κατανόηση πέρα από τις πληροφορίες που συλλέγουμε, όπως το έθεσε και ο

Bruner, και στηρίζεται στην κατάκτηση κάποιων βασικών εννοιών και στρατηγικών (Bransford, Brown & Cocking, 2000· Ramadier, 2004).

Η μάθηση στο πλαίσιο της διασύνδεσης διαφορετικών γνωστικών περιοχών αξιοποιεί τις κοινές θεμελιώδεις έννοιες και διαδικασίες και, ως εκ τούτου, η κατανόηση γίνεται σε μεγαλύτερο βάθος και ευρύτητα (Miller, 2013· Russell-Bowie, 2009· Erickson, 2007· Myers & Scripp, 2007· Collin, 2009). Δηλαδή, οι μαθητές μαθαίνουν να συνάγουν, να γενικεύουν, να συγκρίνουν και να συνδυάζουν πληροφορίες και γνώσεις που κατέκτησαν σε έναν γνωστικό τομέα για να αναπτύξουν κατανόηση και σε άλλες περιοχές. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσουν ανώτερες δεξιότητες σκέψης και αυτονομούνται στη μάθησή τους (Carr, 2007).

Σε κάθε περίπτωση, η διαθεματικότητα απαιτεί αλλαγές στις πρακτικές των εκπαιδευτικών. Κατά πρώτον, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να συνεργάζονται συστηματικά και να σχεδιάζουν από κοινού κάποιες ενότητες, κάτι που είναι λειτουργικό σε κάθε προσέγγιση (Miller, 2013). Σύμφωνα με την Bresler (2002:29) η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών αποτελεί παραδειγματικό μοντέλο για τους μαθητές, επηρεάζει θετικά την εμπλοκή των μαθητών και την ενεργό συμμετοχή τους, τόσο μεμονωμένα όσο και ως ομάδα.

Κατά δεύτερον, οι εκπαιδευτικοί πρέπει να εξασφαλίσουν το χρόνο για να πραγματοποιηθούν οι διαθεματικές εννοιολογικές συνδέσεις, πρέπει να μάθουν να σκέφτονται διαφορετικά, πρέπει να χρησιμοποιούν περισσότερες πηγές στη διδασκαλία τους. Με άλλα λόγια, η διαθεματικότητα είναι ένας τρόπος για να αντιληφθούν οι εκπαιδευτικοί τις νέες επιλογές που έχουν για τη διδασκαλία-μάθηση μέσα στην τάξη, για την αλλαγή του κλίματος στην τάξη και για την αξία της εστίασης σε διαδικασίες και δεξιότητες (Garrett, 2010· Burrack & McKenzie, 2005· Werner & Freeman, 2001).

Τέλος, είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι βασικοί παράμετροι της διαθεματικής προσέγγισης είναι η ενεργητική συμμετοχή των μαθητών, η εστίαση σε θέματα και προβλήματα με βιωματικό και εμπειρικό τρόπο, η ανακαλυπτική μάθηση, η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία-μάθηση και η μάθηση σε πραγματικές και αυθεντικές περιστάσεις (Erickson, 2007· Carr, 2007· Kostelnik, Soderman & Whiren, 2004).

Διαθεματικότητα και μουσική εκπαίδευση

Το μάθημα της μουσικής στο σχολείο δεν αφορά μόνο στη δημιουργικότητα και την έκφραση-επικοινωνία, αλλά και στη γνωστική ανάπτυξη του ατόμου. Ο Eisner (2008, 2008α) αναφέρει ότι η μουσική, όπως και οι άλλες τέχνες, παρέχουν στα παιδιά εμπειρίες, τους εισάγουν σε νοήματα και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της σκέψης τους. Ειδικότερα, διδάσκουν στους μαθητές ότι τα πάντα είναι σε

αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση, δημιουργούν σημαντικές σχέσεις με τις έννοιες που διδάσκονται μέσω της ενεργητικής μάθησης, προάγουν την αντίληψη αυτών των σχέσεων και συνεισφέρουν στην επίγνωση ότι τα προβλήματα και τα ερωτήματα μπορεί να έχουν πολλαπλές λύσεις και απαντήσεις. Μπορούν επίσης να αναπτύξουν την κριτική σκέψη και σύνθετες μορφές της σκέψης λόγω των πολλαπλών περιοχών του εγκεφάλου που εμπλέκονται.

Είναι φυσικό να υπάρχουν διχογνωμίες αναφορικά με το πλαίσιο της διαθεματικότητας στα καλλιτεχνικά μαθήματα, και ειδικότερα σχετικά με τη διαφορά ανάμεσα στο «μαθαίνω για τη μουσική /για την τέχνη» και «μαθαίνω μέσα από τη μουσική /μέσα από την τέχνη», σχετικά με τις δυνατότητες για τη μεταφορά της μάθησης μεταξύ των καλλιτεχνικών και των άλλων μαθημάτων, με τις κατάλληλες μεθοδολογίες για τους όρους της μεταφοράς δεξιοτήτων και εννοιών, και με τα αποτελέσματα της μεταφοράς (Bresler, 2011· Russell-Bowie, 2009· Myers & Scripp, 2007· Rabkin & Redmond, 2006· Catterall, 2005· Horowitz, 2005· Cosenza, 2005· Hetland & Winner, 2004· Eisner, 2002· Burton, Horowitz & Abeles, 2000). Ενδεικτικά, στη φιλοσοφία του πουρισμού, θεωρείται ότι η μελέτη της μουσικής δεν πρέπει να περιορίζεται για να διασφαλιστεί χρόνος για τη συνάντηση της μουσικής με άλλα σχολικά αντικείμενα. Ανάλογα, ο Bennett Reimer θεωρεί ότι δεν πρέπει να διδάσκουμε μουσική για να διδάξουμε άλλα μαθήματα, όπως και τα άλλα μαθήματα δεν διδάσκονται ως τρόποι για τη διδασκαλία της μουσικής· ενώ η μουσική μπορεί να ενισχύσει μια ποικιλία από άλλες αξίες, οι εκπαιδευτικοί της μουσικής πρέπει να προάγουν κατά κύριο λόγο τις μουσικές αξίες (βλ. Rosenbloom, 2004:10).

Στη φιλοσοφία της χρησιμότητας, αντίθετα, η μουσική είναι πολύτιμη καθώς φωτίζει άλλα αντικείμενα. Τέλος, η οργανική φιλοσοφία αποδέχεται τη δυνατότητα εφαρμογής ενός διαθεματικού προγράμματος σπουδών στο οποίο κάθε αντικείμενο θα διατηρεί την ακεραιότητά του αλλά θα μπορεί και να «συνομιλεί» με άλλα αντικείμενα (Cosenza, 2005· Rosenbloom, 2004· Hope, 2003).

Η διαθεματικότητα δεν είναι πρωτόφερτο γνώρισμα της μουσικής αγωγής. Στα παγκοσμίως γνωστά μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα των Orff, Dalcroze και Kodály, καθώς και σε πολλά άλλα λιγότερο γνωστά, η διδασκαλία των μουσικών εννοιών και η απόκτηση μουσικών εμπειριών, εδώ και πολλές δεκαετίες, έχουν διαθεματικό χαρακτήρα. Η εν λόγω τεχνική, αναφερόμενη ως τεχνική της διασποράς των εννοιών, έχει δοκιμαστεί στην εφαρμογή της και έχει δώσει πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα: μία μουσική έννοια, για παράδειγμα η έννοια της έντασης, προσεγγίζεται μέσα από δράσεις φωνής και τραγουδιού, λόγου (ρυθμικές απαγγελίες, δραματοποιήσεις, θεατρικοί αυτοσχεδιασμοί), κίνησης και χορού, οργανικής εκτέλεσης, απόδοσης μουσικού κειμένου (σύμβολα, γραφικές παρτιτούρες), εικαστικών και φυσικά μέσα από δράσεις δημιουργίας. Έτσι ο

μαθητής εξοικειώνεται με την έννοια μέσα από το σύνολο των αισθήσεών του, της διάνοιάς του αλλά και των ειδικών δυνατοτήτων του (Κοκκίδου, 2008).

Η διαθεματικότητα μπορεί να βρίσκει εφαρμογές εντός των παραδοσιακών ορίων του μαθήματος της μουσικής αλλά και εκτός αυτών, σε σύνδεση με την πραγματική ζωή και με άλλα γνωστικά αντικείμενα. Οι δραστηριότητες με τις διαθεματικές έννοιες μπορεί να έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα ως προς το κύριο σώμα του μαθήματος, μπορεί να αποτελέσουν την αφετηρία ενός μαθήματος, αλλά να αποτελέσουν και την καρδιά του μαθήματος (Wiggins & Wiggins, 1997). Οι μαθησιακές εμπειρίες είναι σημαντικό να σχεδιάζονται με βάση την προώθηση και την ενίσχυση της ολιστικής κατανόησης και της βαθύτερης μάθησης των παιδιών και όχι μόνο επειδή περιλαμβάνουν και άλλα θέματα (Russell-Bowie, 2009). Επίσης, ο σχεδιασμός των διαθεματικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να προσαρμόζεται ανάλογα με τις δυνατότητες και τις ανάγκες των μαθητών. Γενικά, όλες οι διαθεματικές έννοιες μπορούν να προσεγγιστούν από όλες τις ηλικίες μαθητών. Αυτό που θα αλλάζει κάθε φορά είναι τα παραδείγματα, το εύρος και το βάθος της προσέγγισης και οι τρόποι μεταφοράς της γνώσης. Ιδανικά, ένα διαθεματικό μουσικό πρόγραμμα σπουδών επιτρέπει στους μαθητές να προσεγγίσουν έννοιες από διάφορες οπτικές γωνίες, τόσο διανοητικά όσο και βιωματικά-εμπειρικά. Οι μαθητές, έτσι, γίνονται ικανοί να συνδυάσουν τους κριτικούς και επαγωγικούς τρόπους μάθησης (Cosenza, 2005· Gordon, 1997).

Πολλές έρευνες έχουν εστιάσει στη συνάντηση του μαθήματος της μουσικής με άλλα σχολικά αντικείμενα (π.χ., μουσική και μαθηματικά, μουσική και γλώσσα) και στα θετικά αποτελέσματα στη μάθηση (βλ. ενδεικτικά Anderson & Lawrence, 2001· Vaughn, 2000· Andrews, 1997· Hutchinson & Suhor, 1996· Lowe, 1995). Σύμφωνα με την Janet Barrett (2001:27), οι διαθεματικές συνδέσεις μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες για μία ολοκληρωμένη μελέτη και κατάκτηση της γνώσης, διατηρώντας παράλληλα την ακεραιότητα και την ποιότητα της μουσικής εμπειρίας. Η βαθιά κατανόηση εξαρτάται συχνά από τις τομές και τις αλληλεπιδράσεις των κλάδων. Οι εκπαιδευτικοί μουσικής πρέπει να κατανοήσουν ότι η διαθεματική προσέγγιση δεν σταματά στην αναζήτηση και την επισήμανση ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στη μουσική και σε άλλα σχολικά αντικείμενα (Κοκκίδου, 2015).

Ο Miller (1999:46) τονίζει πως υπάρχει ανάγκη ισορροπίας μεταξύ της μεταβιβαζόμενης γνώσης, της απόκτησης πραγματικών γνώσεων, της εφαρμογής της γνώσης μέσα από τεχνικές επίλυσης προβλημάτων, της ανάπτυξης δεξιοτήτων και του μετασχηματισμού της μάθησης. Στην ανάλυση για τα κύρια μεθοδολογικά εργαλεία στην προσέγγιση της διαθεματικότητας (βλ. Fogarty, Perkins & Barell, 1992) κάποια παραδείγματα μουσικών εφαρμογών μπορεί να έχουν ως ακολούθως:

- Ευκαιρίες εφαρμογής της γνώσης, σε άμεση σύνδεση με τη μάθηση (π.χ., οι μαθητές μαθαίνουν μέσα από ένα τραγούδι το σύμβολο και τη λειτουργία του παρεστιγμένου και τραγουδούν άλλα τραγούδια στα οποία υπάρχουν παρεστιγμένες νότες).
- Προετοιμασία των μαθητών για ό,τι θα ακολουθήσει (επεξήγηση, με απλό και ξεκάθαρο τρόπο, για τις περιπτώσεις όπου μπορούν να εφαρμόσουν αυτά που μαθαίνουν άμεσα ή χωρίς προσαρμογή). Για παράδειγμα, ο εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές ότι θα χρησιμοποιήσουν τα βιογραφικά στοιχεία για τον Μότσαρτ για να συγκρίνουν την πορεία και τη ζωή του με αυτήν ενός σύγχρονου συνθέτη.
- Αντιστοίχιση και μαθησιακές εμπειρίες προσαρμοσμένες στις τελικές εφαρμογές (π.χ., οι μαθητές πειραματίζονται με υλικά με απώτερο στόχο την κατασκευή αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων).
- Προσομοίωση (π.χ., παιχνίδια ρόλων) με προσανατολισμό τις τελικές εφαρμογές (π.χ., οι μαθητές παίρνουν ρόλους δημοσιογράφων και καλλιτεχνών και οργανώνουν μία συνέντευξη, με στόχο να αντιληφθούν τους μηχανισμούς καθιέρωσης ενός καλλιτέχνη).
- Μοντελοποίηση όπου ο εκπαιδευτικός δείχνει, παρουσιάζει παραδείγματα, «σκέφτεται φωναχτά» για να αποκαλύψει εσωτερικές στρατηγικές κινήσεις.
- Τεχνική επίλυσης προβλημάτων (προβλήματα σχετικά με το περιεχόμενο της μάθησης και ανάλογα προβλήματα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο) (π.χ., οι μαθητές συνεργάζονται για την επίλυση του προβλήματος «πώς θα βελτιώσουμε το συγχρονισμό μας σε μία φωνητική εκτέλεση» και επεκτείνουν τον προβληματισμό τους σε άλλες περιστάσεις συντονισμένων ομαδικών δράσεων).
- Πρόβλεψη εφαρμογών (οι μαθητές καλούνται να προβλέψουν πιθανές εφαρμογές πέρα από το μαθησιακό περιβάλλον του σχολείου με βασικό ερώτημα «Πού θα μπορούσατε να χρησιμοποιήσετε αυτή τη γνώση για ... ;»).
- Γενίκευση εννοιών, μέσα από τη γενίκευση της εμπειρίας και την αναζήτηση γενικών αρχών, κανόνων και ιδεών (π.χ., οι μαθητές εστιάζουν στη διαδικασία δημιουργίας μουσικής και προσδιορίζουν κάποιες γενικές αρχές σε κάθε δημιουργικό εγχείρημα του ανθρώπου).
- Αναλογίες (οι μαθητές αναζητούν αναλογίες ανάμεσα στο υπό μελέτη θέμα και σε άλλα θέματα). Για παράδειγμα, οι μαθητές εντοπίζουν αναλογίες ανάμεσα στον ρόλο του μαέστρου και στον ρόλο του προπονητή μιας αθλητικής ομάδας.
- Μεταγνωστικός στοχασμός όπου οι μαθητές εξετάζουν και αξιολογούν τον σχεδιασμό, τις διαδικασίες και το αποτέλεσμα μιας δράσης (π.χ., αξιολόγηση

της δημιουργίας μιας ηχοϊστορίας: πώς σκέφτηκαν, αν συνεργάστηκαν αποτελεσματικά, αν είναι ικανοποιημένοι με το αποτέλεσμα, τι δεν πήγε καλά, τι θα πρότειναν να αλλάξει αν προσπαθούσαν ξανά).

Εν ολίγοις, οι διαθεματικές έννοιες αποτελούν το εργαλείο για να συσταθούν συνδετικοί ιστοί ανάμεσα σε διάφορα γνωστικά πεδία ενώ είναι παράλληλα και ο στόχος της κατανόησης (Bresler, 2011· Collin, 2009· Wiggins & Wiggins, 1997). Το πεδίο της μουσικής είναι τόπος συνάντησης και αλληλεπίδρασης των επιστημονικών αντικειμένων που διδάσκονται στο σχολείο, γιατί η μουσική έχει την ιδιότητα να παρεισδύει σε πολλά γνωστικά αντικείμενα και έχει χρησιμοποιηθεί πολλάκις ως πλαίσιο ανάδειξης των κοινών σημείων μεταξύ διαφόρων επιστημονικών κλάδων.

Διαθεματικές έννοιες στο ψηφιακό ανθολόγιο «Ευτέρπη»

Ένας σημαντικός παράγοντας για την εφαρμογή της διαθεματικότητας είναι οι κοινές έννοιες. Οι κοινές έννοιες δεν είναι μόνο τομές ανάμεσα στα ποικίλα πεδία, ούτε ένα κοινό λεξιλόγιο, αλλά υπέρ-έννοιες που κατευθύνουν τη διδασκαλία-μάθηση σε μία ευρύτερη και πιο ολοκληρωμένη κατανόηση και ξεπερνούν τα σύνορα ενός αντικειμένου (Repko, 2014· Bresler, 2011· Russell-Bowie, 2009· Fogarty & Stoechr, 2008· Cosenza, 2005). Όσο περισσότεροι είναι οι άξονες αναφοράς και σύνδεσης με μία διαθεματική έννοια, τόσο ευρύτερο θα είναι το πλαίσιο αντίληψης, κατανόησης και εφαρμογής της έννοιας –ως γνώση, ως εμπειρία και ως στάση. Το τελικό πλαίσιο μπορεί να αγγίζει το εύρος της πραγματικής ζωής (Erickson, 2003).

Ο Dewey τόνιζε επανειλημμένα ότι αν το σχολείο συνδεθεί με τη ζωή όλες οι σπουδές θα συσχετισθούν από μόνες τους. Ο ίδιος είχε εστιάσει στη σημασία της μελέτης κοινών εννοιών που εφαρμόζονται σε μια μεγάλη ποικιλία από διαφορετικές περιπτώσεις, παρά τις όποιες διαφορές τους. Περιέγραψε τις έννοιες ως σημεία αναφοράς όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με το παρόξενο και το άγνωστο, ως προϋπόθεση για την καλύτερη κατανόηση των νέων εμπειριών (Dewey, 1933:153).

Ο Beane (1997) υπογραμμίζει ότι δεν πρέπει να περιοριζόμαστε σε απλουστευμένες συνδέσεις του περιεχομένου σε διαφορετικά σχολικά μαθήματα αλλά να επικεντρωνόμαστε σε μεγαλύτερα ζητήματα της πραγματικής ζωής, όπως είναι η έρευνα, οι δημοκρατικές διαδικασίες και η επίλυση προβλημάτων. Η Lynn Erickson (2007) συνηγορεί στη χρήση των εννοιών καθώς προάγει τη γνώση σε ένα βαθύτερο επίπεδο. Οι έννοιες, σε αντίθεση με τα θέματα, είναι ευρύτερες, οργανώνουν και ενοποιούν τη γνώση, επιτρέπουν στους μαθητές να μεταφέρουν τις γνώσεις τους σχετικά με ένα θέμα σε διάφορους κλάδους και να σκέφτονται

κριτικά και πιο σύνθετα (Erickson, 1998, 2007). Η ίδια εξηγεί: «Όταν οι μαθητές αρχίσουν να σκέφτονται πέρα από τα γεγονότα, είναι σε θέση να δούνε τα πρότυπα και τις συνδέσεις ανάμεσα στην πρότερη γνώση και στη νέα γνώση, να μεταφέρουν την κατανόηση σε άλλες καταστάσεις και να οικοδομούν συστηματικά το εννοιολογικό βάθος και την πολυπλοκότητα» (Erickson, 1998: 41).

Οι «μεγάλες ιδέες», όπως ο πολιτισμός, η επικοινωνία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι γλώσσες, η παγκοσμιοποίηση, είναι τόσο πλούσια και πολυσύνθετα θέματα που είναι δύσκολο να φανταστεί κάποιος τη διδασκαλία τους χωρίς την εμπλοκή των τεχνών. Μέσα από τις τέχνες, θα εμπλουτιστούν οι διαδικασίες, όπως ο αυτοσχεδιασμός, η σύνθεση, η ερμηνεία, η πρακτική, οι εφαρμογές και η κριτική (Miller, 2013· Seidel, 2005). Το μέτρο της μάθησης δεν είναι πλέον μόνο η απομνημόνευση (Bransford, Brown, & Cocking, 2000:235). Ένας άλλος λόγος που είναι σημαντικό να έρθουν σε επαφή οι μαθητές με «μεγάλες ιδέες» είναι επειδή έτσι θα διατηρήσουν περισσότερα από τα στοιχεία που έχουν μάθει και επειδή παρέχουν τη βάση για τη μεταφορά της γνώσης (Wiggins & McTighe, 2005· Erickson, 2007).

Στην «Ευτέρπη», το ρεπερτόριο των κοινών εννοιών αντλεί στοιχεία από διάφορους επιμέρους κλάδους. Η αξιοποίηση των στοιχείων αναμένεται ότι δεν θα είναι απλά συνδυαστική, αλλά θα προσδιορίζει περιοχές μετασχηματιστικής μάθησης, θα προάγει μία νέα θεώρηση του κόσμου της γνώσης, όπου κάθε πτυχή θα διαφωτίζεται από πολλές γωνίες. Το αποτέλεσμα μπορεί να αξιολογείται στο πλαίσιο του αρχικού ζητήματος (προβλήματος ή ερωτήματος) και σε σύγκριση με αυτό που θα μπορούσε να προκύψει χωρίς τα εργαλεία της διαθεματικότητας (Augsburg, 2006:81).

Οι βασικές κοινές έννοιες στις οποίες εστιάζει η «Ευτέρπη» είναι: Πολιτισμός, Χρόνος, Χώρος, Ήχος, Δομή, Σύστημα, Συμβολισμός, Επικοινωνία, Άτομο-Ομάδα, Αλληλεπίδραση, Εξάρτηση, Μεταβολή-Εξέλιξη, Σύγκρουση, Αντίθεση, Παραλλαγή, Ομοιότητα-Διαφορά, Συμμετρία, Ισορροπία, Παράδοση, Τυχαίο, Υπερβολή και Χιούμορ. Θα πρέπει να τονισθεί σε αυτό το σημείο ότι αυτές οι έννοιες δεν αποτελούν ένα κλειστό και απόλυτο σύστημα. Δηλαδή, κατά περίπτωση, μπορούν οι δράσεις στο σχολείο να εστιάσουν σε άλλες έννοιες που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους.² Για παράδειγμα η Bresler (2011)

² Σε κάθε έννοια, μπορούν να αναπτυχθούν επιμέρους ζητήματα. Για παράδειγμα, μέσα από την έννοια της Σύγκρουσης οι μαθητές μεγαλύτερης ηλικίας έχουν τη δυνατότητα να εστιάσουν στη λογοκρισία, στα «επαναστατικά» μουσικά ρεύματα, στον ρατσισμό και τον σεξισμό στα τραγούδια, στα εθνικιστικά τραγούδια, στις πολιτισμικές συγκρούσεις, στη βία στα τραγούδια, στην καταπίεση και τη δίωξη των καλλιτεχνών σε ορισμένα καθεστάτα κ.ά. Ανάλογα, μέσα από την έννοια Σύμβολο θα κατανοήσουν ότι τα σύμβολα είναι μέρος της ανθρώπινης σκέψης, της έκφρασης και της επικοινωνίας (γλώσσα, μαθηματικά, χημεία, φυσική, οδική κυκλοφορία, σημαίες κ.α.) και ότι αποτελούν έναν κοινό κώδικα που σηματοδοτεί μορφές της κοινωνικής οργάνωσης.

συντόνισε ένα διαθεματικό πρόγραμμα (μουσική, εικαστικά και θέατρο) με άξονες τις έννοιες της τάξης, του φύλου, της εθνότητας, της οικογένειας και της προπαγάνδας.

Ακολουθούν πέντε παραδείγματα αξιοποίησης των διαθεματικών εννοιών για την επέκταση ενός μαθήματος μουσικής, εντός των παραδοσιακών ορίων του και πέραν αυτών. Το πρώτο παράδειγμα αφορά στην έννοια της *Αλληλεπίδρασης*, το δεύτερο στην έννοια της *Ισορροπίας*, το τρίτο στην έννοια του *Χιούμορ*, το τέταρτο στην έννοια του *Χρόνου*, και το πέμπτο στην έννοια της *Εξάρτησης*.

1ο Παράδειγμα: Η έννοια της Αλληλεπίδρασης

Κατά τη διδασκαλία-μάθηση ενός νανουρίσματος, οι μαθητές εισάγονται στον όρο «αλληλεπίδραση», χωρίς περαιτέρω εξηγήσεις. Δηλαδή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να αναφέρει ότι η μητέρα *αλληλεπιδρά* με το παιδί όταν το νανουρίζει, χωρίς να εξηγήσει τη λέξη, και μετά να ζητήσει από τους μαθητές να σκεφτούν άλλους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρά η μητέρα με το μωρό της (π.χ., όταν το ταΐζει, όταν του μαθαίνει να περπατάει, όταν του μιλάει). Άρα, οι μαθητές καλούνται να μεταφέρουν την πληροφορία για το νανούρισμα σε άλλες περιστάσεις. Η εξήγηση μπορεί να γίνει, αλλά πολύ αργότερα. Πριν –αλλά και μετά– από την εξήγηση, μπορούν να αναζητηθούν και άλλες περιπτώσεις αλληλεπίδρασης που σχετίζονται με την καθημερινότητα των μαθητών: στα ομαδικά αθλητικά παιχνίδια, στη μαγειρική, σε μία γαμήλια τελετή. Σε αυτή τη φάση, οι μαθητές μπορούν να εκφραστούν μέσα από τον προφορικό ή τον γραπτό λόγο (αφηγήσεις για μία περίπτωση αλληλεπίδρασης), να συμμετέχουν σε θεατρικές δράσεις (και να κατανοήσουν την αλληλεπίδραση μεταξύ των ηρώων μιας ιστορίας αλλά και ανάμεσα στους ήρωες και τους χώρους) και να πειραματιστούν με υλικά (η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε χρώματα σε εικαστικές δράσεις, η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε στοιχεία στις Φυσικές Επιστήμες).

2ο Παράδειγμα: Η έννοια της Ισορροπίας

Όταν το μάθημα της μουσικής προσφέρει μία αφετηρία για την έννοια της ισορροπίας (π.χ., στη φόρμα ΑΒ-σε δύο τετράμετρες φράσεις, στη φόρμα solo-tutti), το πρόσημο της διαθεματικότητας μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω κατανόηση της έννοιας με: παιχνίδια ισορροπίας με το σώμα (Φυσική Αγωγή), παιχνίδια με απλή ξυγαριά (Μαθηματικά), δημιουργία απλών δίστιχων με ίδιο αριθμό συλλαβών (Γλώσσα) και δράσεις παρατήρησης σε εικαστικά έργα όπου οι μαθητές θα συζητήσουν την ισορροπία ανάμεσα στα στοιχεία της σύνθεσης μέσα από άξονες συμμετρίας (Εικαστικά).

3ο Παράδειγμα: Η έννοια του Χιούμορ

Με αφορμή ένα χιουμοριστικό τραγούδι, οι μαθητές θα διερευνήσουν την έννοια του χιούμορ στην καθημερινή ζωή (προσωπικές εμπειρίες, ανέκδοτα, πειράγματα, τηλεοπτικές χιουμοριστικές σειρές, χιουμοριστικές διαφημίσεις, κινηματογραφικές κωμωδίες), θα αντιληφθούν το ρόλο του στην ενδυνάμωση των ανθρώπινων σχέσεων και θα συνειδητοποιήσουν ότι όταν το χιούμορ δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται όταν ενοχλεί τους άλλους (Αγωγή του Χαρακτήρα, Κοινωνική Αγωγή). Ακόμα, μπορούν: να δούνε και να σχολιάσουν γελοιογραφίες, να αναζητήσουν το στοιχείο του χιούμορ και σε άλλα τραγούδια (παιδικά, παραδοσιακά, έντεχνα), να διασκεδάσουν γνωστά παραμύθια ώστε να γίνουν χιουμοριστικά, να δραματοποιήσουν/παρωδήσουν γνωστά παραμύθια, να δημιουργήσουν χιουμοριστικά απλά ποιήματα, να δούνε ζωγραφικούς πίνακες του Giuseppe Arcimboldo, να δούνε κόμικς και να δημιουργήσουν απλές χιουμοριστικές ιστορίες με κόμικς, να αναζητήσουν απαντήσεις σε χιουμοριστικά ερωτήματα. Στη μουσική, μπορούν να «πειράξουν» γνωστά τραγούδια για να γίνουν χιουμοριστικά, μπορούν να αναζητήσουν το στοιχείο του χιούμορ σε γνωστές συνθέσεις και μπορούν να χορέψουν με χιουμοριστικές κινήσεις.

4ο Παράδειγμα: Η έννοια του Χρόνου

Οι μαθητές μπορούν αρχικά να συζητήσουν γενικά για την αντίληψη και τη μέτρηση του χρόνου. Ειδικότερα, οι μαθητές μπορούν να συνδέσουν την έννοια του χρόνου με το στοιχείο της διάρκειας των μουσικών φθόγγων και με τις χρονικές αξίες αυτών (μουσικά σύμβολα, μουσική ανάγνωση και γραφή, μουσική εκτέλεση κ.ά.), να προβληματιστούν για την αντίληψη του χρόνου στην καθημερινή ζωή (π.χ., καταμερισμός του χρόνου, διαφοροποίηση της αίσθησης του χρόνου ανάλογα με τη φύση μίας απασχόλησης ή εργασίας), να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τη μέτρηση του χρόνου (παραδοσιακά ρολόγια, ψηφιακά ρολόγια, χρονόμετρα στα κινητά τηλέφωνα, κλεψύδρες, ηλιακά ρολόγια), να βιώσουν το χρόνο με κινητικά παιχνίδια, να εξερευνήσουν τον ήχο που παράγουν μουσικά όργανα και αντικείμενα και θα τα κατηγοριοποιήσουν ανάλογα με τη διάρκεια του ήχου, να δημιουργήσουν φανταστικές ιστορίες που θα εκτυλίσσονται στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον, να κατασκευάσουν μουσικά ημερολόγια κ.ο.κ.

5ο Παράδειγμα: Η έννοια της Εξάρτησης

Η γνώση για τα φυσικά φαινόμενα σε σχέση με το νερό και της σημασίας του νερού στην ανθρώπινη επιβίωση και ζωή, μπορεί να διευρυνθεί όταν συνοδεύεται από συγκεκριμένες μουσικές δράσεις (όπου συνήθως προτείνεται η ακρόαση του «Μολδάβα» ή ηχοϊστορίες με ποταμάκια). Αλλά το ζητούμενο δεν είναι να πάρουν τα παιδιά απλά πληροφορίες για το νερό. Το ζητούμενο είναι να

γνωρίσουν τα οικοσυστήματα και να αντιληφθούν τη σημασία της προστασίας τους, να αποκτήσουν συνείδηση των πράξεών τους για την προστασία της φύσης και των φυσικών πόρων, να κατανοήσουν ότι για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων απαιτείται τόσο ατομική όσο και συλλογική προσπάθεια. Και σε αυτή τη βάση, η έννοια της «Εξάρτησης» αποκτά άλλη βαρύτητα. Για παράδειγμα, μέσα από το ομαδικό τραγούδι, οι μαθητές θα κατανοήσουν ότι η ομαδικότητα είναι ένας τρόπος αντίληψης του κόσμου και ότι κάθε ομάδα ανθρώπων είναι ένα σύστημα αλληλεπίδρασης και εξάρτησης. Θα μπορέσουν επίσης να αντιπαραβάλλουν τις σχέσεις στην ομάδα τους με τις σχέσεις σε άλλα συστήματα στο περιβάλλον. Θα μάθουν να σκέφτονται συλλογικά, να σέβονται την προσπάθειά τους και την προσπάθεια των άλλων και θα ευαισθητοποιηθούν περαιτέρω στην αξία της συνεργασίας για έναν κοινό σκοπό.

Στις διαθεματικές εφαρμογές, ο εκπαιδευτικός μουσικής πρέπει να παραμερίζει, όσο περισσότερο μπορεί, και να δίνει στους μαθητές χρόνο και εργαλεία για να κάνουν τις ανάλογες συνδέσεις. Το δικό του έργο είναι να θέτει κατάλληλες ερωτήσεις που θα ενεργοποιήσουν τους μαθητές, θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον τους και θα τους βοηθήσει να αποκτήσουν φιλερευνητική διάθεση. Στο παράδειγμα του *Χρόνου*, κάποιες ερωτήσεις ενεργοποίησης και προβληματισμού μπορεί να είναι: *γιατί οι άνθρωποι προσπάθησαν να βρουν τρόπους για να μετράνε τον χρόνο; γιατί επινοήθηκαν μουσικά σύμβολα που να δείχνουν τη διάρκεια των μουσικών φθόγγων; πώς επιδρά το στοιχείο του χρόνου στα συναισθήματα του ανθρώπου (π.χ., άγχος για να προλάβουμε το χρόνο, διαχείριση ελεύθερου χρόνου, τότε βαριόμαστε); αν μπορούσατε να ταξιδέψετε στον χρόνο πού θα θέλατε να βρεθείτε; γιατί οι περισσότερες μουσικές συνανλίες διαρκούν περίπου 1,5-2 ώρες; με ποιο τρόπο η τεχνολογία επηρέασε τη μέτρηση και τη διαχείριση του χρόνου; γιατί οι μουσικοί χρειάζονται τον μετρονόμο όταν μελετούν; γιατί είναι σημαντικός ο ρόλος του μαέστρου στη διεύθυνση μιας ορχήστρας;*

Στο ψηφιακό περιβάλλον της «Ευτέρπης» δεν υπάρχει χώρος για μία τόσο λεπτομερή ανάπτυξη των προτεινόμενων διαθεματικών συνδέσεων. Ωστόσο, αν ο εκπαιδευτικός μελετήσει τις προτάσεις για εκπαιδευτικές εφαρμογές αναφορικά με ένα τραγούδι σε συνάρτηση με τις διαθεματικές έννοιες δεν θα δυσκολευτεί να σχεδιάσει και να οργανώσει το υλικό του με προσανατολισμό τη διαθεματικότητα. Για παράδειγμα, στα «Κάλαντα Κεφαλλονιάς» («Άγιος Βασίλης έρχεται, Γενάρης ξημερώνει») η διαθεματική έννοια είναι *Ομοιότητα-Διαφορά*, με επεξήγηση στα *έγχορδα μουσικά όργανα, στη χρήση της φωνής (μιλώ, τραγουδώ, γελάω, επικοινωνώ με ήχους)*, σε *μουσικές εκδηλώσεις (πανηγύρια, κάλαντα, έθιμα)*, σε *τοπικές φορεσιές*. Ο λόγος που επιλέχθηκε η εν λόγω έννοια για αυτό το τραγούδι είναι ότι προσφέρεται για παρατήρηση και εντοπισμό των ομοιοτήτων και των

διαφορών ανάμεσα στις φράσεις του (σε επίπεδου μέτρου). Συνεπώς, με σημείο αναφοράς τη μουσική ανάλυση, οι δράσεις μέσα στην τάξη μπορούν να επεκταθούν με απώτερο στόχο την κατανόηση της έννοιας από τους μαθητές. Είναι βεβαίως αυτονόητο ότι ο εκπαιδευτικός, κατά την κρίση του, έχει την ελευθερία να εστιάσει σε άλλη διαθεματική έννοια και να οργανώσει ανάλογα το πλαίσιο προσέγγισης και εφαρμογής.

Επίλογος

Η διαθεματικότητα δεν αποτελεί ένα συμπτωματικό χαρακτηριστικό της μάθησης αλλά ένα άλλο σημείο εκκίνησης για την κατάκτηση της γνώσης, μία συνολική θεώρηση του κόσμου, μία επανεκτίμηση της συμβολής άλλων γνωστικών πεδίων στην προσέγγιση και σύλληψη της καινούριας γνώσης. Είναι ένας τρόπος για να κατανοήσουν οι μαθητές ότι όλες οι πτυχές της μάθησης είναι σημαντικές και αλληλένδετες. Η φιλοσοφία της διαθεματικότητας μας προσκαλεί να παραιτηθούμε από την εμμονή σε μία γνωστική περιοχή και να ανοίξουμε την οπτική μας και τις προοπτικές μας σε άλλα πεδία. Η βάση της διαθεματικότητας δεν είναι μόνο η μάθηση νέων μεθόδων, ιδεών και εννοιών αλλά ένας νέος τρόπος να σκεφτόμαστε, να στοχαζόμαστε επί των γνώσεων και των εμπειριών μας, των αξιών και των αρχών του πολιτισμού μας (Κοκκίδου, 2015· Garrett, 2010). Εξάλλου, έχει τονιστεί ότι μορφωμένος άνθρωπος είναι αυτός που μπορεί να κάνει συνδέσεις στην αντίληψη των πραγμάτων (Carr, 2007).

Αν βοηθήσουμε γενικότερα τους μαθητές να αναπτύξουν τη μουσική σκέψη τους σε έναν ευρύτερο αντιληπτικό ορίζοντα, θα διατηρήσουν τις μουσικές γνώσεις πολύ περισσότερο, θα εμβαθύνουν στην κατανόηση και θα συνδέσουν τη νέα γνώση με την καθημερινότητά τους, με τις προηγούμενες γνώσεις τους και με τις εμπειρίες τους, σε διάφορα επίπεδα. Ακόμα, είναι πολύ πιθανόν να αυξηθεί το ενδιαφέρον τους για τις μουσικές γνώσεις και δεξιότητες καθώς θα έχουν πολλές ευκαιρίες να τις μεταφέρουν και να τις εφαρμόσουν σε άλλα πλαίσια.

Τέλος, η υιοθέτηση των αρχών της διαθεματικότητας βγάζει τους εκπαιδευτικούς μουσικής από την «απομόνωση» και τους βοηθά να παρακολουθούν τις εξελίξεις σε άλλα γνωστικά πεδία, με ανοιχτότητα και με ανανεωμένη εκπαιδευτική νοοτροπία.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Anderson, W., & Lawrence, J. (2001). *Integrating music into the elementary classroom* (5th ed.). Stanford, California: Wadsworth/Thomson Learning.
- Andrews, L. (1997). *Effects of an Integrated Reading and Music Instructional Approach on Fifth-Grade Students' Reading Achievement, Reading Attitude,*

- Music Achievement, and Music Attitude*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of North Carolina, Greensboro, N.C.
- Augsburg, T. (2006). *Becoming interdisciplinary: An introduction to interdisciplinary studies*. (2nd ed.). Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt.
- Barrett, J. R. (2001). Interdisciplinary work and musical integrity. *Music Educators Journal*, 87(5), 27-31.
- Beane, J. A. (1997). *Curriculum integration: Designing the core of democratic education*. New York: Teachers College Press.
- Bransford, J., Brown, A., & Cocking, R. (Eds.). (2000). *How people learn: Brain, mind, experience, and school*. Washington, DC: National Research Council.
- Bresler, L. (1995). The subservient, co-equal, affective and social integration styles and their implications for the arts. *Arts Education Policy Review*, 96(5), 31-35.
- Bresler, L. (2002). Out of the trenches: The joys (and risks) of cross-disciplinary collaborations. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 152, 17-39.
- Bresler, L. (2011). Integrating the Arts: Educational Entrepreneurship in a School Setting. *Hellenic Journal of Music, Education, and Culture*, 2(1), 5-17.
- Burnaford, G., Aprill, A., & Weiss, C. (2001). *Renaissance in the classroom: Arts integration and meaningful learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Burrack, F., & McKenzie, T. (2005). Enhanced student learning through cross-disciplinary projects. *Music Educators Journal*, 91(5), 45-50.
- Burton, J., Horowitz, R., & Abeles, H. (2000). Learning in and through the arts: The question of transfer. *Studies in Art Education*, 41(3), 228-257.
- Carr, D. (2007). Towards an educationally meaningful curriculum: Epistemic holism and knowledge integration revisited. *British Journal of Educational Studies*, 55(1), 3-20.
- Catterall, J. S. (2005). Conversation and silence: *Transfer of learning through the arts*. *Journal for Learning through the Arts: A Research Journal on Arts Integration in Schools and Communities*, 1(1), 1-12.
- Chrysostomou, S. (2004). Interdisciplinary approaches in the new curriculum in Greece: a focus on music education. *Arts Education Policy Review*, 105(5), 23-30.
- Collin, A. (2009). Multidisciplinary, interdisciplinary, and transdisciplinary collaboration: Implications for vocational psychology. *International Journal of Educational Vocational Guidance*, 9, 101-110.
- Dewey, J. (1933). *How we think: A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. Boston: Henry Holt.
- Dewey, J. (2001). *The School and the Society & The Child and the Curriculum* (Επανάδοση, χωρίς περιοπή, των εκδόσεων του 1902 και του 1915 αντίστοιχα). Mineola, New York: Dover Publications, Inc.

- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Eisner, E. (2002α). *The Educational Imagination: On the Design and Evaluation of Schools Programs*. New York: McMillan (αναθεωρημένη έκδοση).
- Eisner, E. (2008). Art and knowledge. In G. J. Knowles & A. L. Cole (eds.) *Handbook of the Arts in Qualitative Research* (pp. 3-12). London: Sage.
- Eisner, E. (2008α). What education can learn from the Arts. *LEARNing Landscapes*, 2(1) 23-30.
- Erickson, L. H. (1998). *Concept-based curriculum and instruction: Teaching beyond the facts*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press, Inc.
- Erickson, L. H. (2003). *Integrated Curriculum*. Alexandria, VA: ASCD.
- Erickson, L. H. (2007). *Concept-based curriculum and instruction for the thinking classroom*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Fogarty, R. (1991). *How to integrate the curriculum*. Palatine, IL: Skylight.
- Fogarty, R., Perkins, D., & Barell, J. (1992). *How to Teach for Transfer*. Palatine, Illinois: Skylight Publishing.
- Fogarty, R., & Stoehr, J. (2008). *Integrating curricula with multiple intelligences: Teams, themes and threads* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: Basic Books.
- Gardner, H., & Boix-Mansilla, V. (1994). Teaching for understanding in the disciplines -and beyond. *Teachers College Record*, 96(2), 198-218.
- Garett, J. (2010) *Arts integration professional development: teacher perspective and transfer to instructional practice*. Unpublished dissertation, Walden University, Minneapolis, MN.
- Gordon, E. E. (1997). *Learning sequences in music*. Chicago: GIA Publications, Inc.
- Cosenza, G. (2005, September 8). Implications for music educators of an interdisciplinary curriculum. *International Journal of Education & the Arts*, 6(9). Retrieved April 9, 2012 from <<http://ijea.asu.edu/v6n9/>>.
- Hope, S. (2003). Questions and challenges concerning music's role in education. *Journal for Learning through Music*, 2, 12-15.
- Hetland, L., & Winner, E. (2004). Cognitive transfer from arts education to nonarts outcomes: Research evidence and policy implications. In E. W. Eisner & M. D. Day (Eds.) *Handbook of research and policy in art education* (pp. 135-161). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Horowitz, R. (2005). Connections: The arts and cognitive, social, and personal development. In B. Rich (Ed.) *Partnering arts education: A working model from Arts Connection* (pp. 32-48). New York: Dana Press.
- Hutchinson, J. & Suhor, C. (1996). The jazz and poetry connection: A performance guide for teachers and students. *English Journal*, 85(5), 80-85.

- Ivanitskaya, L., Clark, D., Montgomery, G., & Primeau, R. (2002). Interdisciplinary learning: process and cutcomes. *Innovative Higher Education*, 27(2), 95-111.
- Jacobs, H. H. (ed.) (1989). *Interdisciplinary Curriculum*. Alexandria, VA: ASCD.
- Jacobs, H. H. (1997). *Mapping the big picture: Integrating curriculum and assessment K-12*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Klein, J. T. (2004). Interdisciplinarity and complexity: An evolving relationship. *E:CO Special Double Issue*, 6(1/2), 2-10.
- Lowe, A. (1995). *The Effect of the Incorporation of Music Learning into the Second-Language Classroom on the Mutual Reinforcement of Music and Language*. Unpublished Doctoral Dissertation, Urbana-Champaign, University of Illinois.
- Miller J. P. (1999). Making connections through holistic learning. *Educational Leadership*, 56(4), 46-48.
- Miller, B. A. (2013). Joining Forces: A Collaborative Study of Curricular Integration, *International Journal of Education & the Arts*, 14(SI 1.9). Retrieved November 4, 2014 from <<http://www.ijea.org/v14si1/>>.
- Myers, D., & Scripp, L. (2007). Evolving forms of music-in-education practices and research in the context of arts-in-education reform: Implications for schools that choose music as a measure of excellence and as a strategy for change. *Journal for Music-in-Education: Advancing Music for Changing Times*, 1/2, 381-396.
- Ornstein, A., & Levine, D. (2000). *Foundations of Education*. Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Parsons, M. (2004). Art and integrated curriculum. In E. Eisner & M. Day (Eds.) *Handbook of research and policy in art education* (pp. 775–794). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Rabkin, N., & Redmond, R. (2006). The arts make a difference. *Educational Leadership*, 63(5), 60-64.
- Ramadier, T. (2004). Transdisciplinarity and its challenges: The case of urban studies, *Futures*, 36(4), 423-439.
- Repko, A. (2014). *Introduction to interdisciplinary studies*. Washington, D.C.: Sage.
- Rosenbloom, A. D. (2004). High school music studies and social studies: An interdisciplinary approach. *Music Educators Journal*, 90(3), 41-45.
- Russell, J., & Zembylas, M. (2007). Arts integration in the curriculum: A review of research and implications for teaching and learning. In Bresler, (Ed.). *International Handbook of Research in Arts Education* (vol. 16), (pp. 287-302). Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Russell-Bowie, D. (2009). Syntegration or disintegration? Models of integrating the arts across the primary curriculum. *International Journal of Education & the Arts*, 10(28). Retrieved April 4, 2012 from <<http://www.ijea.org/v10n28/>>.

- Seidel, S. (2005, March). *To get to the other side: Curricular integration, dangerous ignorance, and the drama of learning*. Keynote Address, Conference on *Beyond arts integration: Defining learning in arts education partnerships*. New York. Retrieved April 16, 2009 from <<http://www.artsconnection.org/keynote.html>>.
- Vaughn, K. (2000). Music and Mathematics: Modest Support for the Oft-Claimed Relationship. *Journal of Aesthetic Education*, 34(3-4), 149-166.
- Werner, L., & Freeman, C. J. (2001, April). *Arts integration: A vehicle for changing teacher practice*. Presentation at the annual meeting of the American educational Research Association, Seattle, WA.
- Wiggins, J., & Wiggins, R. A. (1997). Integrating through conceptual connections. *Music Educators Journal*, 83(4), 38-41.
- Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). *Understanding by Design*. Alexandria, VA: ASCD.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Κοκκίδου, Μ. (2008). Διαθεματικά Προγράμματα Σπουδών: γενική θεώρηση και προβληματισμοί. Στο Μ. Κοκκίδου (επιμ.) *Τέχνη και διαθεματικές εφαρμογές* (σσ. 40-65). Αθήνα: Ωρίων.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής*. Αθήνα: Fagotto books.
- Ματσαγγούρας, Η. (2002). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η μουσική στην Εκπαίδευση: Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Παπαγεωργίου – Νάκας.

Η Μαίη Κοκκίδου (MEd, PhD) είναι ερευνήτρια μουσικοπαιδαγωγός. Σήμερα διδάσκει στο Μεταπτυχιακό Προγράμματα Σπουδών Σημειωτική και Επικοινωνία (Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας), Διδακτική της Μουσικής (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας) και Μουσική Παιδαγωγική (Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου). Άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε πολλά επιστημονικά διεθνή περιοδικά. Είναι συγγραφέας, συν-συγγραφέας και επιμελήτρια επτά βιβλίων, μεταξύ των οποίων «Η εμφύχωση στη Διδασκαλία-Μάθηση», «Το Σχολείο-Εργαστήρι Τέχνης και Δημιουργίας», «Τέχνη και Διαθεματικές Εφαρμογές», «28 (λίγο παιχνιδιάρικα) ποιήματα», καθώς και της μονογραφίας «European Music Curricula: Philosophical Orientations, Trends, and Comparative Validation». Υπό έκδοση είναι το βιβλίο της «Διδακτική της Μουσικής» (Fagotto books). Διετέλεσε πρόεδρος της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (2007-2012). Τα ακαδημαϊκά και ερευνητικά της ενδιαφέροντα αφορούν στη Μουσική Σημειωτική, στα ΠΣ Μουσικής Εκπαίδευσης, στην Ολιστική Αισθητική Αγωγή και στη Φιλοσοφία της Μουσικής Εκπαίδευσης. Ένα κομβικό πεδίο στην πρόσφατη ερευνητική της δραστηριοποίηση είναι η πολυτροπική πρόσληψη και αντίληψη της μουσικής.

Interdisciplinary concepts in the “Euterpe” digital music anthology

May Kokkidou

Recently, the traditional models of music teaching-learning in school have been enriched and reshaped in the light of new research evidence regarding the value of interdisciplinarity. Interdisciplinarity can be seen as a philosophy in which the instructional content is diffused in many school subjects, considering specific concepts, skills, and/or thematic fields. In the interdisciplinary curriculum, knowledge does not appear entrenched in the limits of each school discipline, but integrated, intertwined around core questions, issues and problems. It has been found that the methodological approach of interdisciplinarity in school has a positive impact on students' engagement as it enhances their motivation for learning. The present article attempts to set a conceptual framework for the term of interdisciplinarity, to describe the implementation context for interdisciplinary-oriented school music lessons, and to present the interdisciplinary concepts as they appear in the Digital Anthology "Euterpe". Finally, five examples are given for the development of interdisciplinary units for the extension of a music lesson, within and beyond the traditional boundaries.

May Kokkidou (MEd, PhD) was born in Thessaloniki. She is a music education specialist and researcher and she has published numerous papers and articles in international and national journals and conference proceedings. She is author of three books and of the monograph “European Music Curricula: Philosophical Orientations, Trends, and Comparative Validation”, and co-author of four book on Aesthetic Education. She teaches as adjunct lecturer in the Post-Graduate Programs “Semiotics and Communication” (University of Western Macedonia), “Didactics of Music” (University of Macedonia), and “Music Pedagogy” (European University Cyprus). May Kokkidou is co-editor of the scientific journal “Musical Pedagogics” (GSME) and member of the scientific committee in several international and Greek journals. She served as president of the Greek Society for Music Education (2007-2012). Her recent work focuses on the areas of the semiotics of music, the musical identities, the philosophy of music education, and the multi-modal music perception.

Μουσικά σύνολα στο σχολείο: προτάσεις εφαρμογής του μουσικού ανθολογίου *Εντέρπη*

Νίκος Θεοδωρίδης

Το άρθρο αυτό κινείται γύρω από την οργάνωση μουσικών συνόλων στο σχολείο και γενικότερα στην εκπαίδευση. Παραθέτει τα είδη και τις εκφάνσεις τους και εστιάζει στα μουσικά σύνολα με τη χρήση των οργάνων Orff. Προτείνει απλές ενορχηστρώσεις για παιδικές ορχήστρες και για συνοδεία τραγουδιών ή απόδοση οργανικών κομματιών, περιγράφοντας τα βασικά είδη μελωδικής και ρυθμικής συνοδείας τραγουδιού. Αναφέρονται βασικές αρχές ενορχήστρωσης και οργάνωσης μαθητικών μουσικών συνόλων κατά την εκτέλεση τραγουδιού από ορχήστρα-χορωδία ή ηχοιστοριών. Τέλος, παρατίθενται ενδεικτικές προτάσεις εφαρμογής για μουσικά σύνολα όπως παρουσιάζονται στο ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο Εντέρπη, ένα πρόγραμμα που ανατέθηκε από την ISME και δημιουργήθηκε με την επιστημονική και μουσικοπαιδαγωγική επιμέλεια της ομάδας εργασίας της Ε.Ε.Μ.Ε. σε συνεργασία με την αντίστοιχη ομάδα της Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη.

Εισαγωγή

Η εκτέλεση, η ακρόαση και η σύνθεση/δημιουργία μουσικής, καθώς και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης/αξιολόγησης, αποτελούν τους βασικούς άξονες περιεχομένου των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής εκπαίδευσης, όπως και του ισχύοντος στη χώρα μας (ΔΕΠΠΣ, 2001). Η διδασκαλία της μουσικής μέσα από πραγματική μουσική πράξη και παράλληλα η ανάπτυξη κριτικά σκεπτόμενων μουσικών εκτελεστών, δημιουργών και ακροατών οι οποίοι κατανοούν το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της μουσικής και μαθαίνουν για να αποκτήσουν σημαντικές προσωπικές και κοινωνικές αξίες της ζωής, αποτελεί την ουσία του ορισμού της φιλοσοφίας της προξιακής μουσικής εκπαίδευσης του Elliot (2007:89), καθώς και των απόψεων μουσικοπαιδαγωγών όπως του Regelski (1998). Είναι μια αντίληψη που έρχεται να συμπληρώσει τη φιλοσοφία της «αισθητικής εκπαίδευσης» των Bennett Reimer και άλλων, η οποία επικρατούσε στο χώρο της μουσικής παιδαγωγικής στις δεκαετίες του 1970 έως 1990 και χαρακτηριζόταν από μια διανοητική/ακαδημαϊκή σπουδή της μουσικής με έμφαση στην ευαισθητοποίηση ως προς τις αισθητικές αξίες και τα ουσιαστικά της μουσικής (Humphreys, 2007:78-90).

Ακολουθώντας το πνεύμα των σύγχρονων φιλοσοφικών τάσεων της μουσικής εκπαίδευσης, τα μουσικά σύνολα στο περιβάλλον του σχολείου αποτελούν μια σημαντική εφαρμογή και διάσταση της μουσικής πράξης. Η δημιουργία μουσικών συνόλων στα σχολεία γενικής κατεύθυνσης προβλέπεται μέσα από το Αναλυτικό

Πρόγραμμα υπογραμμίζοντας ότι «όπου υπάρχουν δάσκαλοι μουσικής μπορούν, μεταξύ των άλλων, να δημιουργηθούν φωνητικά και ορχηστρικά μουσικά σύνολα και έτσι τα παιδιά ν' ασχολούνται με τη μουσική πιο δημιουργικά...» (ΔΕΠΠΣ, 2001, Άρθρο 2).

1. Μουσικά σύνολα: Ορισμοί και προσδιορισμοί

Επιλέγοντας ένα ορισμό από εργασία των ίδιων των μαθητών (λυκείου), «Μουσικό σύνολο είναι μια ομάδα ατόμων που επικοινωνούν με το μουσικό λόγο κι έχουν σκοπό τη μουσική (εκτέλεση και) δημιουργία. Αυτό που το κάνει να διαφέρει από τις άλλες κοινωνικές ομάδες είναι ότι ως μέσο επικοινωνίας και έκφρασης χρησιμοποιεί το μουσικό λόγο, ενώ στις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες χρησιμοποιείται κυρίως ο προφορικός λόγος» (Χαρατσή, 2012).¹

Κορυφαία θέση στα μουσικά σύνολα κατέχουν η συμφωνική ορχήστρα², τα παραδοσιακά σύνολα, η χορωδία και η μπάντα (φιλαρμονική). Υπάρχουν όμως και μικρότερα σύνολα (ορχήστρα κρουστών, ρεμπέτικη, δωματίου, ροκ συγκρότημα/group κ.ά.)

Ορχήστρα, από το αρχαίο ὀρχήστρα (*πλατεία για χορό*) και από το ρήμα ὀρχοῦμαι, ονομάζουμε το σύνολο μουσικών οργάνων που παίζουν μαζί (Εγκυκλοπαίδεια Παγκόσμιας Μουσικής, 1993:364).³

Ως **ενορχήστρωση** εννοούμε την τεχνική της μουσικής σύνθεσης κατά την οποία γίνεται η κατανομή των μερών ενός μουσικού έργου στα διάφορα όργανα της ορχήστρας (Εγκυκλοπαίδεια Παγκόσμιας Μουσικής, 1993:194, <http://www.lexigram.gr/>).

Το σχολείο έχει τη δική του πραγματικότητα σε ό,τι αφορά τα υπάρχοντα είδη μουσικών συνόλων, όπου, ειδικότερα στο δημοτικό και ενίοτε στο νηπιαγωγείο, οι προαναφερθείσες κατηγοριοποιήσεις διαφοροποιούνται. *Οι μαθητικές ορχήστρες* στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση μπορούν να λειτουργήσουν ως μέρος και στόχος του ημερησίου μαθήματος ή παράλληλα με αυτό. Για την οργάνωσή τους χρησιμοποιούνται συνήθως τα όργανα της τάξης, τύπου Orff, εμπλουτισμένα με παραδοσιακά και σύγχρονα όργανα που προμηθεύονται από

¹ <http://lyk-mous-pallin.att.sch.gr/00/lykeio/sinolo.pdf>: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΘΗΤΩΝ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΠΑΛΛΗΝΗΣ. Υπεύθυνη καθηγήτρια: Λιάνα Χαρατσή. Σχολικό έτος 2012-2013. Επίσης, βλ. Τσαφαρίδης, 1997.

² Περισσότερα για τη συμφωνική ορχήστρα βλ. http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sefe/mta/2009/KatsanisAlexandros/attacheddocument/Katsanis_Alexandros.pdf

³ Βλ. επίσης στο Βικιλεξικό: <http://dictionary.reference.com/browse/orchestra>

τους εκπαιδευτικούς μουσικής καθώς και με όργανα που παίζουν εξωσχολικά τα παιδιά. Με την εξασφάλιση των βασικών προϋποθέσεων (όργανα, χώρος, χρόνος) ανοίγει ο δρόμος για δημιουργίες διαφόρων ειδών ορχήστρας με συνηθέστερη την Ορχήστρα Orff, δηλαδή την οργάνωση ορχήστρας με βάση απλές μελωδικές και ρυθμικές συνοδείες και τη χρήση των οργάνων (τύπου) Orff. Η λειτουργία τέτοιων συνόλων στο σχολείο δεν μπορεί παρά να ακολουθεί το γνωστό τρίπτυχο που συνδέει τη μουσική με το λόγο και την κίνηση. Ως εκφραστικά μέσα χρησιμοποιούνται τόσο τα όργανα, όσο και το σώμα και η φωνή των παιδιών (Τσαφταρίδης, 1997:19). Μέσα στο μάθημα τα μουσικά όργανα βρίσκουν εφαρμογή κυρίως στον άξονα της εκτέλεσης και της δημιουργίας/αυτοσχεδιασμού, χωρίς να λείπουν από την ενεργητική ακρόαση ή την «αξιολόγηση».

Η κριτική σκέψη του δασκάλου και η ικανότητα να κινείται ανάμεσα στις δυνατότητες του μαθητή και τις προτάσεις του Αναλυτικού Προγράμματος, μέσα στο δεδομένο κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο, καθορίζουν το ρόλο του δασκάλου. Άλλωστε, ανοιχτές μουσικοπαιδαγωγικές φιλοσοφίες, όπως αυτή του Orff που θέτουν το πλαίσιο και αφήνουν περιθώρια να κινηθεί ο εκπαιδευτικός αλληλεπιδρώντας διαλεκτικά και εύκαμπτα ανάμεσα στο πρόγραμμα και τους μαθητές, αποτελούν χαρακτηριστικά κάθε προοδευτικού και σύγχρονου μουσικού προγράμματος σπουδών (Regner, 1988· Τσαφταρίδης, 1997).

Τα μουσικά όργανα ... στο σχολείο

Η γοητεία που ασκούν στα παιδιά τα ίδια τα μουσικά όργανα της τάξης, εξηγείται από τη μεγάλη ποικιλία ηχοχρωμάτων που παράγουν, τις ευκαιρίες για συνοδείες τραγουδιών/κειμένων ή εικόνων, τον πειραματισμό, την ανακάλυψη των στοιχείων της μουσικής, ή από τη μουσική δημιουργία και τον αυτοσχεδιασμό και πάνω από όλα από την αμεσότητα της επαφής με το «παιχνίδι/παίξιμο» της μουσικής. Η πρόκληση ενδιαφέροντος των παιδιών έρχεται να ενδυναμωθεί ακόμη περισσότερο από τις ευεργετικές κοινωνικοσυναισθηματικές πλευρές της ομαδικής και δημιουργικής εργασίας και της αλληλεπίδρασης που μπορεί να προκαλέσει η παιγνιώδης μορφή των δραστηριοτήτων και η επιλογή κατάλληλων διδακτικών στρατηγικών από τον εκπαιδευτικό.

Τα όργανα Orff χρησιμοποιούνται ανεξάρτητα, σε συνδυασμό ή ως προέκταση των δραστηριοτήτων του ρυθμικού λόγου, του τραγουδιού και της κίνησης. Πολύ συχνά τα παιδιά εκφράζουν τις μουσικές τους ιδέες πιο εύκολα και με μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση με τη βοήθεια των οργάνων από ότι με το τραγούδι (Green, 2014: 75· ΔΕΠΠΣ, 2001· Π.Ι. 2011:65· Σταυρίδης, 1985:16). Τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν ρυθμικές και μελωδικές φράσεις που εύκολα μπορούν να τις χειρισθούν και να τις εξελίξουν με διάφορους τρόπους. Εξάλλου παίζοντας σε αυτά τα όργανα έρχονται σε επαφή με τους κανόνες που διέπουν μία ομαδική

δουλειά, συνεργάζονται, ανταλλάσσουν ιδέες και γνωρίζουν τις βασικές αρχές της ομοφωνικής και της πολυφωνικής μουσικής (Λιάτσου, 2003:56).

Επίσης σταδιακά, μέσω των οργάνων και της χρησιμοποίησής τους για συνοδευτικούς σκοπούς, τα παιδιά έρχονται σε επαφή και με την αρμονία.

Ο Orff, στον πρόλογο του *Orff-Schullwerk - Music for Children*, παρατηρεί, ότι πρέπει να δοθεί μεγάλη έμφαση στο ομαδικό παίξιμο, καθώς επίσης και στην ποικιλία των ηχοχρωμάτων και στο συνδυασμό τους. Δηλώνει μάλιστα πως τα όργανα Orff δεν είναι τόσο ευκολόπαικτα, όπως τα χαρακτηρίζουν συχνά οι εκπαιδευτικοί μουσικής, διότι στην πραγματικότητα «ακόμα και τα πιο απλά όργανα για να παιχτούν χρειάζονται τεχνική και εξάσκηση» (Orff & Keetman, 1982/1950, α' εκδ., πρόλογος) και διότι η καλή τους χρήση απαιτεί ευαισθησία, ζωντάνια και ακρίβεια.

Το παίξιμο των μουσικών οργάνων, μαζί με το τραγούδι και την κίνηση/χορό, αποτελούν σημαντικές δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης. Η παροχή ευκαιριών για εξοικείωση με τα όργανα της τάξης και βελτίωσης της τεχνικής δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να εκτελούν ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα και να απολαμβάνουν τη συμμετοχή τους ως μουσικοί στο ομαδικό παίξιμο. Παράλληλα όμως, συν τω χρόνω η εκτέλεση μουσικής συμβάλει στο να αποκτήσουν δεξιότητες αντίληψης μουσικών εννοιών, αναπαράστασης, ανάγνωσης και άλλες εμπειρίες που οδηγούν στην απόκτηση μουσικού γούστου και στην αισθητική απόλαυση, έναν από τους βασικούς σκοπούς της μουσικής εκπαίδευσης (Πατσαντσόπουλος & Μαγαλιού, 2004).

Σύμφωνα με το ισχύον πρόγραμμα σπουδών (ΔΕΠΠΣ, 2001:337), σε ό,τι αφορά τον άξονα της εκτέλεσης, οι μαθητές κατά το 1ο επίπεδο θα πρέπει να:

- Εκτελούν απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα με το αυτί και από σύμβολα.
- Τραγουδούν ομαδικά διάφορα τραγούδια.
- Παίζουν μια ποικιλία απλών οργάνων, δείχνοντας ότι ελέγχουν σε κάποιο βαθμό τους παραγόμενους ήχους.
- Παρουσιάζουν αποτελεσματικά τις εκτελέσεις τους σε ποικίλο ακροατήριο. (ΔΕΠΠΣ, 2001:337).

2. Απλές ενορχηστρώσεις για παιδικές ορχήστρες και για συνοδεία τραγουδιών ή απόδοση οργανικών κομματιών

Το τραγούδι θεωρείται έως σήμερα θεμέλιος λίθος της μουσική αγωγής και εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες και τα ηλικιακά επίπεδα, διότι παρέχει ευκαιρίες για την επίτευξη στόχων που συνδέονται με όλους τους επί μέρους

τομείς/υποάξονες ή λειτουργίες της μουσικής⁴. Σχετικές μελέτες έχουν δείξει ότι ήδη από την ηλικία των 4-6 ετών η ικανότητα των παιδιών να τραγουδούν απλά τραγούδια στο σωστό τονικό ύψος και με ρυθμική ακρίβεια, αυξάνεται σημαντικά (Peery, 1993) και σύμφωνα με νεότερα ευρήματα συνεχώς βελτιώνεται (Στάμου, 2012:67, 127· Gordon, 2006· Μακροπούλου & Βαρελάς, 2005).

Ένα από τα βασικά κριτήρια για την επιλογή κατάλληλου ρεπερτορίου τραγουδιών για παιδιά, είναι η έκταση της μελωδίας που στις περισσότερες περιπτώσεις κυμαίνεται από Ντο1 έως Ντο2 ή Ρε2. Ως πιο εύχρηστες κλίμακες προτείνονται, εκτός της πεντατονικής, η Ντο, η Ρε και Φα μείζονες, επίσης η Ρε ή Μι ελάσσονες, ή οι τρόποι Δωρικός/Ρε, Φρυγικός/Μι ή Μιξολυδικός/Σολ ή Αιολικός/Λα (Καραδήμου-Λιάτσου, 2003:275). Στην πορεία δεν πρέπει να αποκλείονται οι λαϊκοί δρόμοι ή βυζαντινοί ήχοι (Ουσάκ/Πρώτος, Χιτζάζ/Πλάγιος του δευτέρου, Ραστ/ Πλάγιος του τετάρτου/Ιωνικός/Μείζων κ.ά.).

Παρακάτω περιγράφονται τα βασικά είδη μελωδικής και ρυθμικής συνοδείας τραγουδιού.

α) Η μελωδική/αρμονική συνοδεία

Αξιοποιώντας και εμπλουτίζοντας τις μορφές ενορχήστρωσης και συνοδείας τραγουδιών ή οργανικών κομματιών (Ανδρούτσος, 1995:91) καταλήγουμε στα παρακάτω είδη μελωδικής/αρμονικής (και ενίοτε ρυθμικής) συνοδείας:

- **Το οστινάτο (ostinato)** είναι ένα ρυθμικό, μελωδικό, λεκτικό ή κινητικό πρότυπο (μοτίβο), το οποίο επαναλαμβάνεται επίμονα.
- **Το ντεσκάντ (descant)** είναι μια συνοδευτική μελωδική φράση, σε ψηλότερο συνήθως τονικό ύψος, που προστίθεται συχνά από την έναρξη του τραγουδιού και χρησιμοποιείται ως άλλη φωνή ή πιο απλά ως εισαγωγή και ενδιάμεσο στις στροφές.
- **Το ισοκράτημα/πεντάλ/pedal⁵** είναι η συνοδεία μιας μελωδίας με μία μόνο νότα, συνήθως αυτή της τονικής, και αποτελεί τον πιο απλό τρόπο συνοδείας που παρέχει τονική σταθερότητα στο άκουσμα της μελωδίας.

⁴ «Η μουσική στο Νηπιαγωγείο σκοπεύει στην καλλιέργεια της αισθητικής ικανότητας και ευαισθησίας, στην ανάπτυξη της κατανόησης και απόλαυσης της μουσικής και στην απελευθέρωση της δημιουργικής ικανότητας των παιδιών. Όλα αυτά θα αναπτυχθούν μέσα από την ενεργητική ακρόαση, δημιουργία (σύνθεση) και εκτέλεση. Η ανάπτυξη της μουσικής αντίληψης και των δεξιοτήτων εξαρτάται από την ποιότητα, ποικιλία και καταλληλότητα των μουσικών εμπειριών, όπως αυτές δίνονται μέσα και έξω από την τάξη». ΦΕΚ, Αρ. Φύλλον 1376 τ. Β' 18-10-2001, Άρθρο 6:1625 (σελ. 1623-1783).

⁵ Σύμφωνα με τον Αντωνάκη (1996), μέσα στο Σύστημα Orff συναντάμε το ostinato τόσο ως λειτουργικό στοιχείο, όσο και ως συνοδεία, ρυθμική, μουσική ή κινητική. Έτσι, ένα κινητικό ostinato μπορεί να συνοδεύσει λεκτικές δραστηριότητες, ένα λεκτικό ostinato να ενδυναμώσει τη ρυθμική ανεξαρτησία του μουσικού αποτελέσματος, ένα τραγουδιστό ostinato να βοηθήσει στην κατανόηση

- **Το μπορντούν** (bordun) είναι η συνοδεία που χρησιμοποιεί το διάστημα της 5^{ης} σε συνήχηση ή εναλλάξ (ως αρμονικό ή μελωδικό ισοκράτημα). Όταν το διάστημα πέμπτης γίνεται στα ασθενή μέρη του μέτρου διάστημα έκτης ή τετάρτης έχουμε το «κινούμενο» bordun (Αντωνάκης, 1996:101).
- **Τα σύμφωνα αρμονικά** διαστήματα με συνηχήσεις από 3^{ες} ή 4^{ες} (πέρα από τα προαναφερθέντα διαστήματα 5^{ης}) για ξυλόφωνα, μεταλλόφωνα, αρμόνιο κ.α. όργανα.
- **Οι τριφώνες συγχορδίες** (1^η, 3^η, 5^η νότα/βαθμίδα) που εκτελούνται από μελωδικά όργανα (αρμόνιο, κιθάρα, τσίτερ, κ.α.)
- **Το απλοποιημένο «μπάσο»**, το οποίο περιλαμβάνει λίγες νότες που δίνουν τον τόνο στη φωνή παίζοντας άλλοτε σε ταυτοφωνία, δηλαδή την ίδια νότα με τη μελωδία, και άλλοτε δημιουργώντας σύμφωνα αρμονικά διαστήματα (στη λογική των συγχορδιών), είτε στην αρχή κάθε μέτρου, είτε κάθε δίμετρου ή μιας μουσικής φράσης κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

β) Η ρυθμική συνοδεία τραγουδιού

Η σπουδαιότητα της μελωδίας και ειδικότερα της φωνής στο παιδικό τραγούδι υπαγορεύει την προσεκτική χρήση των κρουστών με ακαθόριστο ύψος ή των ηχηρών κινήσεων, ώστε η ορχήστρα να αναδεικνύει και όχι να επισκιάζει το ομαδικό ή σόλο τραγούδι (Barrs, 1994:5-9). Έτσι, διατυπώνουμε ορισμένες ιδέες και προτάσεις που αφορούν στα κρουστά και τη συνοδευτική χρήση τους:

- Η αναλογία ρυθμικών κρουστών προς τις φωνές να είναι συνήθως 2 προς 10 (το ίδιο αντίστοιχα προτείνεται και για τα όργανα μελωδικής συνοδείας).
- Να μην ακούγονται συνεχώς όλα τα κρουστά όργανα μαζί και σε όλο το τραγούδι, αλλά με εναλλαγές, όπως για παράδειγμα να γίνεται είσοδος νέων κρουστών μόνο στο Β' μέρος/ρεφρέν του τραγουδιού ή εναλλαγή τους στις επαναλήψεις.
- Οι επιμέρους κατηγορίες κρουστών, δοθείσης ευκαιρίας, να αξιοποιούνται είτε στα σόλο-τούτι, είτε όπου υπάρχει ερώτηση-απάντηση.
- Να μην παίζουν ταυτόχρονα αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις να διαφοροποιούνται, παίζοντας άλλα στα ισχυρά και άλλα στα ασθενή μέρη του μέτρου, ή μόνο σε προκαθορισμένα μοτίβα - φράσεις του τραγουδιού.
- Να χρησιμοποιούνται σε ρυθμικά σχήματα για να δημιουργηθεί μια μικρή εισαγωγή, μια γέφυρα ή ένα φινάλε για το τραγούδι.
- Να παίζουν σε χαμηλότερη ένταση σε προκαθορισμένα μέρη του τραγουδιού.

μελωδικών γραμμών και τέλος, ένα οργανικό ostinato, μέσω ηχηρών κινήσεων ή κρουστών οργάνων (καθορισμένου ή ακαθόριστου τονικού ύψους), να στηρίζει ρυθμικές φράσεις, οργανικές μελωδίες και αφηγηματικό ή τραγουδισμένο λόγο.

Παραθέτουμε μια ενδεικτική πρόταση ρυθμικής συνοδείας τραγουδιού:

- Τα μεταλλικά κρουστά όργανα παίζουν στο ισχυρό μέρος του μέτρου.
- Τα ξύλινα κρουστά όργανα παίζουν στον παλμό.
- Οι μαράκες (maracas) ειδικότερα παίζουν στους ασθενείς χρόνους.
- Τα μεμβρανόφωνα παίζουν ρυθμικά μοτίβα (συνήθως συνδυασμούς τετάρτων, ογδών και ήμισυ) ή ρυθμικά σχήματα δανεισμένα από το τραγούδι, ως οστινάτι.

γ) Η περιγραφική συνοδεία του τραγουδιού

Μια άλλη μορφή συνοδείας, αυτή της περιγραφικής, λαμβάνει χώρα όταν οι στίχοι ή το νόημα του τραγουδιού λειτουργούν ως αφορμή για ηχοϊστορία ή απλά για μεμονωμένα ηχητικά σχόλια (λ.χ. με γκλισσάντι/glissandi, κοφτούς ήχους κ.ά., ήχους που περιγράφουν το θρόισμα φύλλων, τη θάλασσα κ.λπ.).

δ) Η ρυθμική συνοδεία κατά την ακρόαση ηχογραφημένης μουσικής

Πρόκειται για μια μορφή συνοδείας όπου τα κρουστά συνοδεύουν, ελεύθερα ή με οδηγό/παρτιτούρα, την ακρόαση ενός μουσικού έργου (λ.χ., τον «Ρώσικο χορό» από τον *Καρυοθραύστη* του Tchaikovsky) (Baltagi, 2011:26).

3. Βασικές αρχές ενορχήστρωσης και οργάνωσης μαθητικών μουσικών συνόλων κατά την εκτέλεση τραγουδιού από ορχήστρα-χορωδία ή ηχοϊστοριών

Οι διαδικασίες που ακολουθούνται κατά την οργάνωση των μουσικών συνόλων, πρέπει να στηρίζονται σε μερικές σημαντικές γενικές παιδαγωγικές και μουσικοπαιδαγωγικές αρχές. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας των μουσικών συνόλων θα επηρεαστεί μεταξύ άλλων από:

- Την επιλογή κατάλληλων κατά περίπτωση στρατηγικών διδασκαλίας, όπως η κατευθυνόμενη ή ελεύθερη διερεύνηση, η ομαδοσυνεργατική, η άμεση διδασκαλία, η μονολογικο-διαλεκτική διδασκαλία καθώς και από τεχνικές ενθάρρυνσης και εμπύχωσης (Περακάκη, 2008:33· Μαρσαγγούρας, 2000· Χαραλάμπους & Γεώργας, 1995· Κοκκίδου, 2014).
- Τις ειδικότερες τεχνικές διδασκαλίας της μουσικής που χρησιμοποιούνται από τον εκπαιδευτικό, λόγου χάρη ηχώ, χειρονομική, γραφική αναπαράσταση, αντιστοίχιση φθόγγων-χρωμάτων κ.λπ.
- Τον εμπλουτισμό των γνωστών στρατηγικών της τυπικής μάθησης με στρατηγικές της άτυπης μάθησης, όπως η μάθηση με το αντί και η επαφή με την παρτιτούρα αργότερα, καθώς σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες (Green, 2014:15, 75), πέρα από την ενδυνάμωση της αίσθησης της μελωδικής και ρυθμικής αντίληψης, μεγιστοποιείται επιπλέον και η ευχαρίστηση, η

αυτοπεποίθηση, η αυτονομία, η συνεργατικότητα και η δημιουργικότητα των παιδιών (Green, 2014:107).

Οι μουσικοπαιδαγωγικές ενορχηστρώσεις που οργανώνονται από τον εκπαιδευτικό κατά τη λειτουργία των μουσικών συνόλων, συχνά και με την εμπλοκή των παιδιών με τις δικές τους ιδέες, πρέπει να στηρίζονται σε εξίσου σημαντικές αρχές, όπως:

- Η ανάδειξη της φόρμας/μορφής του τραγουδιού, με την αλλαγή των οργάνων ή συνοδευτών σε κάθε σημαντική αλλαγή της δομής του τραγουδιού/κομματιού.
- Ο χρωματισμός της έκφρασης του τραγουδιού με εναλλαγές στη δυναμική, στο τέμπο, στον τρόπο εκτέλεσης (στακάτο/staccato - λεγκάτο/legato), ακολουθώντας προσυμφωνημένες οδηγίες ή τις υποδείξεις του δασκάλου ή του παιδιού-μαέστρου.
- Ο εμπλουτισμός της εκτέλεσης με διαφορετικές μορφές απόδοσης (σόλο-τούτι, κανόνας, ρόντο).
- Η αξιολόγηση μέσα από ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση.
- Η προετοιμασία και υποστήριξη της δημιουργικής διαδικασίας της διδασκαλίας με δραστηριότητες για τη γνώριμια και την εξερεύνηση ήχων (μουσικών οργάνων, αυτοσχέδιων οργάνων, αντικειμένων, σώματος και φωνής).
- Η μέριμνα για μεταγνωστικές διαδικασίες, ειδικότερα σε παιδιά των μεγάλων τάξεων του δημοτικού, όπως η ανάθεση εύρεσης ρυθμικής ενορχήστρωσης με διαδικασίες ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας.

4. Προτάσεις εφαρμογής για μουσικά σύνολα από το μουσικό ανθολόγιο *Ευτέρπη*

Ρεπερτόριο και παρτιτούρες τραγουδιών

Στο σύνολο των (150 περίπου) παρτιτούρων του ανθολογίου της Ευτέρπης παρατηρούνται οι παρακάτω κατηγορίες:

- Τραγούδια για μονόφωνες έως τετράφωνες χορωδίες.
- Τραγούδια με σημειωμένες τις συγχορδίες.
- Τραγούδια με απλές ενορχηστρώσεις για μελωδικά και ρυθμικά κρουστά.

Ειδικότερα, τα τραγούδια με απλές ενορχηστρώσεις για μελωδικά και ρυθμικά κρουστά, τα οποία παρουσιάζονται στη συνέχεια, αφορούν κυρίως τα παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας έως 12 ετών. Αν και ο αριθμός τους στο σύνολο του ανθολογίου της Ευτέρπης δεν είναι μεγάλος, συγκροτούν ένα ικανοποιητικό υλικό που μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο για ανάλογη επεξεργασία από τον εκπαιδευτικό της τάξης ή τον μουσικό. Άλλωστε, οδηγίες και

προτάσεις για ενορχηστρώσεις περιγράφονται στα περισσότερα τραγούδια ανθολογίου στην κατηγορία «ιδέες διδασκαλίας», ενώ χρήσιμες πληροφορίες δίνονται και από τις κατηγορίες «μέτρο», «κλίμακα» και «μουσικοί στόχοι».

Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα τραγούδια: Μήλο μου κόκκινο, Το έντεκα, Τι χαρά, Παιδιά γεια χαρά, Παίζω μουσική πεντατονική, Κόκκινη κλωστή, Το τραγούδι της ωραίας κοιμωμένης, Χίλια πουλιά/το όνειρο του σκιάχτρο, Ζούσανε τρία λυκάκια, Τσιριτρό, Ανακύκλωση κ.ά.

Ακολουθεί η παράθεση ενδεικτικών παραδειγμάτων. Οι παρτιτούρες εμπεριέχουν προτάσεις για ρυθμικές και μελωδικές συνοδείες με διαφορετικό βαθμό δυσκολίας τις οποίες καλείται να προσαρμόσει και να αξιοποιήσει αναλόγως ο εκπαιδευτικός μουσικής.

Παράδειγμα 1. Το τραγούδι της ωραίας κοιμωμένης

Η ενορχήστρωση του τραγουδιού της «Ωραίας κοιμωμένης», γραμμένο στη Ρε ελάσσονα με μέτρο $\frac{3}{4}$, περιλαμβάνει δύο μελωδικές και μία ρυθμική συνοδεία. Για ορχήστρες με παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας προτείνεται η χρησιμοποίηση μόνο της πρώτης μελωδικής συνοδείας που έχει δυο εύκολα μέρη. Στο κουπλέ (μέρος Α') 2-3 τα παιδιά παίζουν στα μεταλλόφωνα μια κατιούσα με ήμισυ παρεστιγμένα από τη νότα Λα έως την Μι, με επανάληψη, ενώ στο ρεφρέν (Β' μέρος) παίζουν σε τέταρτα συνεχόμενα τη νότα Ρε και στο κλείσιμο Μι που στην επανάληψη καταλήγει στην τονική Ρε. Ανάλογα κινείται και η δεύτερη συνοδεία στα ξυλόφωνα στο Α' μέρος, γραμμένη για παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Στις περιπτώσεις αυτές, η επανάληψη προσδίδει χαρακτήρα οστινάτου σε συνδυασμό με μπάσο-ισοκράτημα. Οι αλλαγές των μελωδικών σχημάτων τονίζουν την διαφοροποίηση των μερών και την ανάδειξη της διμερούς φόρμας του τραγουδιού.

Η ρυθμική συνοδεία στο Α' μέρος περιλαμβάνει χτύπημα στο ισχυρό από τα τύμπανα (1-2 παιδιά) και τα ντέφια/τρίγωνα (επίσης από 1-2 παιδιά) στα πρώτα τρία μέτρα με διαφοροποίηση των μεταλλικών οργάνων στο 4^ο μέτρο όπου παίζουν τέταρτα, τα οποία συνεχίζουν να παίζουν με συνεχή τέταρτα και στο ρεφρέν (Β' μέρος). Συστήνεται μια οργανική εκτέλεση όλου του τραγουδιού ή μόνο του Α' μέρους ως εισαγωγή και στη συνέχεια ως ενδιαμέσο ανάμεσα στις τρεις στροφές. Ο αριθμός των παιδιών που λαμβάνουν μέρος ως μέλη της ορχήστρας, στις μέχρι τώρα εκτελέσεις του τραγουδιού από παιδιά είτε απλά ως τραγούδι είτε ως μέρος μουσικού παραμυθιού ή παράστασης, συνήθως δεν ξεπερνά το $\frac{1}{3}$ του συνολικού αριθμού τους και τα υπόλοιπα αποτελούν τη χορωδία ή αναλαμβάνουν τους θεατρικούς ρόλους. Μεταξύ της πληθώρας των δυνατών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της διδασκαλίας του συγκεκριμένου

τραγουδιού, αξίζει να επισημάνουμε την ηχογράφιση της δικής τους εκτέλεσης και τη συσχέτισή της με την ακρόαση του ηχογραφήματος που υπάρχει διαθέσιμο (Θεοδωρίδης, 2006γ, ηχογράφημα 19 και 20) καθώς και του ομώνυμου έργου του Tchaikovsky (βλ. Γκανά et al. 1998).

Το Τραγούδι της Ωραίας Κοιμωμένης

Για ορχήστρα, χορωδία και κίνηση!

τρίφωνο άρπισμα ρε, Σι ύφεση, παύση, κορόνα, επανάληψη, βόλτα, 3/4

Στίχοι: Νίκου Θεοδωρίδη

Μουσική: Νίκου Θεοδωρίδη

$\text{♩} = 90$

φωνή/μτλ.

μετάλλ.

μπάσ. ξλφ

τύμπ/ντέ-τρ

1. 2.

Σου χα-ρί - σα - νε μ'ευ-χέξ, γέ-λιο γλύ - κα ο-μορ-φιά μου σι κιά. Να
Οι νε-ράι - δεξ οι νο - νές, χά-ρη να 'χεις

6 1. 2.

ζεις, να ζεις, να ζεις ο - νει - ρι - κά Να κά. Να ζεις.
ζεις, να ζεις, να ζεις βα - σι - λι

2. Κι αν το τσίμπημα πονά
φταίει η κακιά στιγμή,
Εκατό χρόνια μετά
να νικάς τη μοναξιά.
Να ζεις.....με υπομονή
Να ζεις.....με προσμονή
Να ζεις!

3. Ξύπνησε σαν Ανοιξη
ωραία κοιμωμένη μου.
Απ'τον ύπνο στη ζωή,
ακριβό το ταίρι σου
Να ζεις.....ονειρικά
Να ζεις.....βασίλικά.
Να ζεις!

Παράδειγμα 2. Το έντεκα/ Τι ήθελα και σ' αγαπούσα

Το Έντεκα (Τι ήθελα και σ' αγαπούσα)

Δ. Μακεδονίας, Αντικριστός
 Ενορχήστρωση: Νίκος Θεοδωρίδης

Score for "Το Έντεκα" (The Eleven), featuring a Voice and a Percussion ensemble.

Voice: The melody is in 8/8 time, starting with a C major chord. The lyrics are: "Τι 'θε-λα και σ'α - γα-πού-σα και δεν κά - θο - μαν κα - λά".

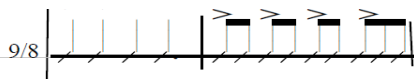
Percussion Ensemble: The ensemble includes Tuba (Tb), Euphonium (Eup), Trombone (Tbn), Double Bass (Db), Clavichord (Clv), and Vibraphone (Vib). The percussion parts are marked with "5" and "9" indicating specific rhythmic patterns.

Lyrics:

Τι 'θε-λα και σ'α - γα-πού-σα και δεν κά - θο - μαν κα - λά

πή-ρα ζά - λη στο κε - φά - λι δυο μα-χαί - ρια στην καρ-διά

Πό-δι πό-δι πά-νω οπ και το μαντή-λι μου κου-νά-ω πό-δι πό-δι πά-νω οπ και και σας χαι-ρε-τώ

1. Πόδι, πόδι, πόδι στο-οπ και- Το μαντήλι μου κουνάω
Πόδι, πόδι, πόδι στο-οπ και- Και σας χαιρετώ (2)
2. Σε ζευγάρια πάμε στοπ/οπ...
3. Πέρα-δώθε, πάμε στοπ ...
4. Γύρω-γύρω, πάμε στοπ, κοκ.

Η ενορχήστρωση του παραδοσιακού τραγουδιού *Το έντεκα*, γνωστό ως *Τι ήθελα και σ' αγαπούσα*, προορίζεται για ορχήστρες παιδιών μεγάλων τάξεων του δημοτικού καθώς και για μαθητές γυμνασίου ή λυκείου. Δίνει έμφαση στο ρυθμικό στοιχείο του τραγουδιού όπως υπαγορεύεται από το μέτρο 9/8 (2+2+2+3), τον εύθυμο χαρακτήρα της μελωδίας και τον περιπαικτικό των στίχων. Η επιλογή των ρυθμικών κρουστών συνδυάζει το παραδοσιακό ύφος (χρησιμοποιώντας τουμπέλεκια και νταούλι) που συνυπάρχει με τα μουσικοπαιδαγωγικά στοιχεία (χρησιμοποιώντας ξυλάκια/κλάβες ή το μεταλλόφωνο). Προτείνεται στον εκπαιδευτικό να αποφασίσει κατά βούληση το σημείο εισόδου των διαφορετικών ομάδων ρυθμικών οργάνων. Το οργανικό μέρος, πλην της εισαγωγής και των ενδιάμεσων παρουσιάζεται εδώ και για μια διαφορετική χρήση. Αναφερόμαστε στην πρόσθεση νέων στίχων με σκοπό την καθοδήγηση των παιδιών για μια απλοποιημένη εκμάθηση των βασικών χορευτικών βημάτων του αντικριστού χορού. Τέλος, η προτεινόμενη μελωδική συνοδεία για μεταλλόφωνα βασίζεται σε δίφωνες συνήχησης πάνω στις συγχορδίες του τραγουδιού.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραδείγματα ενορχήστρωσης οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαμορφώσουν μόνοι ή με τα παιδιά τις δικές τους εκδοχές ενορχήστρωσης κατά την επεξεργασία ή παρουσίαση των τραγουδιών αυτών ή να κινηθούν ανάλογα επιλέγοντας άλλα τραγούδια από το ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο Ευτέρπη ή από το δικό τους ρεπερτόριο. Εναπόκειται στους εκπαιδευτικούς να αξιοποιήσουν τις ενορχηστρωτικές προτάσεις αλλά και τις γενικότερες πληροφορίες και τις διδακτικές προτάσεις που συνοδεύουν κάθε τραγούδι του προγράμματος ώστε να βοηθηθούν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή δημιουργικών και ελκυστικών μαθημάτων- συναντήσεων ή παρουσιάσεων με τα μουσικά σύνολα στο σχολείο ή εκτός.

Βιβλιογραφία

- Ανδρούτσος, Π. (1995). *Μουσική Παιδαγωγική - Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής, παρουσίαση και κριτική θεώρηση των Μεθόδων Orff και Dalcroze*. Αθήνα: Νικολαΐδης.
- Αντωνανάκης, Δ. Θ. (1996). *Carl Orff: 1895-1982*. Ηράκλειο: Orfefs.
- Baltagi, I. (2011). *Let's Read & Write Music*. Beirut: Lebanese Kodaly Society.
- Barrs, K. (1994). *Music Works. Music Education in the classroom with children from five to nine years*. Twickenham: Belair Publications Limited.
- Γκανά, Γ., Ζησοπούλου, Ε., Θεοδωρίδης, Ν., Καραχάλιου, Κ., Κοκκίδου, Μ., & Χατζηκαμάρη, Π., (Καλλιτεχνική παιδαγωγική ομάδα "Ελάτε να παίξουμε"). (1998). *Δέκα δημιουργικά βήματα για μια σχολική παράσταση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, ΦΕΚ, Αρ. Φύλλου 1366 τ. Β΄ 18-10-2001 (Άρθρο 2, σσ.32-369, Εισαγωγή) και στο http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/13deppsaps_Mousikis.pdf
- ΔΕΠΠΣ, ΦΕΚ, Αρ. Φύλλου 1376 τ. Β΄ 18-10-2001, Άρθρο 6:1625 (σελ. 1623 έως 1783).
- Elliot, D. (2007). Μια απάντηση στον Δρ. Jere Humphreys (μτφρ. Ε. Σίμου). *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 4, 89-90.
- Εγκυκλοπαίδεια Παγκόσμιας Μουσικής (1993). Αθήνα: Αλκυών.
- Gordon, E. (2006). *Primary Measures of Music Audiation* (μτφρ. Λ. Στάμου) Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Green, L. (2014). *Άκουσε και παίξε!* (μτφρ. & επιμ. Ζ. Διονυσίου & Μ. Κοκκίδου). Αθήνα: Fagotto books.
- Humphreys, J. (2007). Οι απόψεις του Πλάτωνα για τους τρεις τρόπους της Μουσικής Εκπαιδευτικής Πράξης: Σύνθεση, εκτέλεση και ακρόαση. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 4, 89-90.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2006γ΄). *Τραγουδοπαιχνίδια για φίλους μουσικόφιλους 4 ετών και άνω* (βιβλίο με cd). Θεσσαλονίκη: Αυτοέκδοση.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2012). Εισαγωγικά για τα μουσικά παιχνίδια ή τις μουσικοκριτικές-θεατρικές παραστάσεις. *Μουσική Εκπαίδευση*, 22, 7-8.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2012). Η Ωραία Κοιμωμένη. Ενδεικτικές προτάσεις για το ανέβασμα της με τη μορφή του μουσικού παραμυθιού. *Μουσική Εκπαίδευση*, 22, 8-18.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2015). *Σημειώσεις για το μάθημα Παιδικό τραγούδι και Τραγουδοπαραμύθι*. Θεσσαλονίκη: ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ.
- Καραδήμου-Λιάτσου, Π. (2003). *Η μουσικοπαιδαγωγική τον 20ό αιώνα: Οι σημαντικότερες απόψεις για την Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Edition Orpheus.

- Κοκκίδου, Μ. (2014). *Η εμφύγωση στη διδασκαλία- μάθηση: Το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: Fagotto books.
- Μακροπούλου, Ε., & Βαρελάς, Δ. (2005). *Τραγουδώντας λέξεις: Από την θεωρία στην ... τάξη*. Αθήνα: Fagotto books.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Πατσαντσόπουλος, Κ., & Μαγαλιού, Μ. (2004). Μία πρόταση για τη Μουσική Αγωγή στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία, βασισμένη στα κυριότερα μοντέλα διδασκαλίας της Μουσικής (Orff, Kodály, Dalcroze, Suzuki) προσαρμοσμένη στα δεδομένα της σύγχρονης ελληνικής προσχολικής και πρωτοσχολικής εκπαίδευσης, *Πρακτικά 4ου συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση*. Λαμία: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Orff, C., & Keetman, G. (1982). *Music for children: based to Musik für Kinder / Carl Orff and Gunild Keetman*. New York: Schott Music Corp.
- Περακάκη, Ε. (2008). *Σχεδιάζοντας το σχολικό μάθημα της μουσικής*. Αθήνα: Fagotto books.
- Peery, M. (1993). Music in Early Childhood Education. In Spodek, B. (Ed.), *Handbook of Research on the Education of Young Children*, (pp. 207-224). New York: McMillan.
- Regelski, T.A. (1998). The Aristotelian bases of praxis for music and music education as praxis. *Philosophy of Music Education Review*, 6:22-59.
- Regner, H. (1988). *Ας μάθουμε να αγαπάμε τη μουσική*. (μτφρ. Κ. Σαρροπούλου). Αθήνα: Dian books.
- Στάμου, Α. Ν. (2012). *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής: Η φιλοσοφία και η πράξη της μεθόδου Suzuki*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Τσαφταρίδης, Ν. (1997). *Μουσική Κίνηση Λόγος*. Αθήνα: Νήσος.
- Χαραλάμπους, Ν. & Γεώργας, Δ. (1995). Συνεργατική μάθηση, σχολική ικανότητα και επίδοση. *Ψυχολογία*, 2(2), 146-164.

Δισκογραφία-Βίντεο

- Tchaikovsky, P. I. (1991), CD: Sleeping Beauty Op. 66, excerpts, part 2: As d' action-andante. Ljubljana Radio Symphony/ Laurenc Siegel, 1991.
- Tchaikovsky Sleeping beauty, το οργανικό κομμάτι του ύπνου από την Ωραία κοιμωμένη του Τσαϊκόφσκι, στο σημείο 20'.12", στο:
<http://www.youtube.com/watch?v=a1mGxrHpr5s>

Διαδικτυακή /ηλεκτρονική βιβλιογραφία

- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Μουσικής, ΦΕΚ 303B/13-03-2003 και ΦΕΚ 304B/13-03-2003, στο:
http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/13deppsaps_Mousikis.pdf

Χαρατσή, Α. Ερευνητική εργασία μαθητών Α΄ Λυκείου του Μουσικού Λυκείου Παλλήνης. Υπεύθυνη καθηγήτρια: Λιάνα Χαρατσή. Σχολικό έτος 2012-2013. Ανακτήθηκε 28/1/2015, από το:

<http://lyk-mous-pallin.att.sch.gr/00/lykeio/sinolo.pdf>

<http://www.lexigram.gr/>

<http://dictionary.reference.com/browse/orchestra>

http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sefe/mta/2009/KatsanisAlexandros/attached-document/Katsanis_Alexandros.pdf

Ψηφιακό ανθολόγιο Ευτέρπη στο: <http://euterpe.mmb.org.gr/euterpe/>

Ιστοσελίδα: <http://media.ekt.gr/imerida-efterpi-ena-psifiako-mousiko-anthologio-gia-to-tragoudi-sto-sxoleio/>

Ο Νίκος Θεοδωρίδης δραστηριοποιείται στο χώρο της μουσικοπαιδαγωγικής με έμφαση στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία από το 1987. Είναι διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής και ερευνητής στο πεδίο της αποτελεσματικότητας της μουσικοπαιδαγωγικής εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών καθώς και της οργάνωσης προγραμμάτων για παιδιά. Από το 2012 ανήκει στο Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (ΕΕΠ, βαθμίδα Β) του ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ, ενώ έχει διδάξει στην Παιδαγωγική Σχολή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας από 1993 έως το 2011 και επίσης ως επιμορφωτής στα ΠΕΚ, στην Εξομοίωση, στο Διδασκαλείο κ.α. Έχει δημοσιεύσει βιβλία με cd και άρθρα μουσικοπαιδαγωγικού περιεχομένου. Έχει συνθέσει παιδικά τραγούδια για θέατρο και για μουσικοπαιδαγωγικές εφαρμογές. Επιμελήθηκε και πήρε μέρος σε παραστάσεις μουσικού θεάτρου και εμψύχωσης για όλες τις ηλικίες με χαρακτήρα μουσικοπαιδαγωγικό, διαπολιτισμικό και επικοινωνιακό. Υπήρξε μέλος οργανωτικών επιτροπών και εισηγητής σε συνέδρια και ημερίδες. Είναι ιδρυτικό μέλος της καλλιτεχνικής – παιδαγωγικής ομάδας ΕΛΑΤΕ ΝΑ ΠΑΙΞΟΥΜΕ, της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) όπου διετέλεσε μέλος του ΔΣ επί τρεις θητείες και, τέλος, ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της ΑΜΚΕ Εργαστήρι Κρουστών-Μουσικό Παιχνιδοθέαμα ΚΡΟΥΣΤΟΦΩΝΟ, στο οποίο είναι επιστημονικά υπεύθυνος των μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων και εκ των συντονιστών της παιδικής σκηνής («Μουσικό Παιχνιδοθέαμα»).

Music groups in the classroom: tips and tricks (suggestions) based on songs from the Digital Music Anthology *Euterpe*

Nikos Theodoridis

The purpose of the present paper is to provide some useful tips and tricks for the creation of music groups in the classroom in general education. With the use of Orff instruments we suggest simple orchestrations and accompaniments that can be easily performed by children's ensembles. The selected songs are from the Digital Music Anthology *Euterpe*, a project that has been financed by ISME and the Gilson foundation and developed by the collaboration of the Greek Society for Music Education (G.S.M.E.) and the Music Library of Greece “Lillian Voudouri” of the Friends of Music Society.

Nikos Theodoridis (PhD in music education) is a graduate of the Department of Kindergarten Education and the Economy Department of the Aristotle University of Thessaloniki. He teaches Music and Music Education in the School of Early Childhood Education of the Aristotle University of Thessaloniki. He has taught Music and Music education in the School of Education of the University of West Macedonia. He has also worked in kindergartens and primary schools as well as in teachers' education programs and has held respective seminars. He has composed a lot of children songs. He has created a music curriculum for preschool and is the author of a book and co-author of two books, as a member of the Artistic-Pedagogic Group “Elate na Paiksoume”. He is a founding member of the GSME, where he has been member of the Board of Directors (2009-2012), and of Kroustophono, a Percussion Workshop, where he plans its productions, participates in performances, and teaches classes.

Ο ρόλος της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης «Αίλιαν Βουδούρη» στη διάχυση της εκπαιδευτικής πληροφορίας και η προσφορά της στην ελληνική μουσική εκπαίδευση με το πρόγραμμα *Ευτέρπη*

Στεφανία Μεράκον, Βάλια Βράκα,
Γιώργος Μπουμπούς, Βέρα Κριεζή

Το ψηφιακό αποθετήριο «Ευτέρπη»: Τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση – ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο, δημιουργήθηκε από την Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής και την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) με σκοπό να αποτελέσει ένα πολύτιμο βοήθημα για τη διδασκαλία της μουσικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η εφαρμογή συγκεντρώνει ελληνικά και ξένα τραγούδια υπό τη μορφή μουσικής σημειογραφίας πλαισιωμένα από διδακτικές ιδέες, όπως βήματα διδασκαλίας, προτεινόμενες συνοδευτικές δραστηριότητες και άλλες σχετικές πληροφορίες. Για την υλοποίηση του προγράμματος αναπτύχθηκε ένα μοντέλο συνεργασίας μεταξύ των δύο φορέων, σύμφωνα με το οποίο ορίστηκαν δύο ομάδες εργασίας. Η πρώτη ομάδα απαρτιζόμενη από μέλη της Ε.Ε.Μ.Ε. είχε ως αντικείμενο εργασίας της την επιλογή των τραγουδιών, τη συγγραφή και επιμέλεια των εκπαιδευτικών σχολίων και τη δημιουργία των παρτιτούρων. Η δεύτερη ομάδα αποτελούμενη από μέλη του προσωπικού της Μουσικής Βιβλιοθήκης είχε ως αντικείμενο εργασίας της την εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων, τη δημιουργία και παραμετροποίηση της βάσης δεδομένων καθώς και την μερική καταχώρηση των δεδομένων. Η «Ευτέρπη» μετά την αρχική δημιουργία της εντάχθηκε στην υπηρεσία SaaS του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο εικαστική αναβάθμιση του τελικού αποτελέσματος, συνεχή τεχνική υποστήριξη της βάσης δεδομένων, υψηλή ασφάλεια και διατήρηση ψηφιακών αρχείων καθώς και προβολή του αποθετηρίου στην κοινότητα μέσω του δικτύου του ΕΚΤ.

Λέξεις κλειδιά: Ψηφιακή βιβλιοθήκη, αποθετήρια, μουσική εκπαίδευση

Οι βιβλιοθήκες μέσω των συλλογών και του ειδικευμένου προσωπικού που διαθέτουν παρέχουν στους αναγνώστες τους τις πληροφορίες και τα ιδανικά αναγνώσματα για το θέμα ή τα θέματα που τους απασχολούν. Οι αναγνώστες απευθύνονται στη δημόσια βιβλιοθήκη είτε στην ειδική ή ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη ανάλογα με το αντικείμενο της έρευνάς τους και το «βάθος» της. Με τη σειρά τους οι βιβλιοθήκες προσφέρουν περιεχόμενο / πληροφορίες, αλλά και υπηρεσίες για ανάκτηση πληροφοριών (Lankes, 2011). Ως εξέλιξη των παραδοσιακών βιβλιοθηκών, οι ψηφιακές βιβλιοθήκες συγκεντρώνουν,

επεξεργάζονται και διαθέτουν υλικό και πληροφορίες σε ψηφιακή μορφή αλλάζοντας έτσι την αλληλεπίδραση με την πληροφορία και υποστηρίζοντας δραστικά την εκπαίδευση. Η νέα εποχή και τα μέσα που η ανάπτυξη της πληροφορικής προσφέρει έκανε τις βιβλιοθήκες να «βγουν» πραγματικά από τον φυσικό τους χώρο και να είναι προσβάσιμες από το σπίτι και το γραφείο του καθενός μας.

Βασικός σκοπός της Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος «Αίλιαν Βουδούρη» είναι η εξυπηρέτηση της μουσικής εκπαίδευσης και έρευνας. Για το λόγο αυτό έχει συγκεντρώσει και διαθέτει μια μεγάλη και πρότυπη συλλογή βιβλίων, παρτιτούρων και οπτικοακουστικού υλικού ώστε να εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο το κοινό της στο χώρο της. Παράλληλα, ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες ανάγκες έρευνας και έχοντας ως σύμμαχο τις τεχνολογικές εξελίξεις ανέπτυξε μια σειρά ψηφιακών αποθετηρίων και έξυπνων προγραμμάτων που εξυπηρετούν μουσικούς και εκπαιδευτικούς πολλών ειδικοτήτων στο πολύτιμο έργο τους. Από το 2005, η Βιβλιοθήκη διεξήγαγε εκτεταμένα προγράμματα ψηφιοποίησης του αρχειακού της υλικού το οποίο και διατέθηκε στο διαδίκτυο, ανέπτυξε εφαρμογές με το υλικό που ψηφιοποιήθηκε και εκπαιδευτικά προγράμματα όπως η «ΜελΟδύσσεια: Μια μουσική ιστορία για νέους», «Τα επαγγέλματα στο χώρο του πολιτισμού» και το ψηφιακό πρόγραμμα «Θράκη» για την προβολή της μουσικοχορευτικής παράδοσης.

Σταθμό στις ψηφιακές δράσεις της Βιβλιοθήκης αποτελεί το πρόγραμμα «ΜελΟδύσσεια: Μια μουσική ιστορία για νέους» (melodisia.mmb.org.gr). Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τη μουσικολόγο Βασιλική Κουτσομπίνα σε συνεργασία με το προσωπικό της Βιβλιοθήκης και έχει διακριθεί από το Υπουργείο Παιδείας ενώ έχει παρουσιαστεί σε συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Με το πρόγραμμα αυτό υποβλήθηκε η υποψηφιότητα της Βιβλιοθήκης για στο βραβείο ISME-Gibson με την ευκαιρία του συνεδρίου της ISME στη Θεσσαλονίκη το 2012.

Τα Διεθνή Βραβεία ISME - Gibson για τη Μουσική Εκπαίδευση αφορούν στη βράβευση φορέων –ιδρυμάτων ή μουσικοπαιδαγωγών– με αναγνωρισμένη προσφορά στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης στη χώρα τους. Το βραβείο ISME-Gibson για τη Μουσική Εκπαίδευση 2012 δόθηκε σε δύο φορείς: στην Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση και στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη “Αίλιαν Βουδούρη” για τη δημιουργία ενός κοινού προγράμματος που αφορά τη μουσική εκπαίδευση στην Ελλάδα.

Στο πλαίσιο της βράβευσης οι φορείς όφειλαν να αναπτύξουν έναν νέο έργο εκπαιδευτικής αξίας το οποίο θα απευθύνεται και θα υπηρετεί την ελληνική μουσική εκπαίδευση. Το έργο έπρεπε να αξιοποιήσει την τεχνογνωσία του καθενός από τους δύο φορείς. Έτσι, η εμπειρία των εκπαιδευτικών μουσικής συνδυάστηκε με την τεχνογνωσία του προσωπικού της Βιβλιοθήκης στην ανάπτυξη

προγραμμάτων ψηφιακών εφαρμογών και οδήγησε στην δημιουργία μιας διαδραστικής εφαρμογής που θα διέθετε εκπαιδευτικό υλικό από το διαδίκτυο μέσα από καινοτόμες διαδικασίες και υπηρεσίες.

Αντικείμενο της εφαρμογής ήταν η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης βάσης δεδομένων με ελληνικά και ξένα τραγούδια κατάλληλα για διδακτική χρήση με την ονομασία «Ευτέρπη: Ελληνικά τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση – Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο» και στα αγγλικά: “Euterpe: Greek Songs for Schools - Digital Music Anthology”. Η βάση προορίζεται να περιλαμβάνει κυρίως ελληνικά τραγούδια κατάλληλα για χρήση στη διδασκαλία της μουσικής σε διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης τα οποία συνοδεύονται από εκπαιδευτικές σημειώσεις και διδακτικά σχόλια. Κάθε τραγούδι παρουσιάζεται σε μουσική σημειογραφία και συνοδεύεται από διδακτικές ιδέες, όπως βήματα διδασκαλίας, προτεινόμενες συνοδευτικές δραστηριότητες και άλλες σχετικές πληροφορίες που ο εμπνευσμένος εκπαιδευτικός θα ήθελε να χρησιμοποιήσει.

Για την υλοποίηση του έργου αναπτύχθηκε ένα μοντέλο εργασίας σύμφωνα με το οποίο ορίστηκαν δύο ομάδες εργασίας. Η πρώτη ομάδα απαρτιζόμενη από εκπαιδευτικούς μουσικής και μουσικολόγους μέλη της Ε.Ε.Μ.Ε. είχε ως αντικείμενο εργασίας της την επιλογή των τραγουδιών που θα ενταχθούν στη βάση δεδομένων, τη συγγραφή και επιμέλεια των εκπαιδευτικών σχολίων και τη δημιουργία των παρτιτούρων. Η δεύτερη ομάδα αποτελούμενη από βιβλιοθηκονόμους και μουσικολόγους της Μουσικής Βιβλιοθήκης είχε ως αντικείμενο εργασίας της την εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων για τη χρήση των επιλεγμένων τραγουδιών στο πρόγραμμα, τη δημιουργία και παραμετροποίηση της βάσης δεδομένων καθώς και την καταχώρηση των δεδομένων στη βάση που δημιουργήθηκε.

Πνευματικά δικαιώματα

Η Βιβλιοθήκη, έχοντας εμπειρία από προηγούμενα ψηφιακά προγράμματα που έχει πραγματοποιήσει, ανέλαβε το κομμάτι της εξασφάλισης των πνευματικών δικαιωμάτων για τα τραγούδια που επρόκειτο να ενταχθούν στο έργο. Εδώ βεβαίως θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός πως στα προηγούμενα προγράμματα που είχαν εκπονηθεί από την Βιβλιοθήκη η διαδικασία διαλεύκανσης των πνευματικών δικαιωμάτων ήταν απλοποιημένη, καθώς είχαν χρησιμοποιηθεί ως επί το πλείστον τεκμήρια και έργα ελεύθερα δικαιωμάτων (Καλλινίκου, 2007). Για τις λίγες εξαιρέσεις που προέκυψαν ζητήθηκε η άδεια των δημιουργών ενώ για ελάχιστες περιπτώσεις ακολουθήθηκε η λύση της καταβολής χρηματικού ποσού για την εξασφάλιση άδειας χρήσης.

Στην περίπτωση της «Ευτέρπης» η λύση της χρήσης υλικού ελεύθερου δικαιωμάτων δεν ήταν εφικτή, καθώς τα περισσότερα τραγούδια που επελέγησαν

προς ένταξη από την ομάδα της Ε.Ε.Μ.Ε. χρειάζονταν διαλεύκανση. Σύμφωνα με τη λίστα των πρώτων 250 περίπου επιλεγμένων τίτλων, τα τραγούδια διαχωρίστηκαν σε τρεις κατηγορίες:

- Τα παραδοσιακά τραγούδια που είναι ελεύθερα δικαιωμάτων
- Τα τραγούδια που έχουν λήξει τα δικαιώματά τους
- Τα τραγούδια που χρειάζονταν άδεια από τους δημιουργούς ή τους απογόνους τους.

Για τα τραγούδια της τρίτης από τις παραπάνω κατηγορίες, στην οποία εμπίπτουν και τα περισσότερα εκ των 250, συντάχθηκε μια επιστολή από το νομικό τμήμα του Συλλόγου οι Φίλοι της Μουσικής η οποία και απεστάλη στους δημιουργούς τους ή τους απογόνους τους στην περίπτωση που οι δημιουργοί είχαν αποβιώσει. Η επιστολή περιλαμβάνει το αίτημα για παραχώρηση της άδειας χρήσης του τραγουδιού ή των τραγουδιών που αφορά, περιγράφει τους δύο εμπλεκόμενους φορείς, το ίδιο το έργο και επιπλέον εξηγεί με σαφή τρόπο τον εκπαιδευτικό και μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα της «Ευτέρπης».

Η παραπάνω διαδικασία, αν και απλή, αποδείχθηκε αρκετά χρονοβόρα καθώς έπρεπε να αναζητηθούν πληροφορίες επικοινωνίας με τους δημιουργούς ή τους κληρονόμους τους. Για τη διαδικασία αυτή επιστρατεύθηκαν οι λίστες επαφών που διατηρεί η Βιβλιοθήκη και το Μέγαρο Μουσικής, αναζητήθηκαν οι δημιουργοί μέσω κοινών συνεργατών, μέσω κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το LinkedIn και τέλος πραγματοποιήθηκε ενδελεχής έρευνα για το ποιοι είναι και που βρίσκονται οι απόγονοι των δημιουργών με τη βοήθεια των ηλεκτρονικών μέσων όπως το internet αλλά και του παραδοσιακού κατάλογου διευθύνσεων.

Για την πλειονότητα των επιστολών που εστάλησαν υπήρξε θετική ανταπόκριση από τους παραλήπτες τους πλην ελαχίστων περιπτώσεων ενώ αρκετοί ήταν και εκείνοι που επεσήμαναν ότι τα δικαιώματα των έργων τους τα διαχειρίζονται οι εκδοτικοί οίκοι που τα έχουν εκδώσει.

Η τελευταία αυτή παρατήρηση οδήγησε αυτόματα στο επόμενο στάδιο που ήταν η επικοινωνία με τους εκδοτικούς οίκους οι οποίοι στη πλειοψηφία τους παραχώρησαν τα πνευματικά δικαιώματα των τραγουδιών. Εξ αυτών, ο εκδοτικός οίκος «Φίλιππος Νάκας» προσφέρθηκε να αποστείλει και τις παρτιτούρες σε μορφή Finale με σκοπό να ενταχθούν αυτούσιες στη βάση δεδομένων. Ο μοναδικός όρος που έθεσε ήταν να υπάρχει σύνδεση του εκάστοτε τραγουδιού με την ιστοσελίδα του εκδοτικού οίκου.

Όσο πολύπλοκη και αν ήταν η παραπάνω διαδικασία ο σκοπός επετεύχθη και εξασφαλίστηκε άδεια χρήσης για περισσότερα από 200 τραγούδια που είναι στη διάθεση των εκπαιδευτικών για επεξεργασία και τα οποία θα εντάσσονται σταδιακά στη βάση δεδομένων. Όσον αφορά τα τραγούδια για τα οποία δεν

εξασφαλίστηκε άδεια χρήσης είτε θα προστεθούν στη βάση δεδομένων χωρίς την παρτιτούρα, είτε θα προστεθούν εξ ολοκλήρου με την επισήμανση ότι έγινε ότι ήταν δυνατόν να εντοπιστεί ο δημιουργός τους.

Ανάπτυξη και εμπλουτισμός της βάσης δεδομένων

Η Μουσική Βιβλιοθήκη αξιοποιώντας και πάλι την εμπειρία της στην ανάπτυξη προγραμμάτων ψηφιοποίησης και ηλεκτρονικών εφαρμογών ανέλαβε την τεχνική υποστήριξη του προγράμματος «Ευτέρπη» και συγκεκριμένα τη δημιουργία και τον εμπλουτισμό της βάσης δεδομένων που θα φιλοξενήσει τα τραγούδια και τα δεδομένα τους.

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του έργου η βάση δεδομένων περιλαμβάνει παρτιτούρες τραγουδιών σε μορφή PDF, MuseScore και σε κωδικοποίηση XML καθώς και την αναλυτική περιγραφή των τραγουδιών συνοδευόμενη από μουσικολογικά και μουσικοπαιδαγωγικά σχόλια. Ταυτόχρονα υποστηρίζει τον εύκολο εμπλουτισμό της με νέο υλικό ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τους διαχειριστές της ενώ η τελική εφαρμογή θα πρέπει να είναι εύχρηστη και φιλική, με πολλαπλές δυνατότητες αναζήτησης και πλοήγησης στο περιεχόμενο της. Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω προδιαγραφές τις ανάγκες και τους στόχους του προγράμματος, αποφασίστηκε το πρόγραμμα να υλοποιηθεί με τη χρήση του λογισμικού ανοιχτού κώδικα Dspace.

Το Dspace είναι ένα ελεύθερο λογισμικό ανοιχτού κώδικα το οποίο σχεδιάστηκε για να υποστηρίξει την αποθήκευση, περιγραφή, διατήρηση, ανάκτηση και διάδοση ψηφιακών τεκμηρίων και πληροφορίας και χρησιμοποιείται για παρόμοιες εφαρμογές από ακαδημαϊκά ιδρύματα και εκπαιδευτικούς οργανισμούς σε όλο τον κόσμο. Βασικό του πλεονέκτημα είναι ότι υποστηρίζει με αποδοτικό τρόπο τη διατήρηση, διαχείριση και την πρόσβαση σε ποικίλα είδη ψηφιακών τεκμηρίων όπως κείμενο, εικόνα, βίντεο και μουσική (Lewis & Yates, 2008).

Ένα από τα σημαντικότερα βήματα κατά τη δημιουργία και ανάπτυξη μιας ψηφιακής συλλογής είναι και ο καθορισμός των μεταδεδομένων· της δομημένης δηλαδή πληροφορίας που περιγράφει, εξηγεί, εντοπίζει και κάνει ευκολότερη την ανάκτηση και διαχείριση της πληροφορίας και των τεκμηρίων (Clifford, 2003). Πρόκειται στην ουσία για τον καθορισμό των πεδίων περιγραφής των τραγουδιών που θα αποτελέσουν το περιεχόμενο της βάσης δεδομένων καθώς επίσης και τον δόκιμο τρόπο καταγραφής των δεδομένων μέσα σε αυτά. Ο καθορισμός των πεδίων περιγραφής των τραγουδιών στην «Ευτέρπη», έγινε σε συνεργασία με την ομάδα της E.E.M.E. και με βάση το πρότυπο περιγραφικών μεταδεδομένων Dublin Core. Πρόκειται για ένα διεθνώς καθιερωμένο πρότυπο που περιλαμβάνει ένα σύνολο στοιχείων (πεδίων), τα οποία χρησιμοποιούνται για τη περιγραφή

ψηφιακών τεκμηρίων σε ψηφιακές βιβλιοθήκες και αποθετήρια (Hillmann, 2005). Λόγω του ειδικού σκοπού του προγράμματος, οι περιγραφές των τραγουδιών χωρίστηκαν σε δύο επίπεδα: Τη γενική και την ειδική περιγραφή κάθε τραγουδιού. Στη γενική περιγραφή περιλαμβάνονται τα γενικά πεδία περιγραφής του κάθε τραγουδιού: τίτλος, εναλλακτικός τίτλος, συνθέτης, στιχουργός, άλλοι συντελεστές, χρονολογία σύνθεσης, γλώσσα κειμένου, τόπος προέλευσης, λέξεις κλειδιά, πρώτες λέξεις. Στην ειδική περιγραφή περιλαμβάνονται πεδία μουσικολογικού και μουσικοπαιδαγωγικού περιεχομένου: ενορχήστρωση, ιδέες διδασκαλίας, μουσικοί στόχοι, ψυχοπαιδαγωγικοί στόχοι, είδος τραγουδιού, σύνδεση με άλλα μαθήματα, διαθεματικές έννοιες, επίπεδο, σχολική εορτή, μουσικό μέτρο, κλίμακα, φωνητική έκταση, αριθμός φωνών. Πέραν των βασικών στοιχείων περιγραφής τα οποία στη πλειοψηφία τους καθορίστηκαν σύμφωνα με το πρότυπο Dublin Core, τα πεδία μουσικολογικού και μουσικοπαιδαγωγικού περιεχομένου τα οποία δεν καλύπτονταν από κάποιο πρότυπο μεταδεδομένων καθορίστηκαν και προστέθηκαν στο βασικό κορμό του σχήματος μεταδεδομένων της εφαρμογής σε συνεργασία με την ομάδα της E.E.M.E. ως άμεσα υπεύθυνης για την μουσικολογική επιμέλεια των τραγουδιών.

Το Dspace, το λογισμικό που υποστηρίζει την εφαρμογή, εγκαταστάθηκε αρχικά τοπικά σε server που χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά για το σκοπό αυτό και ξεκίνησε η διαδικασία παραμετροποίησής του ώστε αυτό να ανταποκρίνεται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στις ανάγκες της εφαρμογής την οποία επρόκειτο να υποστηρίξει. Παράλληλα δημιουργήθηκε ένα αρχείο XLS με τα πεδία περιγραφής των τραγουδιών το οποίο και παραδόθηκε στην ομάδα μουσικολογικής και μουσικοπαιδαγωγικής επιμέλειας της E.E.M.E. προς συμπλήρωση των στοιχείων κάθε τραγουδιού που θα ενταχθεί στη βάση. Για την συμπλήρωση του αρχείου XLS καταρτίστηκαν σαφείς οδηγίες για την δόκιμη καταγραφή των στοιχείων στα πεδία ώστε να υπάρχει ενιαία διαχείριση και ομοιογένεια των δεδομένων ενώ όπου αυτό ήταν δυνατό, δημιουργήθηκαν ελεγχόμενα λεξιλόγια για τα πεδία που δέχονται δεδομένες τιμές (π.χ., σύνδεση με άλλα μαθήματα, επίπεδο, σχολική εορτή). Τα συμπληρωμένα με τα στοιχεία των τραγουδιών αρχεία XLS, στάλθηκαν στην ομάδα δημιουργίας και εμπλουτισμού της ψηφιακής βάσης δεδομένων όπου πραγματοποιείται ποιοτικός έλεγχος των εγγραφών και καταχωρούνται στη βάση. Μαζί με τα δεδομένα περιγραφής του κάθε τραγουδιού παραλήφθηκε και καταχωρήθηκε στη βάση και το ψηφιακό υλικό που τα συνοδεύει (PDF – Musescore – XML). Έτσι τα τραγούδια καθίστανται άμεσα διαθέσιμα και προσβάσιμα για τον τελικό χρήστη μέσα από μια ολοκληρωμένη βάση δεδομένων με δυνατότητες αναζήτησης και πλοήγησης στα περιεχόμενά της.

Η μετάβαση του ψηφιακού αποθετηρίου «Ευτέρπη» στην υπηρεσία SaaS (Software as a Service) του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης ΕΚΤ

Ακολουθώντας τις εξελίξεις στο χώρο των ψηφιακών εφαρμογών και αποθετηρίων ψηφιακού περιεχομένου, η «Ευτέρπη», μετά τη αρχική δημιουργία της από τη Μουσική Βιβλιοθήκη και την Ε.Ε.Μ.Ε., εντάχθηκε στην υπηρεσία SaaS του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο πληθώρα πλεονεκτημάτων.

Το ΕΚΤ ως εθνικός φορέας τεκμηρίωσης, πληροφορίας και υποστήριξης σε θέματα τεχνολογίας ανέπτυξε την υπηρεσία SaaS στο πλαίσιο του προγράμματος «Ψηφιακή Σύγκλιση» (ΕΣΠΑ 2007-2013), προκειμένου να παρέχει στους φορείς με ψηφιακό περιεχόμενο τη δυνατότητα οργάνωσης και διαχείρισης του υλικού τους. Η «Ευτέρπη», προστέθηκε σε αυτή την υπηρεσία του ΕΚΤ και αποτελεί ένα από τα πιο πλήρη ψηφιακά αποθετήρια του δικτύου.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης είναι οι εξής:

- Εικαστική αναβάθμιση ψηφιακού αποθετηρίου
- Διεθνής προτυποποίηση μεταδεδομένων (σχήματα μεταδεδομένων Dublin Core, EDM)
- Συνεχής τεχνική υποστήριξη
- Υψηλή ασφάλεια των ψηφιακών αρχείων λόγω της υποδομής «Νέφους» (Cloud computing)
- Προβολή του αποθετηρίου στην κοινότητα μέσω του δικτύου του ΕΚΤ
- Δημιουργία ομάδων χρηστών για τον συμμετοχικό εμπλουτισμό του περιεχομένου

Αρχικά, το εικαστικό προφίλ της «Ευτέρπης» ήταν το βασικό απλοποιημένο προφίλ που προσφέρει το λογισμικό Dspace για όλα τα ανοιχτά ψηφιακά αποθετήρια.

Με την ένταξή της στις υπηρεσίες SaaS, η «Ευτέρπη» παρουσιάζεται σε μία υψηλών προδιαγραφών εικαστική διεπαφή (interface), έτσι ώστε να είναι πιο ελκυστική και λειτουργική για τον μέσο χρήστη.

Όσον αφορά τα μεταδεδομένα, το αποθετήριο ήταν ήδη προτυποποιημένο σύμφωνα με το σχήμα Dublin Core Qualified προκειμένου να ενταχθούν όλα τα πεδία περιγραφής που είχαν συμφωνηθεί με την ομάδα της Ε.Ε.Μ.Ε. Χρειάστηκε όμως εκ νέου επεξεργασία των πεδίων περιγραφής ώστε να ενσωματωθούν στο εμπλουτισμένο σχήμα του ΕΚΤ το οποίο απαρτίζεται από πεδία προερχόμενα από διαφορετικά σχήματα μεταδεδομένων (Dublin core, MODS, EDM). Επίσης, χρειάστηκε να διαμορφωθούν κάποια από τα πεδία περιγραφής, προκειμένου να

είναι περισσότερο λειτουργικά κατά την πλοήγηση και την αναζήτηση του περιεχομένου της εφαρμογής.

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης είναι ένας φορέας που οδηγεί τις τεχνολογικές εξελίξεις στην Ελλάδα και διαθέτει ένα άριστα εκπαιδευμένο τεχνικό προσωπικό. Εντάσσοντας, συνεπώς, την «Ευτέρπη» στις δομές του ΕΚΤ μέσω της υπηρεσίας αποθετηρίων SaaS εξασφαλίζεται πλήρης τεχνική υποστήριξη και παρέχεται υψηλή ασφάλεια των ψηφιακών αρχείων και των μεταδεδομένων από τη στιγμή που όλο το περιεχόμενο αποθηκεύεται σε υποδομή «Νέφους» (Cloud computing). Ταυτόχρονα μέσω του δικτύου του ΕΚΤ η «Ευτέρπη» αποκτά μεγάλη προβολή και διαφήμιση, έτσι ώστε να γίνει γνωστό και να αξιοποιηθεί το περιεχόμενό της.

Συνοπτικά κατά τη διαδικασία μετάβασης της «Ευτέρπης» στις υπηρεσίες SaaS του ΕΚΤ πραγματοποιήθηκαν οι εξής εργασίες:

- Έλεγχος συμβατότητας αποθετηρίου για την ένταξή του στην υπηρεσία SaaS
- Συμπλήρωση προδιαγραφών για την περιγραφή του αποθετηρίου (μέσω wizard εργαλείου του ΕΚΤ)
- Αντιστοίχιση μεταδεδομένων και προσαρμογή σχήματος
- Δημιουργία ελεγχόμενων λεξιλογίων όπου κρίθηκε απαραίτητο (για αποφυγή διπλοεγγραφών και για αποτελεσματικότερη πλοήγηση στο αποθετήριο)
- Δημιουργία πλατφόρμας και προσαρμογή εικαστικής πρότασης
- Μαζική εισαγωγή μεταδεδομένων (πεδίων περιγραφής)
- Έλεγχος και αντιμετώπιση λαθών που προέκυψαν από τη μαζική εισαγωγή των μεταδεδομένων
- Προσθήκη ψηφιακών αρχείων
- Δημοσιοποίηση του αποθετηρίου στον Τύπο (Υλοποίηση Ημερίδας για την «Ευτέρπη»)

Οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν δεν ήταν ιδιαίτερα μεγάλες λόγω του ότι το υλικό βρισκόταν ήδη σε ένα προτυποποιημένο αποθετήριο ανοιχτού κώδικα σε τοπικό εξυπηρετητή (local server) της Μουσικής Βιβλιοθήκης. Υπήρξε πολύ καλή συνεργασία με την ομάδα τεκμηρίωσης του ΕΚΤ και η αντιστοίχιση έγινε με βάση τις προδιαγραφές που είχαν τεθεί εξαρχής σε συνάρτηση πάντα με διεθνείς πρακτικές που ακολουθούνται για τη δημιουργία ψηφιακών αποθετηρίων.

Μελλοντική χρήση της «Ευτέρπης»

Η «Ευτέρπη» μπορεί να αποδειχθεί ως ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την εκπαιδευτική κοινότητα καθώς είναι δομημένο με τέτοιο τρόπο που να μπορεί να εμπλουτίζεται συνεχώς. Αυτή τη στιγμή στο αποθετήριο υπάρχουν περίπου 120 εγγραφές τραγουδιών που συνοδεύονται από αντίστοιχο αριθμό ψηφιακών

αρχείων σε μορφή pdf, xml και mus (αρχεία finale). Μέσω της πλατφόρμας που βρίσκεται η «Ευτέρπη» δίνεται η δυνατότητα της δημιουργίας Ομάδων Χρηστών για τον περαιτέρω εμπλουτισμό του αποθετηρίου. Οι Ομάδες αυτές (π.χ., εκπαιδευτικοί) ακολουθώντας μία συγκεκριμένη ροή εργασίας (workflow) θα μπορούν να ανεβάζουν περιεχόμενο και να εμπλουτίζουν τα μεταδεδομένα. Στόχος είναι το αποθετήριο να παραμείνει ‘ζωντανό’ και να δημιουργήσει έναν κόμβο όπου θα παράγεται νέο περιεχόμενο από χρήστες, έτσι ώστε να αποτελέσει μία πηγή γνώσης και ένα χρήσιμο εργαλείο για όλη την εκπαιδευτική κοινότητα.

Βιβλιογραφία

- Hillmann, D. (2005). *Using Dublin Core*. Ανασύρθηκε στις 12-7-2015 από: <<http://dublincore.org/documents/usageguide>>.
- Clifford, L. (2003) Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. ARL Bimonthly Report 226, February 2003. Ανασύρθηκε στις 12-7-2015 από: <<http://www.arl.org/newsltr/226/ir.html>>.
- Lewis, S. & Yates, C. (2008) *The DSpace Course - An Introduction to Dspace*. Ανασύρθηκε στις 12-7-2015 από: <<http://cadair.aber.ac.uk/dspace/handle/2160/61>>.
- Lankes, D. (2011). *The Atlas of New Librarianship*. Boston: MIT Press.
- Καλλινίκου, Δ. (2007). *Πνευματική ιδιοκτησία και βιβλιοθήκες*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.

Στεφανία Μεράκου: Γεννήθηκε στην Αθήνα και αρχικά σπούδασε πιάνο. Είναι κάτοχος πτυχίου Β.Α. στη μουσικολογία από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης στο Μπάφαλο καθώς και κάτοχος Μ.Α. στο ίδιο αντικείμενο από το Πανεπιστήμιο του Κοννέκτικατ. Ενδιάμεσα μαθήτευσε και στο Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια με καθηγητή και επιβλέποντα στην διατριβή της τον Milos Velimirovic. Εργάστηκε στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου του Κοννέκτικατ, ενώ αργότερα, μετά την απόκτηση του διπλώματος διδασκαλίας από το Ίδρυμα Σουζούκι πάνω στην ομόθυμη μέθοδο, ξεκίνησε να την διδάσκει σε παιδιά. Από το 1995, εργάζεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Αίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής αρχικά ως υπεύθυνη του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής και κατόπιν ως διευθύντρια από τον Μάρτιο του 2005. Στα ενδιαφέροντά της συγκαταλέγεται η εφαρμογή νέων τεχνολογιών με σκοπό την προβολή και διάθεση πληροφοριακού και εκπαιδευτικού υλικού. Έχει παρουσιάσει εργασίες της σε διεθνή συνέδρια και έχει δημοσιεύσει εργασίες της σε μουσικολογικά περιοδικά και στο διαδίκτυο πάνω σε ζητήματα Ελληνικής μουσικής και της διάσωσης της.

Βάλια Βράκα: Η Βάλια Βράκα εργάζεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής από το 2002. Την περίοδο 2002-2006 εργάστηκε ως βοηθός μουσικολόγου στο Αρχείο Μίκης Θεοδωράκη και από το 2006 έως σήμερα εργάζεται ως μουσικολόγος, υπεύθυνη του Αρχείου Ελληνικής Μουσικής, με κύριο αντικείμενο την συγκέντρωση, ταξινόμηση και τεκμηρίωση όλου του αρχειακού και μη υλικού που σχετίζεται με την ελληνική μουσική. Κατά την διάρκεια όλων αυτών των ετών συμμετείχε επίσης σε προγράμματα ψηφιοποίησης αρχειακού υλικού. Συγκεκριμένα συμμετείχε στην ομάδα υλοποίησης του προγράμματος "Δημιουργία ολοκληρωμένης μονάδας τεκμηρίωσης και προβολής της ελληνικής μουσικής" που χρηματοδοτήθηκε από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» (Γ' ΚΠΣ, 2000-2006) και εν συνεχεία υπήρξε επικεφαλής της ομάδας που εργάστηκε για τον εμπλουτισμό της ψηφιακής συλλογής που πραγματοποιήθηκε με τη χορηγία της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος (2009-2011). Έχει εργαστεί επίσης στην εκπόνηση πρωτότυπης μελέτης για ένα συμμετοχικό διαδικτυακό πρόγραμμα με τίτλο «ΜΟΥ.Σ.Α. Η Μουσική Ζωή στην Ελλάδα και τη Διασπορά μέχρι το 1940», και τέλος συμμετείχε ενεργά στο πρόγραμμα «Ευτέρπη: Ελληνικά τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση - Ψηφιακό Μουσικό Ανθολόγιο», έχοντας αναλάβει τη διαλεύκανση των πνευματικών δικαιωμάτων των τραγουδιών.

Γιώργος Μπουμπούς: Γεννήθηκε στην Αθήνα. Έχει σπουδάσει πιάνο, κλαρινέτο και ανώτερα θεωρητικά της μουσικής. Είναι κάτοχος πτυχίου Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων πληροφόρησης από το ΤΕΙ Αθήνας και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Επιστήμη της Πληροφορίας από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο με κατεύθυνση τη διοίκηση και οργάνωση βιβλιοθηκών με έμφαση στις νέες τεχνολογίες της πληροφορίας. Εργάστηκε στο Ιστορικό Αρχείο της Αγροτικής Τραπέζης της Ελλάδος ενώ από το 2008 εργάζεται στη Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» με βασικό αντικείμενο εργασίας την διαχείριση και ανάπτυξη της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης.

Βέρα Κριεζή: Η Βέρα Κριεζή αποφοίτησε από το τμήμα Βιβλιοθηκονομίας & Συστημάτων Πληροφόρησης και πήρε Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (MSc) στην Πληροφορική (Information Technology) από το Πανεπιστήμιο Paisley της Σκωτίας. Επίσης, έχει ολοκληρώσει τον βασικό κύκλο σπουδών της μουσικής θεωρίας και αρμονίας και έχει σπουδάσει πιάνο μέχρι και την Ανωτέρα Σχολή. Από τον Δεκέμβριο του 2000 εργάζεται στη Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη» ως βιβλιοθηκονόμος, ενώ από τον Απρίλιο του 2004 είναι υπεύθυνη του τμήματος Καταλόγων & Τεχνικών Υπηρεσιών. Είναι υπεύθυνη επίσης για τη διαχείριση των πληροφοριακών συστημάτων της Βιβλιοθήκης καθώς επίσης και όλων των σχετικών τεχνολογιών. Έχει επιμεληθεί την ανάπτυξη ψηφιακών αποθετηρίων ανοιχτού κώδικα (DSpace) και συμμετέχει ενεργά στην προτυποποίηση των μεταδεδομένων. Είναι ενεργό μέλος της πολιτιστικής ευρωπαϊκής πύλης Europeana συμμετέχοντας σε ομάδες εργασίας ανάπτυξης στρατηγικής και επαναχρησιμοποίησης ψηφιακού περιεχομένου (Re-Use TaskForce), ενώ παράλληλα συμμετέχει στα ευρωπαϊκά προγράμματα Europeana Sounds & EUScreenXL μέσω της Μουσικής Βιβλιοθήκης «Αίλιαν Βουδούρη».

The impact of the Music Library of Greece in the promotion of educational information and its contribution to music education in Greece: The *Euterpe* repository

Stephanie Merakos, Valia Vraka, George Boumpous, Vera Kriezi

The digital repository “Euterpe: Greek songs for schools - Digital Music Anthology” was created by the Music Library of Greece “Lilian Voudouri” of The Friends of Music Society and the Greek Society for Music Education. It is a valuable program for the support of music teaching, in the primary and secondary level, in Greece. This database, a unique digital collection of songs, makes available to music educators and their students scores of greek and foreign songs which are enriched by educational ideas, accompanying activities and other relevant information. A special model of cooperation was developed between the two organizations according to which, each team developed its own expertise. The Greek Society for Music Education team worked on the selection of songs, the writing of the scores and educational material. The Music Library of Greece team worked on the intellectual property rights clearance, the creation of the database and the uploading of the content. “Euterpe” was later integrated in the SaaS services of the National Documentation Center in order to ensure the optimal results regarding technical support, security of the digital files and aesthetics, as well as maximum promotion and diffusion of the project through the community of the National Documentation Center.

Key words: Digital Library, repository, music education

Stephanie Merakos started her music education studying piano. She holds a B.A. from the State University of New York at Buffalo and an M.A. in musicology from the University of Connecticut, USA. She worked at the library of the University of Connecticut and later took interest in teaching music to children. After receiving her diploma and certification from the Suzuki Institute, that enabled her to teach the method internationally, she taught the Suzuki piano method. Since 1995, she has been working at the Music Library of Greece "Lilian Voudouri" where she has been responsible for the Greek Music Archive. She became director in March 2005. She is a member of the International Musicological Society and the Committee for the Support of Greek Libraries. Her interests include the application of new digital technology towards the distribution of information and especially of educational material. She has presented her research work at international congresses and published in magazines and on-line, on the subjects of music education and Greek music and its preservation.

Valia Vraha has been working in the Music Library of Greece "Lilian Voudouri" since 2002. In the period 2002-2006 she worked as an assistant musicologist for the Mikis Theodorakis Archive and since 2006 she has been working as a musicologist, head of the Greek Music Archive, having as main object the collection, classification and documentation of the Greek archival material. To be more precise, she participated in the group that materialized the programme "Creation of a unit of documentation and promotion of Greek music", which was supported by the operational programme «Information Society» (3rd Community Support Frame/CSF, 2000-2006", and, following that, she became the head of the group who worked for the increase of the digital collection which was accomplished due to the donation of the National Bank of Greece (2009-2011). She has also worked for the elaboration of an original study for the online project "MOU.SA." and, finally, she is worked for the project «Euterpe: Songs for schools - Digital Music Anthology», which is carried out in cooperation with the Greek Society for Music Education (G.S.M.E.).

George Boumpous has studied piano, clarinet and music theory. He holds a BSc from the School of Administration & Economics, Department of Library Science and Information Systems of the Technological Educational Institute of Athens and an MSc degree in Information Science from the Ionian University. He has worked on digitization projects at the Historical Archive of the Agricultural Bank of Greece and since 2008 he has been working as a librarian at the Music Library of Greece "Lilian Voudouri".

Vera Kriezi holds a BSc from the School of Administration & Economics, Department of Library & Information Science of the Technological Educational Institute of Athens and an MSc degree in Information Technology from the University of Paisley in UK. She has also studied music theory and piano. From December 2000 she is a librarian in the Music Library of Greece "Lilian Voudouri" and from April of 2004 she is the Head of Cataloging & Technical Services of the Library. She is also responsible for the management of information systems used in the Library and she has developed DSPACE repositories for digital collections. She participates in the standardization of metadata and mapping of digital items and she is responsible for the implementation of best practice in digital collections. Vera is an active member of Europeana's Foundation (Europe's Digital Library of Cultural Heritage) and she participates in the Re-Use Taskforce in order to create policies for the efficient re-use of digital items. She is a member of the workgroups in "Europeana Sounds" and "EUScreenXL" Projects representing the Music Library of Greece.

Στεφανία Μεράκου, μουσικολόγος, διευθύντρια Βιβλιοθήκης
Βάλια Βράχα, μουσικολόγος, υπεύθυνη Αρχείου Ελληνικής Μουσικής
Γιώργος Μπουμπούς, βιβλιοθηκονόμος
Βέρα Κριεζή, βιβλιοθηκονόμος, υπεύθυνη Καταλόγου
Υπεύθυνος επικοινωνίας: Γιώργος Μπουμπούς. Email: boumpous@megaron.gr, τηλ. 2107282556

Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη», Β. Σοφίας και Κόκκαλη, TK 11521, Αθήνα, τηλ. 2107282778

Η αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής

Σμαράγδα Χρυσοστόμου

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων σε ολόκληρο τον κόσμο συμπεριλαμβάνουν ως κεντρικό στόχο τη χρήση της τεχνολογίας και την ενσωμάτωσή της στη μαθησιακή διαδικασία. Αντίστοιχες προσπάθειες πραγματοποιούνται και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Στη σύντομη αυτή παρουσίαση περιγράφονται κάποιοι από τους διαθέσιμους πόρους οι οποίοι είναι εύκολα προσβάσιμοι και αξιοποιήσιμοι από τους εκπαιδευτικούς μουσικής.

Λέξεις-κλειδιά: Τεχνολογία στην εκπαίδευση, μουσική εκπαίδευση, ψηφιακή τεχνολογία

Η τεχνολογία βρίσκεται παντού γύρω μας, προσδιορίζοντας όλες σχεδόν τις ώρες της ημέρας. Η τεχνολογική ανάπτυξη, ο 'ψηφιακός γραμματισμός' και οι δεξιότητες και οι ικανότητες που απορρέουν από μια τέτοια ανάπτυξη αποτελούν πλέον κεντρικό στόχο στις μεταρρυθμίσεις της εκπαίδευσης σε ολόκληρο τον κόσμο. Η ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία θεωρείται σημαντικός παράγοντας αλλαγής και μεταρρύθμισης και απαραίτητο συστατικό της ποιοτικής διδασκαλίας και μάθησης.

Συχνά μια τέτοια εξέλιξη θεωρείται αυτονόητο ότι είναι θετική. Στη διεθνή βιβλιογραφία οι έννοιες της ενσωμάτωσης της τεχνολογίας στην εκπαίδευση και της βελτίωσης της ποιότητας της εκπαίδευσης είναι σχεδόν πάντα ταυτόσημες. Θεωρείται λοιπόν δεδομένο (λίγο ως πολύ) ότι η περισσότερη τεχνολογία θα έχει καλύτερα αποτελέσματα στη διδασκαλία και στη μάθηση.

Από την πράξη, βέβαια, γνωρίζουμε ότι δεν είναι έτσι ακριβώς η κατάσταση. Στην εκπαίδευση καμία καινοτομία δεν είναι πανάκεια. Έτσι και η χρήση της τεχνολογίας – αποτελεί ένα εργαλείο, το οποίο στα χέρια του ικανού εκπαιδευτικού μπορεί να βελτιώσει τη διδασκαλία και τη μάθηση και να λύσει κάποια προβλήματα. Η ουσιαστική βελτίωση που μπορεί να προκύψει από τη χρήση της τεχνολογίας θα επιτευχθεί με την αλλαγή της δομής και της μορφής της διδασκαλίας, τη διαμόρφωση, με άλλα λόγια, ενός μαθήματος το οποίο θα είναι περισσότερο μαθητοκεντρικό, περισσότερο ομαδοκεντρικό, περισσότερο δημιουργικό, περισσότερο μουσικό. Η χρήση της τεχνολογίας δεν είναι επομένως αυτοσκοπός. Αντίθετα, ο στόχος είναι η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης, η οποία επιτυγχάνεται με την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, των δεξιοτήτων δημιουργικότητας και με την απομάκρυνση από τη δασκαλοκεντρική μορφή και τη γνωσιοκεντρική διδασκαλία.

Στο χώρο της μουσικής εκπαίδευσης η ανάπτυξη και η ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας έχει δημιουργήσει απεριορίστες προοπτικές στη διδασκαλία και στη μάθηση της μουσικής. Βέβαια, έρευνες αποκαλύπτουν ότι οι εκπαιδευτικοί μουσικής αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με τους συναδέλφους τους σε όλα τα υπόλοιπα αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος (Greher, 2011· Savage, 2004· Wise *et al.*, 2011). Τέτοια προβλήματα προκύπτουν συχνά από την αστάθεια του διαδικτύου, τα ασύμβατα μεταξύ τους προγράμματα, τον ξεπερασμένο εξοπλισμό, κ.λπ. Επιπροσθέτως, πολλοί εκπαιδευτικοί παραδέχονται ότι δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις συνεχείς εξελίξεις της τεχνολογίας ενώ ταυτόχρονα οι μαθητές τους συχνά προηγούνται κατά πολύ. Έτσι, ενώ οι ευκαιρίες για σημαντική βελτίωση της διδασκαλίας και της μάθησης που μπορεί να προσφέρει η ενσωμάτωση της σύγχρονης τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής είναι πολλές (Bauer *et al.*, 2003· Himonides, 2012), η εφαρμογή της τεχνολογίας δεν είναι συχνή, ούτε ακόμη και στις χώρες εκείνες που φαίνεται να προηγούνται στις εξελίξεις. Οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν στην πλειοψηφία τους τις θετικές αλλαγές που μπορεί να επιφέρει η ενσωμάτωση της τεχνολογίας, όμως, τουλάχιστον όπως διαπιστώνεται από σχετικές έρευνες, στην πράξη δεν φαίνεται να ενσωματώνουν την τεχνολογία στα μαθήματά τους στο βαθμό και με τον τρόπο που θα μπορούσαν (Cuban, 2001· Greher, 2011· Jimoyiannis & Komis, 2007· Kiridis *et al.*, 2006).

Τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας γίνονται πολλές προσπάθειες στο πλαίσιο της ψηφιακής σύγκλισης. Μια σειρά προγραμμάτων έχουν εφαρμοστεί με στόχο τον εξοπλισμό των σχολείων, τη δημιουργία ψηφιακού υλικού, την ψηφιοποίηση παλαιότερου υλικού, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, κ.λπ. Η εξέλιξη, όμως, φαίνεται να ξεπερνά σε ταχύτητα τη δική μας ταχύτητα προσαρμογής. Με βάση τα στοιχεία των ευρωπαϊκών οργανισμών είμαστε ουραγοί σε ψηφιακό εξοπλισμό και σε χρήση ψηφιακών μέσων στην εκπαιδευτική διαδικασία (Chrisalita & Cretu, 2014). Τρέχουμε να προλάβουμε, όμως η οικονομική κρίση καθυστερεί ακόμη περισσότερο τις εξελίξεις.

Παρ' όλα τα παραπάνω, υπάρχουν σήμερα διαθέσιμα εργαλεία και δυνατότητες που προσφέρονται στον εκπαιδευτικό μουσικής τα οποία μπορεί να αξιοποιήσει στο πλαίσιο της καθημερινής διδασκαλίας του.

Κατά την τελευταία μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση (2010), το «Νέο Σχολείο», η «Ψηφιακή Ανάπτυξη» αποτέλεσε έναν από τους τέσσερις κεντρικούς πυλώνες ενδιαφέροντος. Στο πλαίσιο αυτό μια σειρά από δράσεις που σχεδιάστηκαν είχαν ως στόχο τη διεύρυνση της χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών στα σχολεία της επικράτειας. Τα αποτελέσματα, οι πόροι και το υλικό που δημιουργήθηκε από τις δράσεις αυτές και τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν από τους εκπαιδευτικούς μουσικής παρουσιάζονται στη συνέχεια (Chrysostomou, 2014).

- Ο ιστοχώρος του «Ψηφιακού Σχολείου» (<http://dschool.edu.gr/>): Στο χώρο αυτό μπορούμε να βρούμε ένα μεγάλο μέρος ψηφιακού υλικού, νέου και παλαιότερου ψηφιοποιημένου, που έχει δημιουργηθεί στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου». Από τη σελίδα αυτή μπορούμε να πλοηγηθούμε στα ψηφιακά εμπλουτισμένα βιβλία της μουσικής που έχουν δημιουργηθεί για τις τάξεις Γ' - ΣΤ' Δημοτικού και Α' - Γ' Γυμνασίου. Τα βιβλία αυτά, στα οποία έχει ενσωματωθεί επιπλέον υλικό με τη μορφή πρωτότυπων πολυμεσιών εφαρμογών και συνδέσεων, μπορούν να αξιοποιηθούν μέσα στην τάξη είτε με τη χρήση του διαδραστικού πίνακα, είτε με τη χρήση ενός υπολογιστή και βίντεο-προβολέα.
- Ο κόσμος των «Φωτόδεντρων»: Από το ίδιο σημείο, τον ιστοχώρο του «Ψηφιακού Σχολείου», μπορούμε να πλοηγηθούμε στα διαφορετικά αποθετήρια (Φωτόδεντρα) που έχουν δημιουργηθεί. Ο εθνικός συσσωρευτής εκπαιδευτικού περιεχομένου έχει μετατραπεί σε μια πολύ-χρηστική βάση δεδομένων η οποία επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να αναζητήσει υλικό με λέξεις κλειδιά, με γνωστικό αντικείμενο ή με θεματική περιοχή (Megalou & Kaklamanis, 2014).
 - ο Το Φωτόδεντρο Μαθησιακών Αντικειμένων (<http://photodentro.edu.gr/lor/>): Στο αποθετήριο αυτό έχουν αναρτηθεί τα μαθησιακά αντικείμενα τα οποία αρχικά είχαν δημιουργηθεί ως μέρος της δράσης του ψηφιακού εμπλουτισμού των σχολικών βιβλίων. Εδώ τα μαθησιακά αντικείμενα είναι μετασχολιασμένα, ανεξάρτητα και ελεύθερα και μπορούν να κατέβουν τοπικά ώστε να μην είναι απαραίτητη η χρήση του διαδικτύου ή να χρησιμοποιηθούν απευθείας. Δεν περιορίζει πια τη χρήση τους το γνωστικό αντικείμενο (όπως στην περίπτωση των ψηφιακά εμπλουτισμένων βιβλίων) αλλά μπορούμε να αναζητήσουμε εφαρμογές της ιστορίας, της τεχνολογίας, της γεωγραφίας κ.λπ. χρησιμοποιώντας λέξεις κλειδιά και να τις ενσωματώσουμε στο μάθημα, στις εργασίες των μαθητών μας ή σε κάποιο project.
 - ο Το Φωτόδεντρο Βίντεο (<http://photodentro.edu.gr/video/>): Στο αποθετήριο αυτό έχουν τοποθετηθεί μαθησιακά αντικείμενα που έχουν τη μορφή βίντεο καθώς και άλλα βίντεο που έχουν δημιουργηθεί στο πλαίσιο άλλων δράσεων του Υπουργείου Παιδείας. Έχουν συγκεκριμένες προδιαγραφές διάρκειας και τεχνικών χαρακτηριστικών για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν μέσα στην τάξη και είναι επίσης μετασχολιασμένα και ελεύθερα για χρήση στο διαδίκτυο.
 - ο Το Φωτόδεντρο Εκπαιδευτικό Λογισμικό (<http://photodentro.edu.gr/edusoft/>): Φιλοξενεί εκπαιδευτικά λογισμικά και πακέτα με εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν προσαρμόστηκαν ή εξελληνίστηκαν στο πλαίσιο έργων του Υπουργείου

- Παιδείας από το 1998 μέχρι σήμερα. Εδώ μπορούμε να βρούμε και να «κατεβάσουμε» το CD-ROM Μουσικής «Εμμέλεια», το οποίο δημιουργήθηκε για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.
- ο Το Φωτόδεντρο e-yliko χρηστών (<http://photodentro.edu.gr/ugc/>): Στο χώρο αυτό εκπαιδευτικοί και μέλη της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας μπορούν να αναρτούν τα δικά τους μαθησιακά αντικείμενα ή να αναζητούν μαθησιακά αντικείμενα άλλων χρηστών. Το αποθετήριο «Φωτόδεντρο/e-yliko χρηστών» έχει αντικαταστήσει μέρος της υπηρεσίας της Εκπαιδευτικής Πύλης (e-yliko) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.
 - ο Το Φωτόδεντρο Ανοιχτές Εκπαιδευτικές Πρακτικές (<http://photodentro.edu.gr/oep/>): Στόχος του αποθετηρίου είναι η συγκέντρωση, η οργάνωση και η διάθεση στην εκπαιδευτική κοινότητα καινοτόμων ανοιχτών εκπαιδευτικών πρακτικών που θα προτείνονται από εκπαιδευτικούς και θα αφορούν σε αξιοποίηση ψηφιακού εκπαιδευτικού περιεχομένου στη διαδικασία μάθησης. Με τον τρόπο αυτό οι εκπαιδευτικοί (επώνυμα) θα αναρτούν, θα μοιράζονται, θα αξιολογούν και θα ανταλλάσσουν απόψεις.
 - Η Ψηφιακή Εκπαιδευτική Πλατφόρμα «e-me» (<http://e-me.edu.gr/>): Από τον ιστοχώρο του «Ψηφιακού Σχολείου» μπορούμε να πλοηγηθούμε την πλατφόρμα «e-me», η οποία προς το παρόν λειτουργεί σε δοκιμαστική μορφή. Πρόκειται για ένα ψηφιακό περιβάλλον που θα παρέχει το «χώρο» και τα «εργαλεία» για να εξυπηρετεί και να αναβαθμίζει αυτό που ήδη συμβαίνει στο σχολείο. Θα είναι ο προσωπικός χώρος κάθε μαθητή και κάθε εκπαιδευτικού, ένας ψηφιακός χώρος συνάντησης και συνεργασίας, το ατομικό αποθετήριο περιεχομένου και εφαρμογών, αλλά και ένας χώρος προβολής της δουλειάς των μαθητών και των εκπαιδευτικών.
 - Η «Εμμέλεια», το CD-Rom Μουσικής για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση αναφέρεται εδώ ξεχωριστά. Μπορεί να αναζητηθεί και να «φορτωθεί» για τοπική χρήση από το Φωτόδεντρο- Εκπαιδευτικό Λογισμικό (<http://photodentro.edu.gr/edusoft/r/8531/170?locale=el>). Διαθέτει ποικιλία δραστηριοτήτων, παρουσιάσεων, ασκήσεων που καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος του περιεχομένου της μουσικής σε όλες τις τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης έχει αξιοποιηθεί ως εξωτερικός σύνδεσμος σε διάφορα σημεία των σχολικών βιβλίων μουσικής της πρωτοβάθμιας αλλά και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
 - Η «Μελοδύσσεια» (<http://melodisia.mmb.org.gr/>): Είναι μια δημιουργία της «Μεγάλης Μουσικής Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη» η οποία απευθύνεται περισσότερο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και καλύπτει συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Αποτελεί ένα εργαλείο και πηγή πληροφόρησης.

Περιέχει παρουσιάσεις, ηχητικά αρχεία, παιχνίδια και εικόνες τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν πολλαπλώς εντός και εκτός σχολικής τάξης στο μάθημα της μουσικής.

- Η «Ευτέρπη» (<http://euterpe.mmb.org.gr/euterpe/>), το αποτέλεσμα της συνεργασίας της ΕΕΜΕ με τη «Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη Λίλιαν Βουδούρη»: Αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς μουσικής. Η ψηφιακή μουσική βιβλιοθήκη/βάση δεδομένων με ελληνικά τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση που έχει δημιουργηθεί και θα εμπλουτίζεται συνεχώς, μπορεί να αξιοποιηθεί ελεύθερα από όλους. Η επεξεργασία του κάθε τραγουδιού περιλαμβάνει διδακτικές σημειώσεις, προτάσεις για σχέδια μαθημάτων και σχετικές δραστηριότητες, προτάσεις με συνοδεία και επιπλέον πληροφορίες που θα βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό να προσαρμόσει το υλικό στις ανάγκες του.

Βέβαια, οι δυνατότητες δεν εξαντλούνται στα παραπάνω, αφού στο διαδίκτυο είναι διαθέσιμα πολλά προγράμματα και εφαρμογές (πολλά από αυτά δωρεάν) με τα οποία ένας ικανός εκπαιδευτικός μπορεί να προσφέρει ουσιαστικές μουσικές εμπειρίες στους μαθητές του και να διευρύνει και να αναπτύξει το μάθημά του και τη διδασκαλία της μουσικής. Επιπλέον καθημερινά προστίθενται νέες εφαρμογές και νέες δυνατότητες καθώς εξελίσσεται η τεχνολογία.

Η δημιουργική χρήση της πληροφορικής και της τεχνολογίας μπορεί να ενισχύσει χαρακτηριστικά και συμπεριφορές της δια-βίου μάθησης και της αυξημένης αποδοτικότητας, όπως είναι για παράδειγμα ο αυτοέλεγχος, η συγκέντρωση στη δουλειά, η αποφασιστικότητα και η επιμονή, η ικανότητα για ανάληψη πρωτοβουλιών και για αναζήτηση σχετικών πληροφοριών, ο πειραματισμός και η ανάληψη ρίσκου σε ένα ασταθές περιβάλλον. Η χρήση των υπολογιστών επιτρέπει ταυτόχρονα την πιο αργή σκέψη, την ανεξάρτητη σκέψη και προσφέρει χρόνο για πειραματισμούς. Επομένως οι δυνατότητες για δημιουργικότητα είναι πολλές.

Είναι σημαντικό όμως να σταθούμε κριτικά απέναντι στη σχέση και στη διάδραση μεταξύ της τεχνολογίας και της μουσικής εμπειρίας. Ο στόχος μας στη μουσική εκπαίδευση είναι να αναζητήσουμε τους τρόπους με τους οποίους η τεχνολογία μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά τη μουσική μάθηση και τη μουσική διδασκαλία. Η μουσική είναι ένα μάθημα πρακτικό και περιλαμβάνει φυσική ανταπόκριση και εκφραστική αντίδραση. Η τεχνολογία που σχετίζεται με τη μουσική θα πρέπει, όπου είναι δυνατόν, να ενισχύεται με τις δραστηριότητες της τάξης για να υποστηρίξει και να διευρύνει τις αυθεντικές μουσικές εμπειρίες. Δεν θα πρέπει να αντικαθιστά τις ακουστικές δραστηριότητες ούτε να περιορίζει τη δημιουργική ανταπόκριση.

Δυστυχώς, έρευνες έχουν δείξει ότι η χρήση της μουσικής τεχνολογίας στα σχολεία δεν είναι επαρκής. Λόγοι για την ανεπάρκεια αυτή είναι η παρωχημένη τεχνολογία και υποδομή, η έλλειψη κατάρτισης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, οι αρνητικές απόψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών και οι δυσκολίες που προκύπτουν κατά τη διαχείριση των υποδομών. Η μουσική τεχνολογία μπορεί να προσφέρει πολλά θετικά στοιχεία τόσο στο μαθητή όσο και στον εκπαιδευτικό. Ένα από τα πιο σημαντικά θετικά στοιχεία είναι ο θελκτικός χαρακτήρας της τεχνολογίας. Οι μαθητές που δεν διαθέτουν μουσικές γνώσεις και ικανότητες (παραδοσιακές) μπορούν με τη χρήση της τεχνολογίας να έχουν πρόσβαση στον κόσμο της μουσικής. Οι μαθητές που διαθέτουν τις παραδοσιακές δεξιότητες μπορούν να επεκτείνουν και να διευρύνουν τη μουσικότητά τους ενώ ταυτόχρονα να εμβαθύνουν στη μουσική κατανόηση. Σήμερα ο μαθητής, χωρίς να έχει πολυετή μουσική εκπαίδευση, έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει μια μουσική σύνθεση, να την ενορχηστρώσει, να τη δει γραμμένη στο πεντάγραμμο, και να την ακούσει παιγμένη από τα όργανα με τα οποία την φαντάστηκε. Και όλα αυτά χρησιμοποιώντας ένα εργαλείο στο μέγεθος ενός τάμπλετ ή κινητού τηλεφώνου, χωρίς να χρειάζεται πανάκριβο και ογκώδη εξοπλισμό. Αυτό είναι κάτι που μέχρι πριν μερικά χρόνια δεν μπορούσαμε ούτε να το φανταστούμε (Chrysostomou, υπό έκδοση).

Η τεχνολογία επομένως προσφέρει απεριόριστες δυνατότητες. Εξαρτάται λοιπόν από τον εκπαιδευτικό ποια εργαλεία θα επιλέξει και με ποιο τρόπο θα τα αξιοποιήσει ώστε να βοηθήσει τους μαθητές να εμβαθύνουν τη μουσική κατανόησή τους και να διευρύνουν τη μουσικότητά τους.

Βιβλιογραφία

- Bauer, W., Reese, S. & McAllister, P. (2003). Transforming music teaching via technology: The role of professional development. *Journal of Research in Music Education*, 51(4), 289-301.
- Chrisalita, O. A. & Cretu, C. (2014). What do PISA 2012 results tell us about European students' ICT access, ICT use and ICT attitudes? Paper presented in 10th International Scientific Conference eLearning and software for education, Bucharest. Ανασύρθηκε στις 9-8-2014 από https://www.academia.edu/6866143/What_do_PISA_2012_results_tell_us_about_European_students_ICT_access_ICT_use_and_ICT_attitudes
- Chrysostomou, S. (2014). Interactive text books in the music classroom: applications of an innovative project in Greece and Cyprus. Paper presented in ISME 2014, Porto Alegre, Brazil.
- Chrysostomou, S. (υπό έκδοση). Technology in the music classroom in Greece: Navigating through the forest by focusing on the tree. In Manti, R. & A.

- Ruthmann *The Oxford Handbook of Technology in Music Education*. New York: Oxford University Press.
- Cuban, L. (2001). *Oversold & underused: Computers in the classroom* (2nd ed.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Greher, G. (2011). Music Technology Partnerships: A Context for Music Teacher Preparation, *Arts Education Policy Review*, 112, 130-136.
- Himonides, E. (2012). The Misunderstanding of Music-Technology-Education: A Meta Perspective. In G. McPherson & G. Welch (eds.) *The Oxford Handbook of Music Education*, Vol. 2, 433-456. New York: Oxford University Press.
- Jimoyiannis, A. & Komis, V. (2007). Examining teachers' beliefs about ICT in education: implications of a teacher preparation program. *Teacher Development*, 11(2), 149-173.
- Kiridis, A., Drossos, V. & Tsakiridou, H. (2006). Teachers facing information and communication technology (ICT): the case of Greece. *Journal of Technology and Teacher Education*, 14(1), 75-96.
- Megalou, E. & Kaklamanis, C. (2014). Photodentro LOR: the Greek National Learning Object Repository. In *Proceedings of INTED2014: 8th International Technology, Education and Development Conference*, Valencia, Spain.
- Savage, J. (2004). Reconstructing Music Education through ICT. *Research in Education*, 78, 65-77.
- Wise, S., Greenwood, J. & Davis, N. (2011). Teachers' use of digital technology in secondary music education: illustrations of changing classrooms. *British Journal of Music Education*, 28(2), 117-134.

Σμαράγδα Χρυσοστόμου: Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγίας και Διδακτικής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διδάσκει συστηματικά στο Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης καθώς και στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας (προπτυχιακό και μεταπτυχιακό) του ΕΚΠΑ. Διδάσκει στο μεταπτυχιακό εξ' αποστάσεως πρόγραμμα (e-learning) Μουσικής Παιδαγωγικής του Πανεπιστημίου της Λευκωσίας. Μία από τις δύο ακαδημαϊκές συντονίστριες στην Επιτροπή για τη διαμόρφωση του νέου Προγράμματος Σπουδών Μουσικής της Κύπρου (2009-2011). Μέλος της ομάδας εμπειρογνομόνων για τα νέα Προγράμματα Σπουδών Μουσικής στο πλαίσιο του «Νέου Σχολείου» (2010-2012). Συντονίστρια της ομάδας Αισθητικής Αγωγής στον ψηφιακό εμπλουτισμό των σχολικών βιβλίων Μουσικής, Εικαστικών και Θεάτρου και στον μετασχολιασμό μαθησιακών αντικειμένων (2011-2015). Επικεφαλής (Chair) της Επιτροπής Ειδικού Ενδιαφέροντος (Music in Schools and Teacher Education Commission – MISTEC) του διεθνούς οργανισμού για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME). Έχει δημοσιεύσει εργασίες της σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά καθώς και συλλογικούς τόμους. Το βιβλίο της «Η Μουσική στην Εκπαίδευση: το δίλημμα της διεπιστημονικότητας» δημοσιεύτηκε το 2005 (Παπαρηγόριου – Νάκας).

Digital technology in the music classroom

Smaragda Chrysostomou

Recent educational reforms around the world have been heavily colored by the ‘technology’ imperative and are characterized by efforts to integrate ICT in the learning process. Similar efforts in Greece during the last few years had as a result a number of resources that are readily available to all music educators and easily accessible via the internet. Some of those resources are concisely described in this short presentation.

Keywords: Technology in education, music education, digital technology

Smaragda Chrysostomou: Associate Professor of Music Pedagogy and Didactics at the Faculty for Music Studies, University of Athens. Teaches at graduate and post-graduate programs at the Faculties of Primary Teachers and Philosophy, Pedagogy and Psychology at the University of Athens, as well as the Faculty of Education and Music Education at the University of Nicosia, Cyprus. She was one of the two academics heading the committee for the creation of the new Music Curriculum in Cyprus (2009-2011). She was a member of the team responsible for the creation of the new Music curriculum in Greece (2010-2012). She is the head of the Aesthetic Education team covering all art subjects in education for the Greek national project “Digital School Platform, Interactive Books, and Learning Object Repository” (2011-2015). She is the current Chair of Music in Schools and Teacher Education Commission (MISTEC) of the International Society for Music Education (<http://www.isme.org/mistec>). Her book “Music in Education: the dilemma of interdisciplinarity” was published in 2005.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

Δύο δείγματα από το ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο ΕΥΤΕΡΠΗ

1. Όμορφη και παράξενη πατρίδα (Δημήτρης Λάγιος, Οδυσσέας Ελύτης)
2. Άσπρα μου περιστέρια (παραδοσιακό Μακεδονίας)

Όμορφη και παράξενη πατρίδα

Στίχοι: Οδυσσέας Ελύτης
Μουσική: Δημήτρης Λάγιος

Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα.

Ρίχνει να πιάσει ψάρια πιάνει φτερωτά
στήνει στην γη καράβι κήπο στα νερά
κλαίει φιλεί το χώμα ξενιτεύεται
μένει στους πέντε δρόμους αντρειεύεται.

Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα.

Κάνει να πάρει πέτρα την επαράτα
κάνει να τη σκαλίσει βγάνει θάματα
μπαίνει σ' ένα βαρκάκι πιάνει ωκεανούς
ξησηκωμούς γυρεύει θέλει τύρρανους.

Όμορφη και παράξενη πατρίδα
ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα.

Τεκμήριο: Όμορφη και παράξενη πατρίδα

Τίτλος	Όμορφη και παράξενη πατρίδα
Χρονολογία	1982
Εξειδίκευση τύπου	Έντεχνο
Δημιουργός	Λάγιος, Δημήτρης
Γλώσσα	Ελληνικά
Κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων	Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής
Άδεια χρήσης	Αναφορά Μη Εμπορική Χρήση
Συντελεστής	Στιχουργός: Ελύτης, Οδυσσέας
Περιγραφή	Άλμπουμ «Ο ήλιος ο ηλιάτορας». Πρώτη κυκλοφορία δίσκου: 1982
Λέξεις κλειδιά	Ελλάδα, πατρίδα, όμορφη, παράξενη, γη, ξεσηκωμός, τύραννος, χώμα
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Μουσικό Γυμνάσιο, Α' Γυμνασίου, Β' Γυμνασίου, Γ' Γυμνασίου, Α' Λυκείου, Β' Λυκείου, Γ' Λυκείου, Γενικό Μουσικό Λύκειο, Μαθητικές χορωδίες και ορχήστρες
Τονικότητα	Ελάσσονα
Εκδήλωση/Γεγονός	28η Οκτωβρίου
Μουσικό μέτρο	2/4 (δύο τέταρτα)
Αριθμός φωνών	Μονόφωνο
Πρώτες λέξεις	Όμορφη και παράξενη πατρίδα
Φωνητική έκταση	Έβδομη μικρή
Ψυχοπαιδαγωγικοί στόχοι	Προσωπική έκφραση. Ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργασίας. Ενίσχυση της ομαδικότητας. Ενίσχυση της φιλελευνητικής διάθεσης. Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.
Μουσικοί στόχοι	Δομή (μελωδική ανάπτυξη). Εκφραστικά μουσικά στοιχεία. Τρίηχο. Ενεργητική ακρόαση. Σύνθεση μουσικής. Η υποκειμενικότητα στις μουσικές προτιμήσεις.
Ιδέες διδασκαλίας	Αναφορά στον ποιητή Οδυσσέα Ελύτη και στον συνθέτη Δημήτρη Λάγιο. Οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, συγκεντρώνουν και παρουσιάζουν στοιχεία για τους δύο δημιουργούς και κυρίως αποσπάσματα από άλλα έργα τους. Παρουσίαση του ποιήματος και ερμηνεία των ιδεών του μέσα από τη συζήτηση. Ανάδειξη των αντιθέσεων που εμπεριέχονται στις ποιητικές ιδέες. Αναζήτηση και άλλων ποιημάτων του Ελύτη στα οποία αναδεικνύεται η αγάπη του για την Ελλάδα. Εκμάθηση του τραγουδιού. Ακρόαση του τραγουδιού από δύο διαφορετικές ηχογραφήσεις από διαφορετικούς ερμηνευτές (π.χ. Δημήτρης Λάγιος, Γιώργος Νταλάρας) και σύγκριση των εκτελέσεων. Έκφραση των προσωπικών προτιμήσεων των μαθητών. Ενθάρρυνση των μαθητών να τοποθετήσουν δυναμικές και άλλα εκφραστικά στοιχεία στο τραγούδι, κατά την κρίση τους. Εκτέλεση του τραγουδιού με βάση τα εκφραστικά στοιχεία που έχουν προτείνει οι μαθητές. Ασκήσεις με τρίηχο (ακουστική αναγνώριση, ανάγνωση και γραφή, εκτέλεση). Σύνθεση μελωδιών από τους μαθητές με μοτίβα με τρίηχο. Εστίαση στην ανοδική κίνηση των μελωδικών φράσεων. Σχολιασμός της ιδέας του συνθέτη να διατηρήσει την ίδια ρυθμική δομή και να ανεβάζει βηματικά τη μελωδία.
Διαθεματικές έννοιες	Συμβολισμός (της έννοιας της πατρίδας). Δομή. Αντίθεση
Σχετιζόμενα μαθήματα	Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων. Ελληνική γλώσσα.

Άσπρα μου περιστέρια Καλαματιανό Μακεδονίας

Ρυθμός Επτάσημος (7/8)

Ήχος Πρώτος

Ασ - πρά μου πε - ρι - στέ-ρια μαύ-ρα μου που - λιά - νε

5
κει ψη - λά - που - πά τε - και δια - βαί - νε - τε -

Άσπρα μου περιστέρια μαύρα μου πουλιά,
ν' εκεί ψηλά που πάτε και διαβαίνετε.

Εκεί ψηλά που πάτε και διαβαίνετε,
για κοντοκαρτερέστε χαμηλώσετε.

Για κοντοκαρτερέστε χαμηλώσετε,
να στείλω ένα γράμμα μια ψιλή γραφή.

Να στείλω ένα γράμμα μια ψιλή γραφή,
να στείλω στην αγάπη μ' να μην με καρτερεί.

Να στείλω στην αγάπη μ' να μην με καρτερεί,
αν θέλ' τα μαύρα ας βάλει, αν θελ' ας παντρευτεί.

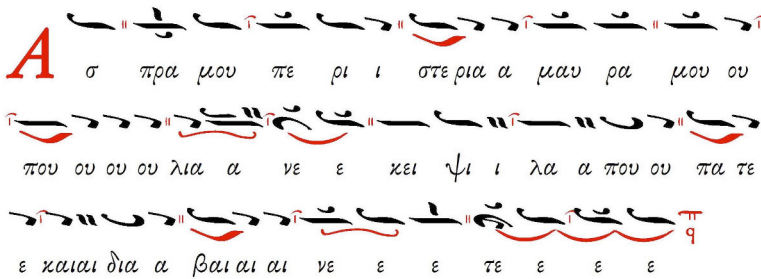
Θέλει τα μαύρα ας βάλει, θέλει ας παντρευτεί,
θέλει καλόγρια ας γένει να ρασοφορεί.

Θέλει καλόγρια ας γένει να ρασοφορεί,
εδώ στον τόπο που 'ρθα, εδώ θα παντρευτώ.

Εδώ στον τόπο που 'ρθα, εδώ θα παντρευτώ,
να πάρω ένα κοράσι δεκαοχτώ χρονών.

*Άσπρα μου περιστέρια
Καλαματιανό Μακεδονίας - Ρυθμός επτάσημος*

Ήχος $\frac{1}{9}$ Πα

Άσπρα μου περιστέρια μαύρα μου πουλιά,
ν' εκεί ψηλά που πάτε και διαβαίνετε.

Ν' εκεί ψηλά που πάτε και διαβαίνετε,
για κοντοκαρτερέστε χαμηλώσετε.

Για κοντοκαρτερέστε, χαμηλώσετε,
να γράψω ένα γράμμα μια ψιλή γραφή.

Να γράψω ένα γράμμα μια ψιλή γραφή,
να στείλω στην αγάπη μ' να μην καρτερεί.

Να στείλω στην αγάπη μ' να μην καρτερεί,
αν θελ' τα μαύρα ας βάλει, αν θελ' ας παντρευτεί.

Θέλει τα μαύρα ας βάλει, θέλει ας παντρευτεί,
θέλει καλόγρια ας γένει να ρασοφορεί.

Θέλει καλόγρια ας γένει να ρασοφορεί,
εδώ στον τόπο που 'ρθα, εδώ θα παντρευτώ.

Εδώ στον τόπο που 'ρθα, εδώ θα παντρευτώ,
να πάρω ένα κοράσι δεκαοχτώ χρονώ.

Τεχμήριο: Άσπρα μου περιστέρια

Τίτλος	Άσπρα μου περιστέρια
Χρονολογία	1900
Εξειδίκευση τύπου	Παραδοσιακό
Δημιουργός	Ανώνυμο
Γλώσσα	Ελληνικά
Κάτοχος πνευματικών δικαιωμάτων	Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη «Λίλιαν Βουδούρη», Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής
Άδεια χρήσης	Αναφορά Μη Εμπορική Χρήση
Περιγραφή	Προτεινόμενο άλμπουμ: «Τραγούδια και σκοποί της Μακεδονίας», 1992 (εκτέλεση: Καραθανάση, Ξανθούπη). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
Λέξεις κλειδιά	Ξενιτιά, αγάπη, προδοσία, περιστέρια, πουλιά, γράμμα, γάμος
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Γ' Δημοτικού, Δ' Δημοτικού, Ε' Δημοτικού, ΣΤ' Δημοτικού, Μουσικό Γυμνάσιο, Α' Γυμνασίου, Β' Γυμνασίου, Γ' Γυμνασίου, Α' Λυκείου, Β' Λυκείου, Γ' Λυκείου, Γενικό Μουσικό Λύκειο, Μαθητικές χορωδίες και ορχήστρες
Τόπος δημιουργίας	Ελλάδα
Τονικότητα	Τροπικό
Μουσικό μέτρο	7/8 (επτά όγδοα)
Αριθμός φωνών	Μονόφωνο
Πρώτες λέξεις	Άσπρα μου περιστέρια μαύρα μου πουλιά
Φωνητική έκταση	Έκτη Μεγάλη
Ψυχοπαιδαγωγικοί στόχοι	Κατανόηση του ρόλου και της χρησιμότητας του δημοτικού τραγουδιού στην ανάδειξη κοινωνικών ζητημάτων. Εκτίμηση της παράδοσης και της παραδοσιακής μουσικής. Ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Ανάπτυξη της συνεργασίας και της ομαδικότητας. Προσωπική έκφραση.
Μουσικοί στόχοι	Μέτρο 7/8 (3+2+2). Παραλλαγές του επτάσημου ρυθμού. Ενορχήστρωση. Δημοτικά τραγούδια. Ενεργητική ακρόαση. Μουσική ανάγνωση.
Ιδέες διδασκαλίας	Συζήτηση για φαινόμενο της ξενιτιάς στην ιστορία των Ελλήνων, από προηγούμενες εποχές μέχρι τη σύγχρονη εποχή. Συζήτηση για το θέμα της ξενιτιάς στα δημοτικά τραγούδια. Συσχέτιση με τις κοινωνικές δομές και σχέσεις (αγάπη, γάμος, προδοσία ως αποτέλεσμα της ξενιτιάς). Αναφορά στους ήχους της βυζαντινής μουσικής και στη σχέση τους με το δημοτικό τραγούδι. Ακρόαση του τραγουδιού από ηχογραφημένη πηγή. Εκμάθηση του τραγουδιού. Εκφραστική εκτέλεση (δραματικό συναίσθημα, συγκρούσεις). Παρατηρήσεις για το μετρικό σχήμα του τραγουδιού (δωδεκασύλλαβο τροχαϊκό) και σύγκριση με μετρικά σχήματα άλλων δημοτικών τραγουδιών. Συνοδεία του τραγουδιού με ρυθμικά ή μελωδικά όργανα και ενορχήστρωση με ostinati σε μέτρο 7/8. Εκτέλεση του τραγουδιού με μελωδικά όργανα, από αυτά και από παρτιτούρα. Τοποθέτηση φωνητικού ισοκράτη.
Διαθεματικές έννοιες	Παράδοση. Υπερβολή (στο δημοτικό τραγούδι και σε άλλες μορφές τέχνης).
Σχετιζόμενα μαθήματα	Ιστορία

Πληροφορίες για την αποστολή άρθρων για το τεύχος 14 (2016)

Το περιοδικό *Μουσικοπαιδαγωγικά* είναι η ετήσια επιστημονική έκδοση της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.). Τα άρθρα που δημοσιεύει προέρχονται από το πεδίο της Μουσικής Παιδαγωγικής και αποτελούν -μεταξύ άλλων- αναφορές αποτελεσμάτων ποιοτικής ή ποσοτικής έρευνας, βιβλιογραφικές έρευνες, μετα-αναλύσεις ερευνών, παρουσιάσεις θεωριών, μοντέλων ή φιλοσοφικών θέσεων, κλπ. Τα άρθρα είναι θεμιτό να περιέχουν προβληματισμό ως προς τις εφαρμογές των ερευνητικών αποτελεσμάτων στην μουσική διδασκαλία και μάθηση.

Τα άρθρα προς δημοσίευση πρέπει να είναι πρωτότυπα, γραμμένα στην ελληνική γλώσσα, να μην υπερβαίνουν τις 6.000 λέξεις και να συνοδεύονται από περίληψη (μέχρι 250 λέξεις) στα ελληνικά και στα αγγλικά, από 4-5 λέξεις-κλειδιά (keywords) και από σύντομο βιογραφικό του συγγραφέα (μέχρι 150 λέξεις) στα ελληνικά και στα αγγλικά. Το κείμενο πρέπει να είναι γραμμένο με γραμματοσειρά μεγέθους 12 points και 1,5 διάστιχο (1,5 space). Τα σχήματα και οι πίνακες μπορούν για τις ανάγκες της διαδικασίας ελέγχου να βρίσκονται ενσωματωμένα στο κείμενο. Για τη δημοσίευση του άρθρου πρέπει να αποστέλλονται ως αρχεία γραφικών σε μορφή jpg ή tiff ανάλυσης τουλάχιστον 300 dpi. Το πλήρες άρθρο, μαζί με περίληψη, σχήματα, πίνακες και παραπομπές, συνιστάται να μην υπερβαίνει τις 25 σελίδες. Η σελίδα του τίτλου πρέπει να περιλαμβάνει τις εξής πληροφορίες: τίτλος άρθρου στα ελληνικά και αγγλικά, όνομα συγγραφέα στα ελληνικά και αγγλικά, θέση και συνδεδεμένο εκπαιδευτικό/ερευνητικό ίδρυμα, διεύθυνση, τηλέφωνο και e-mail του συγγραφέα. Στην περίπτωση περισσότερων του ενός συγγραφέα, πρέπει να αναφέρεται ο υπεύθυνος επικοινωνίας του άρθρου. Τα άρθρα αποστέλλονται στη διεύθυνση σύνταξης του περιοδικού σε ηλεκτρονική μορφή ως συνημμένα αρχεία σε e-mail. Τα αρχεία πρέπει να είναι σε Word Document Format (doc) και να έχουν τίτλο: "όνομα συγγραφέα.doc". Η βιβλιογραφία θα πρέπει να γράφεται αλφαβητικά σύμφωνα με το διεθνές πρότυπο APA, 6^η έκδοση, όπως τα παρακάτω δείγματα:

Βιβλία:

Machlis, J. & Forney, K. (1996). *Η απόλαυση της μουσικής - Εισαγωγή στην ιστορία-μορφολογία της Δυτικής Μουσικής* (Δ. Πυργιώτης, μτφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις Fagotto (Έκδοση πρωτότυπου: 1955).

Άρθρα σε περιοδικά:

Kokkidou, M., Dionyssiou, Z. & Androutsos, P. (2014). Problems, visions and concerns of pre-service music and general education teachers in Greece resulting from their teaching practice in music. *Music Education Research*, Vol. 16 (4), 485-504. DOI 10.1080/14613808.2014.881795

Κανελλόπουλος, Π. Α. (2013). Αναζητώντας τον ρόλο του Μουσικού Αυτοσχεδιασμού στη Μουσική Εκπαίδευση: Οι παιδαγωγικές δυνατότητες της καλλιέργειας της (μουσικής) ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 11, 5-43.

Άρθρα σε συλλογικά έργα:

Κοκκίδου, Μ. (2008). Σχεδιασμός και ανάπτυξη ημερήσιου μαθήματος μουσικής. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (Επιμ.) *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών* (σσ. 1-29). Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Dionyssiou, Z. (2011). Music-learning and the formation of local identity through the Philharmonic Society Wind Bands of Corfu. Στο: L. Green (Ed.) *Learning, Teaching, and Musical Identity: Voices across Cultures* (pp. 142-155). Bloomington, IN: Indiana University Press.

Οι παραπομπές θα αναφέρονται στο κύριο σώμα του κειμένου μέσα σε παρενθέσεις, π.χ.: (Ανδρούτσος, 1995: 34-38), και το συγκεκριμένο βιβλίο ή άρθρο θα αναγράφεται στη βιβλιογραφία. Εάν υπάρχουν δύο βιβλιογραφικές αναφορές με το ίδιο όνομα και την ίδια χρονολογία έκδοσης, τότε δίπλο στη χρονολογία έκδοσης προστίθεται ένα γράμμα του αλφαβήτου, π.χ. (Ανδρούτσος, 1995α: 34-38).

Τα άρθρα προς δημοσίευση ακολουθούν τη διαδικασία αξιολόγησης μέσα από τυφλό σύστημα κριτών.

Για το **επόμενο τεύχος** των Μουσικοπαιδαγωγικών θα θέλαμε να ενημερώσουμε ότι πέρα από τα άρθρα γενικής θεματολογίας, θα υπάρχει ειδικό αφιέρωμα με τίτλο: «Διδακτική των μουσικών οργάνων». Προσκεκλημένη συνεπιμελήτρια του τεύχους θα είναι η Αθηνά Φυτίκα, επίκουρος καθηγήτρια παιδαγωγικής του πιάνου, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Καταληκτική ημερομηνία αποστολής άρθρων για το επόμενο τεύχος: 1 Μαΐου 2016

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις αποστολής άρθρων: musicalpedagogics@eeme.gr, dionyssiou@gmail.com ή ugenius@otenet.gr

E.E.M.E.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Συνδεδεμένο μέλος και Εκπρόσωπος στην Ελλάδα της
Διεθνούς Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (ISME)

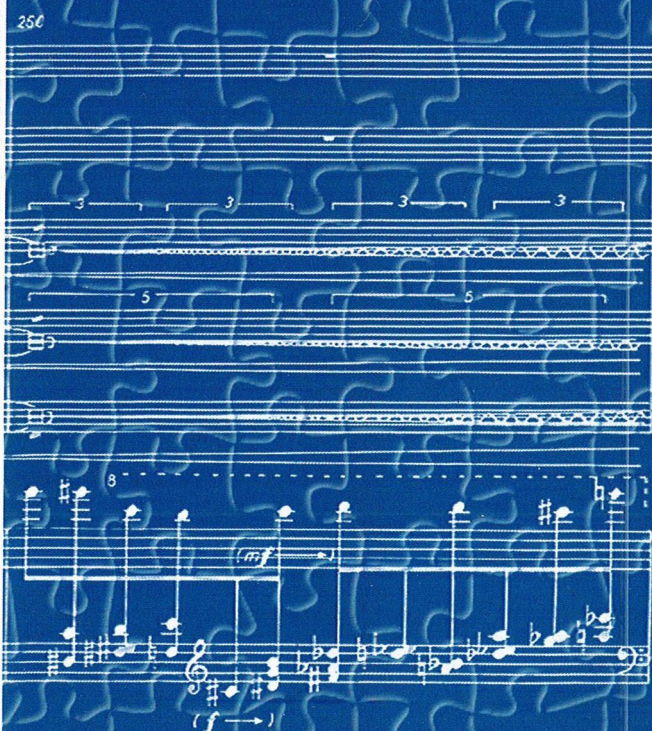
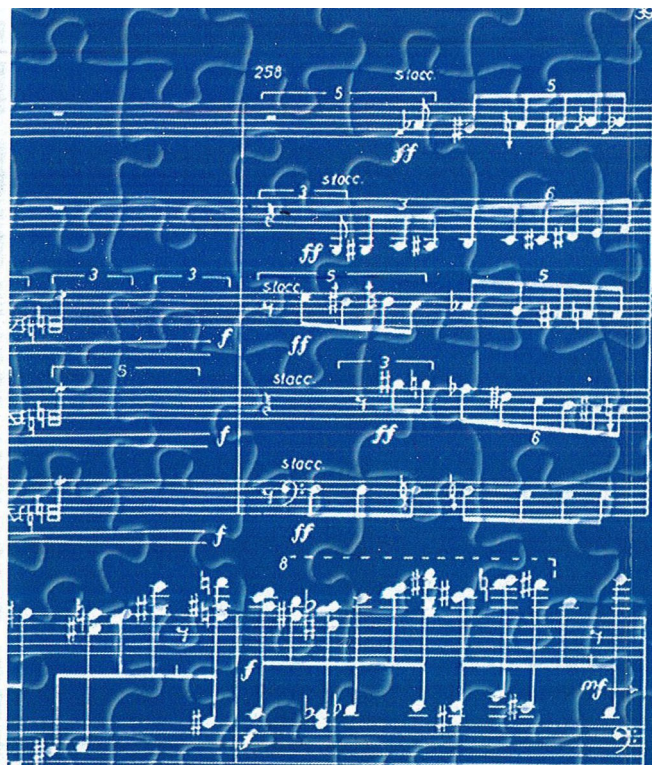
G.S.M.E.

GREEK SOCIETY

FOR MUSIC EDUCATION

ISME National Affiliate

ISSN: 17901618

rectangulaires et suivent les rythmes indiqués, les notes extrêmes des

B. & H. 19413